

මජ්ඣිමනිකායෙ

මජ්ඣිමපණ්ණාසපාළි

5. චෘත්මඤ්චග්ගො

(1)

චෘත්මායුඤ්චකං

මජ්ඣිමනිකායෙ

මජ්ඣිමපණ්ණාසපාළි

5. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. බ්‍රහ්මායුසුත්තං

383. එවං මෙ සුතං - එකං සමයං භගවා විදෙහෙසු වාරිකං වරති මහතා භික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි. තෙන ඛො පන සමයෙන බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො මිථිලායං පටිවසති ජිණ්ණො වුඬ්ඝො මහල්ලකො අද්ධගතො වයොඅනුජ්ජත්තො, වීසවස්සසතිකො ජාතියා, තිණ්ණං වෙදානං පාරගු සනිසණ්ඩුකෙටුභානං සාක්ඛරජ්ජහෙදානං ඉතිභාසපඤ්චමානං, පදකො, වෙය්‍යාකරණො, ලොකායතමභාපුරිසලක්ඛණෙසු අනවයො. අස්සොසි ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො - “සමණො ඛලු හො, ගොතමො සකායුත්තො සකාකුලා පබ්බජිතො විදෙහෙසු වාරිකං වරති මහතා භික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි. තං ඛො පන භවත්තං ගොතමං එවං කලායාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො - ‘ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාවරණසම්පත්තො සුගතො ලොකවිදු අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථී සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවාති. සො ඉමං ලොකං සදෙවකං සමාරකං සබ්‍රහ්මකං සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජං සදෙවමනුස්සං සයං අභිඤ්ඤා සවිජ්ජත්වා පවෙදෙති. සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකලාණං මජ්ඣකලාණං පරියොසානකලාණං සාත්ථං සධ්‍යඤ්ජනං, කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මවරියං පකාසෙති. සාධු ඛො පන තථාරූපානං අරහතං දස්සනං හොති” ති.

384. තෙන ඛො පන සමයෙන බ්‍රහ්මායුස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස උත්තරො නාම මාණුවො අත්තෙවාසී හොති තිණ්ණං වෙදානං පාරගු සනිසණ්ඩුකෙටුභානං සාක්ඛරජ්ජහෙදානං ඉතිභාසපඤ්චමානං, පදකො, වෙය්‍යාකරණො,

ලොකායතමභාපුරිසලක්ඛණෙසු අනවයො. අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො උත්තරං මාණවං ආමන්තෙසි - “අයං, තාත උත්තර, සමණො ගොතමො සකායුත්තො සකායකුලා පබ්බජිතො විදෙහෙසු වාරිකං වරති මහතා භික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි. තං ඛො පන භවන්තං ගොතමං එවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො - ‘ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො...පෙ.... සාධු ඛො පන තථාරූපානං අරහතං දස්සනං හොතී’ති. එහි ත්වං, තාත උත්තර, යෙන සමණො ගොතමො තෙනුපසඬ්කම; උපසඬ්කමිත්වා සමණං ගොතමං ජානාහි යදි වා තං භවන්තං ගොතමං තථා සන්තංයෙව සද්දො අබ්භුග්ගතො, යදි වා නො තථා; යදි වා සො භවං ගොතමො තාදිසො, යදි වා න තාදිසො. තථා මයං තං භවන්තං ගොතමං වෙදිස්සාමා”ති. “යථා කථං පනාහං, හො, තං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමි යදි වා තං භවන්තං ගොතමං තථා සන්තංයෙව සද්දො අබ්භුග්ගතො, යදි වා නො තථා; යදි වා සො භවං ගොතමො තාදිසො, යදි වා න තාදිසො”ති. “ආගතාති ඛො, තාත උත්තර, අම්භාකං මන්තෙසු ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණාති, යෙහි සමන්තාගතස්ස මභාපුරිසස්ස ද්වෙයෙව ගතියො භවන්ති අනඤ්ඤා. සචෙ අගාරං අජ්ඣාචසති, රාජා හොති චක්කවත්තී ධම්මිකො ධම්මරාජා වාතුරන්තො විජිතාවි ජනපදත්ථාවරියජ්ජත්තො සත්තරතනසමන්තාගතො. තස්සිමාති සත්තරතනාති භවන්ති, සෙයාපීදං - චක්කරතනං, හත්ථීරතනං, අස්සරතනං, මණ්ඨරතනං, ඉත්ථීරතනං, ගහපතිරතනං, පරිණායකරතනමෙව සත්තමං. පරොසහස්සං ඛො පනස්ස පුත්තා භවන්ති සුරා වීරඬ්ගරූපා පරසෙනජ්ජමද්දනා. සො ඉමං පථවිං සාගරපරියන්තං අදණ්ඛෙන අසත්ථෙත ධම්මෙන අභිවිජිය අජ්ඣාචසති. සචෙ ඛො පන අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජති, අරහං හොති සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ විචට්ඨිජ්ජෙ. අහං ඛො පන, තාත උත්තර, මන්තානං දාතා; ත්වං මන්තානං පටිග්ගහෙතා”ති.

385. “එවං, හො”ති ඛො උත්තරො මාණවො බ්‍රහ්මායුස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පටිස්සුත්වා උට්ඨායාසනා බ්‍රහ්මායුං බ්‍රාහ්මණං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා විදෙහෙසු යෙන භගවා තෙන වාරිකං පක්කාමි. අනුපුබ්බෙන වාරිකං වරමානො

යෙන භගවා තෙනුපසඬකමී; උපසඬකමිත්වා භගවතා සද්ධිං සම්මොදි. සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං විනිසාරෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. එකමන්තං නිසීන්තො ඛො උත්තරො මාණවො භගවතො කායෙ ද්වත්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානි සමන්තෙසි. අද්දසා ඛො උත්තරො මාණවො භගවතො කායෙ ද්වත්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානි, යෙභුයොන ධපෙත්වා ද්වෙ. ද්වීසු මභාපුරිසලක්ඛණෙසු කඬබති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති - කොසොහිතෙ ව චත්ථගුය්හෙ, පභුතජීවිහතාය ව. අථ ඛො භගවතො එතදහොසි - “පස්සති ඛො මෙ අයං උත්තරො මාණවො ද්වත්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානි, යෙභුයොන ධපෙත්වා ද්වෙ. ද්වීසු මභාපුරිසලක්ඛණෙසු කඬබති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති - කොසොහිතෙ ව චත්ථගුය්හෙ, පභුතජීවිහතාය වා”ති. අථ ඛො භගවා තථාරූපං ඉද්ධාහිසඬබාරං අභිසඬබාසි යථා අද්දස උත්තරො මාණවො භගවතො කොසොහිතං චත්ථගුය්හං. අථ ඛො භගවා ජීවිහං නින්තාමෙත්වා උභොපි කණ්ණසොතානි අනුමසි පරිමසි; උභොපි නාසිකාසොතානි අනුමසි පටිමසි; කෙවලමිපි නලාටමණ්ඩලං ජීවිහාය ඡාදෙසි. අථ ඛො උත්තරස්ස මාණවස්ස එතදහොසි - “සමන්තාගතො ඛො සමණො ගොතමො ද්වත්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණෙහි. යංනුනාහං සමණං ගොතමං අනුබන්ධෙයාං, ඉරියාපථමස්ස පස්සෙයා”න්ති. අථ ඛො උත්තරො මාණවො සත්තමාසානි භගවන්තං අනුබන්ධි ඡායාව අනපායීනී.

386. අථ ඛො උත්තරො මාණවො සත්තන්තං මාසානං අච්චයෙන විදෙහෙසු යෙන මිථිලා තෙන වාරිකං පක්කාමී. අනුපුබ්බෙන වාරිකං චරමානො යෙන මිථිලා යෙන බුභ්මායු බුභ්මණො තෙනුපසඬකමී; උපසඬකමිත්වා බුභ්මායුං බුභ්මණං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. එකමන්තං නිසීන්තං ඛො උත්තරං මාණවං බුභ්මායු බුභ්මණො එතදවොච - “කච්චි, තාත උත්තර, තං භවන්තං ගොතමං තථා සන්තංයෙව සද්දො අබ්භුග්ගතො, නො අඤ්ඤථා? කච්චි පන සො භවං ගොතමො තාදිසො, නො අඤ්ඤාදිසො”ති? “තථා සන්තංයෙව, හො, තං භවන්තං ගොතමං සද්දො අබ්භුග්ගතො, නො අඤ්ඤථා; තාදිසොච සො භවං ගොතමො, නො

අඤ්ඤාදියො. සමන්තාගතො ච සො භවං ගොතමො
ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණෙහි.

“සුඡ්පතිට්ඨිතපාදො ඛො පන භවං ගොතමො; ඉදම්පි තස්ස භොතො
ගොතමස්ස මභාපුරිසස්ස මභාපුරිසලක්ඛණං භවති.

“හෙට්ඨා ඛො පන තස්ස භොතො ගොතමස්ස පාදතලෙසු චක්කානි ජාතානි
සහස්සාරානි සනෙමිකානි සනාහිකානි සබ්බාකාරපරිපුරානි...

“ආයතපණ්හි ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“දීසඬිගුලි ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“මුදුතලුනභත්ථපාදො ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“ජාලභත්ථපාදො ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“උස්සඬිඛපාදො ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“එණිජඬියො ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“ධීතකො ඛො පන සො භවං ගොතමො අනොනමන්තො උභොහි
පාණිතලෙහි ජණ්ණකානි පරිමසති පරිමජ්ජති...

“කොසොහිතචත්ථගුය්හො ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“සුවණ්ණචණ්ණො ඛො පන සො භවං ගොතමො කඤ්චනසන්තිභත්තවො...

“සුබ්බමච්ඡවි ඛො පන සො භවං ගොතමො. සුබ්බමත්තා ඡවියා රජොජල්ලං
කායෙ න උපලිම්පති...

“එකෙකලොමො ඛො පන සො භවං ගොතමො; එකෙකානි ලොමානි
ලොමකුපෙසු ජාතානි...

“උද්ධග්ගලොමො ඛො පන සො භවං ගොතමො; උද්ධග්ගානි ලොමානි
ජාතානි නීලානි අඤ්ජනචණ්ණානි කුණ්ඩලාවට්ඨානි දක්ඛිණාවට්ඨකජාතානි...

“බ්‍රහ්මුපුගත්තො ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“සත්තුස්සදො ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“සීහපුබ්බද්ධකායො ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“චිත්තරංසො ඛො පන සො භවං ගොතමො...

“නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො ඛො පන සො භවං ගොතමො; යාවතක්ඛස්ස කායො තාවතක්ඛස්ස ඛායාමො, යාවතක්ඛස්ස ඛායාමො තාවතක්ඛස්ස කායො...”

“සමච්චිකංඛන්ධො ඛො පන සො භවං ගොතමො...”

“රසග්ගසග්ගී ඛො පන සො භවං ගොතමො...”

“සීහහනු ඛො පන සො භවං ගොතමො...”

“චන්තාලීසදන්තො ඛො පන සො භවං ගොතමො...”

“සමදන්තො ඛො පන සො භවං ගොතමො...”

“අචිරලදන්තො ඛො පන සො භවං ගොතමො...”

“සුසුක්කදායො ඛො පන සො භවං ගොතමො...”

“පහුතජීවහො ඛො පන සො භවං ගොතමො...”

“බ්‍රහ්මස්සරො ඛො පන සො භවං ගොතමො කරවිකභාණී...”

“අභිනීලනෙත්තො ඛො පන සො භවං ගොතමො...”

“ගොපබ්‍රමො ඛො පන සො භවං ගොතමො...”

“උණ්ණා ඛො පනස්ස භොතො ගොතමස්ස හමුකන්තරෙ ජාතා ඔදාතා මුදුතුලසන්තිහා...”

“උණ්භීසසීසො ඛො පන සො භවං ගොතමො; ඉදම්පි තස්ස භොතො ගොතමස්ස මහාපුරිසස්ස මහාපුරිසලක්ඛණං භවති.

“ඉමෙහි ඛො, භො, සො භවං ගොතමො ද්වන්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සමන්තාගතො.

387. “ගච්ඡන්තො ඛො පන සො භවං ගොතමො දක්ඛිණෙනෙව පාදෙන පයමං පක්කමති. සො නාතිදුරෙ පාදං උද්ධරති, නාවිවාසන්තෙ පාදං නික්ඛිපති; සො නාතිසීසං ගච්ඡති, නාතිසණ්කං ගච්ඡති; න ච අද්දුවෙන අද්දුවං සඬ්ඝට්ඨෙත්තො ගච්ඡති, න ච ගොජ්ඵකෙන ගොජ්ඵකං සඬ්ඝට්ඨෙත්තො ගච්ඡති. සො ගච්ඡන්තො න සත්ථී උන්තාමෙති, න සත්ථී ඔනාමෙති; න සත්ථී සන්තාමෙති, න සත්ථී විනාමෙති. ගච්ඡතො ඛො පන තස්ස භොතො ගොතමස්ස

අධරකායොව ඉඤ්ජති, න ච කායබලෙන ගච්ජති. අපලොකෙන්තො ඛො පන සො භවං ගොතමො සබ්බකායෙනෙව අපලොකෙති; සො න උද්ධං උල්ලොකෙති, න අධො ඔලොකෙති; න ච විපෙක්ඛමානො ගච්ජති, යුගමත්තඤ්ච පෙක්ඛති; තතො චස්ස උත්තරි අනාවටං ඤාණදස්සනං භවති. සො අන්තරසරං පවිසන්තො න කායං උන්තාමෙති, න කායං ඔනාමෙති; න කායං සන්තාමෙති, න කායං විනාමෙති. සො නාතිදුරෙ නාව්වාසන්තෙ ආසනස්ස පරිචත්තති, න ච පාණිනා ආලම්බිත්වා ආසනෙ නිසීදති, න ච ආසනස්මිං කායං පක්ඛිපති. සො අන්තරසරෙ නිසින්තො සමානො න භත්ථකුක්කුච්චං ආපජ්ජති, න පාදකුක්කුච්චං ආපජ්ජති; න අද්දුවෙන අද්දුවං ආරොපෙත්වා නිසීදති; න ච ගොජ්ඵකෙන ගොජ්ඵකං ආරොපෙත්වා නිසීදති; න ච පාණිනා හනුකං උපාදිසිත්වා නිසීදති. සො අන්තරසරෙ නිසින්තො සමානො න ඡම්භති න කම්පති න වෙධති න පරිතස්සති. සො අඡම්භී අකම්පී අවෙධී අපරිතස්සී විගතලොමහංසො. විවෙකචන්තො ච සො භවං ගොතමො අන්තරසරෙ නිසින්තො හොති. සො පත්තොදකං පටිග්ගණ්හන්තො න පත්තං උන්තාමෙති, න පත්තං ඔනාමෙති; න පත්තං සන්තාමෙති, න පත්තං විනාමෙති. සො පත්තොදකං පටිග්ගණ්හාති නාතිථොකං නාතිබ්භුං. සො න බුලුබුලුකාරකං පත්තං ධොවති, න සම්පරිචත්තකං පත්තං ධොවති, න පත්තං භූමියං නික්ඛිපිත්වා භත්ථෙ ධොවති; භත්ථෙසු ධොතෙසු පත්තො ධොතො හොති, පත්තෙ ධොතෙ භත්ථා ධොතා හොන්ති. සො පත්තොදකං ඡඩ්ඛෙති නාතිදුරෙ නාව්වාසන්තෙ, න ච විච්ඡඩ්ඛියමානො. සො ඔදනං පටිග්ගණ්හන්තො න පත්තං උන්තාමෙති, න පත්තං ඔනාමෙති; න පත්තං සන්තාමෙති, න පත්තං විනාමෙති. සො ඔදනං පටිග්ගණ්හාති නාතිථොකං නාතිබ්භුං. බ්‍යඤ්ජනං ඛො පන භවං ගොතමො බ්‍යඤ්ජනමත්තාය ආභාරෙති, න ච බ්‍යඤ්ජනෙන ආලොපං අතිනාමෙති. ද්වත්තික්ඛත්තුං ඛො භවං ගොතමො මුඛෙ ආලොපං සම්පරිචත්තෙත්වා අජ්ඣොභරති; න චස්ස කාවි ඔදනම්ඤ්ජා අසම්භින්තා කායං පවිසති, න චස්ස කාවි ඔදනම්ඤ්ජා මුඛෙ අවසිට්ඨා හොති; අථාපරං ආලොපං උපනාමෙති. රසපට්ඨංවෙදී ඛො පන සො භවං ගොතමො ආභාරං ආභාරෙති, නො ච රසරාගපට්ඨංවෙදී.

“අට්ඨකච්ඡාසමන්තාගතං ඛො පන සො භවං ගොතමො ආභාරං ආභාරෙති –
 නෙව දවාය, න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය, යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ධීතියා
 යාපනාය, විහිංසුපරතියා බ්‍රහ්මවරියානුග්ගහාය – ‘ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං
 පටිභඩ්ධාමී නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමී, යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති අනවප්පතා
 ච ඵාසුචිභාරො චා’ති. සො භුත්තාවී පත්තොදකං පටිග්ගණ්හන්තො න පත්තං
 උන්තාමෙති, න පත්තං ඔනාමෙති; න පත්තං සන්තාමෙති, න පත්තං විනාමෙති.
 සො පත්තොදකං පටිග්ගණ්හාති නාතිටොකං නාතිබ්‍රහ්මං. සො න බුලුබුලුකාරකං
 පත්තං ධොවති, න සම්පරිචන්තකං පත්තං ධොවති, න පත්තං භූමියං නික්ඛිපිත්වා
 භත්ථෙ ධොවති; භත්ථෙසු ධොතෙසු පත්තො ධොතො හොති, පත්තෙ ධොතෙ
 භත්ථා ධොතා හොන්ති. සො පත්තොදකං ජඩ්ධෙති නාතිදුරෙ නාව්වාසන්තො, න ච
 විච්ඡඩ්ධියමානො. සො භුත්තාවී න පත්තං භූමියං නික්ඛිපති නාතිදුරෙ
 නාව්වාසන්තො, න ච අනත්ථිකො පත්තෙන හොති, න ච අතිවෙලානුරක්ඛී
 පත්තස්මිං. සො භුත්තාවී මුහුත්තං තුණ්හී නිසීදති, න ච අනුමොදනස්ස
 කාලමතිනාමෙති. සො භුත්තාවී අනුමොදති, න තං භත්තං ගරහති, න අඤ්ඤං
 භත්තං පටිකඬ්ඛති; අඤ්ඤදත්ථු ධම්මියා කථාය තං පරිසං සන්දස්සෙති සමාදපෙති
 සමුත්තෙපෙති සම්පහංසෙති. සො තං පරිසං ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙත්වා
 සමාදපෙත්වා සමුත්තෙපෙත්වා සම්පහංසෙත්වා උට්ඨායාසනා පක්කමති. සො
 නාතිසීසං ගච්ඡති, නාතිසණ්ඛකං ගච්ඡති, න ච මුච්චිතුකාමො ගච්ඡති; න ච තස්ස
 හොතො ගොතමස්ස කායෙ චීවරං අච්චුක්කට්ඨං හොති න ච අච්චොක්කට්ඨං, න ච
 කායස්මිං අල්ලීනං න ච කායස්මා අපකට්ඨං; න ච තස්ස හොතො ගොතමස්ස
 කායමහා චාතො චීවරං අපචහති; න ච තස්ස හොතො ගොතමස්ස කායෙ
 රජොජල්ලං උපලිම්පති. සො ආරාමගතො නිසීදති පඤ්ඤත්තෙ ආසනො. නිසජ්ජ
 පාදෙ පක්ඛාලෙති; න ච සො භවං ගොතමො පාදමණ්ඩනානුයොගමනුයුත්තො
 විහරති. සො පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා නිසීදති පල්ලඬ්ඛකං ආභූජිත්වා උජුං කායං
 පණ්ඩාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා. සො නෙව අත්තබ්‍යාබාධාය වෙතෙති, න
 පරබ්‍යාබාධාය වෙතෙති, න උභයබ්‍යාබාධාය වෙතෙති;

අත්තනිතපරනිතඋභයනිතසබ්බලොකනිතමෙව සො භවං ගොතමො චින්තෙන්තො නිසින්තො භොති. සො ආරාමගතො පරිසති ධම්මං දෙසෙති, න තං පරිසං උස්සාදෙති, න තං පරිසං අපසාදෙති; අඤ්ඤදන්ථු ධම්මියා කථාය තං පරිසං සන්දස්සෙති සමාදපෙති සමුත්තෙජෙති සම්පහංසෙති.

“අට්ඨඨගසමන්තාගතො ඛො පනස්ස භොතො ගොතමස්ස මුඛතො සොසො නිච්ඡරති - විස්සට්ඨො ව, විඤ්ඤෙයොයා ව, මඤ්ඡු ව, සචනීයො ව, බීන්දු ව, අවිසාරී ව, ගම්භීරො ව, නින්තාදී ව. යථාපරිසං ඛො පන සො භවං ගොතමො සරෙන විඤ්ඤාපෙති, න චස්ස බහිද්ධා පරිසාය සොසො නිච්ඡරති. තෙ තෙන භොතා ගොතමෙන ධම්මියා කථාය සන්දස්සිතා සමාදපිතා සමුත්තෙජිතා සම්පහංසිතා උට්ඨායාසනා පක්කමන්ති අපලොකයමානායෙව අවිජ්ඣන්තාභාවෙන. අද්දසාම ඛො මයං, භො, තං භවන්තං ගොතමං ගච්ඡන්තං, අද්දසාම ධීතං, අද්දසාම අන්තරසරං පවිසන්තං, අද්දසාම අන්තරසරෙ නිසින්තං තුණ්හීභුතං, අද්දසාම අන්තරසරෙ භුඤ්ජන්තං, අද්දසාම භුත්තාවිං නිසින්තං තුණ්හීභුතං, අද්දසාම භුත්තාවිං අනුමොදන්තං, අද්දසාම ආරාමං ගච්ඡන්තං, අද්දසාම ආරාමගතං නිසින්තං තුණ්හීභුතං, අද්දසාම ආරාමගතං පරිසති ධම්මං දෙසෙන්නං. ඵදිසො ව ඵදිසො ව සො භවං ගොතමො, තතො ව හියොයා”ති.

388. ඵවං චුත්තෙ, බුහ්මායු බ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා ඵකංසං උත්තරාසඬ්ඨං කරිත්වා යෙන භගවා තෙනඤ්ජලීං පණාමෙත්වා තික්ඛත්තුං උදානං උදානෙති -

“නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

“නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

“නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා”ති.

“අජ්ජෙව නාම මයං කදාපි කරහවි තෙන භොතා ගොතමෙන සමාගච්ඡෙයාම? අජ්ජෙව නාම සියා කොච්චෙව කථාසල්ලාපො”ති!

389. අථ ඛො භගවා විදෙහෙසු අනුපුබ්බෙන වාරිකං වරමානො යෙන මිථිලා තදවසරි. තනු සුදං භගවා මිථිලායං විහරති මධාදෙවම්බවනෙ. අස්සොසුං ඛො මෙථිලෙයාකා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා - “සමණො බලු, භො, ගොතමො සකායපුත්තො

සකායකුලා පබ්බජිතො විදෙහෙසු වාරිකං වරමානො මහතා භික්ඛුසඤ්ඤා සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි මිථිලං අනුජපත්තො, මිථිලායං විහරති මධාදෙවමිබවනෙ. තං බො පන භවත්තං ගොතමං එවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො - ‘ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාවරණසම්පත්තො සුගතො ලොකවිදු අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථී සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවාති. සො ඉමං ලොකං සදෙවකං සමාරකං සබ්බමකං සස්සමණුබ්බාහිමණිං පජං සදෙවමනුස්සං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පචෙදෙති. සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣිකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්බාසද්දනං, කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති. සාධු බො පන තථාරූපානං අරහතං දස්සනං හොති’” ති.

අථ බො මිථිලෙයාකා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා යෙන භගවා තෙනුපසඤ්ඤාමිංසු; උපසඤ්ඤාමිත්වා අජපෙකච්චෙ භගවත්තං අභිවාදෙත්වා එකමත්තං නිසීදිංසු; අජපෙකච්චෙ භගවතා සද්ධිං සම්මොදිංසු, සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං විනිසාරෙත්වා එකමත්තං නිසීදිංසු; අජපෙකච්චෙ යෙන භගවා තෙනඤ්ජලිං පණාමෙත්වා එකමත්තං නිසීදිංසු; අජපෙකච්චෙ භගවතො සන්තිකෙ නාමගොත්තං සාවෙත්වා එකමත්තං නිසීදිංසු; අජපෙකච්චෙ තුණ්හිභූතා එකමත්තං නිසීදිංසු.

390. අස්සොසි බො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො - “සමණො බලු, හො, ගොතමො සකායපුත්තො සකායකුලා පබ්බජිතො මිථිලං අනුජපත්තො, මිථිලායං විහරති මධාදෙවමිබවනෙ” ති. අථ බො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො සම්බහුලෙහි සාවකෙහි සද්ධිං යෙන මධාදෙවමිබවනං තෙනුපසඤ්ඤාමි. අථ බො බ්‍රහ්මායුනො බ්‍රාහ්මණස්ස අවිදුරෙ අම්බවනස්ස එතදහොසි - “න බො මෙතං පතිරූපං යොහං පුබ්බෙ අජපට්ඨංවිදිතො සමණං ගොතමං දස්සනාය උපසඤ්ඤාමෙයා” ති. අථ බො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො අඤ්ඤතරං මාණවකං ආමත්තෙසි - “එහි ත්වං, මාණවක, යෙන සමණො ගොතමො තෙනුපසඤ්ඤාම; උපසඤ්ඤාමිත්වා මම වචනෙන සමණං ගොතමං අජ්ජාබාධං අජ්ජාතඤ්ඤං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුච්චාරං පුච්ඡ - ‘බ්‍රහ්මායු, හො

ගොතම, බ්‍රාහ්මණෝ හවන්තං ගොතමං අප්පාබාධං අප්පාතඤ්ඤං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුච්චාරං පුච්ඡති”ති. එවඤ්ඤා වදෙනි - ‘බ්‍රහ්මායු, හො ගොතම, බ්‍රාහ්මණෝ ජිණ්ණෝ වුඨ්ඨො මහල්ලකො අද්ධගතො වයොඅනුජ්ජත්තො, වීසවස්සසතිකො ජාතියා, තිණ්ණං වෙදානං පාරගු සනිසණ්ඩුකෙටුභානං සාක්ඛරජ්ජහෙදානං ඉතිහාසපඤ්ඤමානං, පදකො, වෙය්‍යාකරණො, ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනවයො. යාවතා, හො, බ්‍රාහ්මණගහපතිකා මිටීලායං පටිවසන්ති, බ්‍රහ්මායු තෙසං බ්‍රාහ්මණො අග්ගමක්ඛායති - යදිදං හොගෙනි; බ්‍රහ්මායු තෙසං බ්‍රාහ්මණො අග්ගමක්ඛායති - යදිදං මන්තෙනි; බ්‍රහ්මායු තෙසං බ්‍රාහ්මණො අග්ගමක්ඛායති - යදිදං ආයුතා වෙච යසසා ව. සො හොතො ගොතමස්ස දස්සනකාමො””ති.

“එවං, හො”ති ඛො සො මාණවකො බ්‍රහ්මායුස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පටිස්සුත්වා යෙන හගවා තෙනුපසඤ්ඤමි; උපසඤ්ඤමිත්වා හගවතා සද්ධං සම්මොදි. සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. එකමන්තං යීතො ඛො සො මාණවකො හගවන්තං එතදවොච - “බ්‍රහ්මායු, හො ගොතම, බ්‍රාහ්මණෝ හවන්තං ගොතමං අප්පාබාධං අප්පාතඤ්ඤං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුච්චාරං පුච්ඡති; එවඤ්ඤා වදෙනි - ‘බ්‍රහ්මායු, හො ගොතම, බ්‍රාහ්මණෝ ජිණ්ණෝ වුඨ්ඨො මහල්ලකො අද්ධගතො වයොඅනුජ්ජත්තො, වීසවස්සසතිකො ජාතියා, තිණ්ණං වෙදානං පාරගු සනිසණ්ඩුකෙටුභානං සාක්ඛරජ්ජහෙදානං ඉතිහාසපඤ්ඤමානං, පදකො, වෙය්‍යාකරණො, ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනවයො. යාවතා, හො, බ්‍රාහ්මණගහපතිකා මිටීලායං පටිවසන්ති, බ්‍රහ්මායු තෙසං බ්‍රාහ්මණො අග්ගමක්ඛායති - යදිදං හොගෙනි; බ්‍රහ්මායු තෙසං බ්‍රාහ්මණො අග්ගමක්ඛායති - යදිදං මන්තෙනි; බ්‍රහ්මායු තෙසං බ්‍රාහ්මණො අග්ගමක්ඛායති - යදිදං ආයුතා වෙච යසසා ව. සො හොතො ගොතමස්ස දස්සනකාමො””ති. “යස්සදානි, මාණව, බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො කාලං මඤ්ඤති”ති. අථ ඛො සො මාණවකො යෙන බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො තෙනුපසඤ්ඤමි; උපසඤ්ඤමිත්වා බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණං එතදවොච -

“කතාවකාසො බොම්භි භවතා සමණෙන ගොතමෙන. යස්සදානි භවං කාලං මඤ්ඤති” ති.

391. අථ බො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො යෙන භගවා තෙනුපසඨකම්. අද්දසා බො සා පරිසා බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණං දුරතොච ආගච්ඡන්තං. දිස්වාන ඔකාසමකාසි යථා තං ඤාතස්ස යසස්සිනො. අථ බො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො තං පරිසං එතදවොච – “අලං, හො! නිසීදථ තුම්භෙ සකෙ ආසනෙ. ඉධාහං සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකෙ නිසීදිස්සාමි” ති.

අථ බො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො යෙන භගවා තෙනුපසඨකම්; උපසඨකම්ත්වා භගවතා සද්ධිං සම්මොදි. සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. එකමන්තං නිසීන්තො බො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො භගවතො කායෙ ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානි සමන්තෙසි. අද්දසා බො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො භගවතො කායෙ ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානි, යෙභුයොන යපෙත්වා ද්වෙ. ද්වීසු මභාපුරිසලක්ඛණෙසු කඨඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති – කොසොහිතෙ ච වත්ථගුය්භෙ, පඤ්ඤාචිහතාය ච. අථ බො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං ගාථාහි අජ්ඣභාසි –

“යෙ මෙ ද්වන්තිංසාති සුතා, මභාපුරිසලක්ඛණා;
දුච්චෙ තෙසං න පස්සාමි, හොතො කායස්මිං ගොතම.

“කච්චි කොසොහිතං හොතො, වත්ථගුය්භං නරුත්තම;
නාරීසමානසච්චයා, කච්චි ජීවිහා න රස්සකා.

“කච්චි පඤ්ඤාචිහොසි, යථා තං ඡානියාමසෙ;
නින්තාමයෙනං පඤ්ඤං, කඨඛං විනයො නො ඉසෙ.

“දිට්ඨධම්මහිතත්ථාය, සම්පරායසුඛාය ච;
කතාවකාසා පුච්ඡාම, යං කිඤ්චි අභිපත්ථිත” ති.

392. අථ බො භගවතො එතදහොසි – “පස්සති බො මෙ අයං බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානි, යෙභුයොන යපෙත්වා ද්වෙ. ද්වීසු මභාපුරිසලක්ඛණෙසු කඨඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති –

කොසොහිතෙ ව වත්ථගුය්හෙ, පඤ්ඤාචරිතය වා”ති. අථ ඛො භගවා තථාරූපං ඉද්ධානිසඤ්ඤාං අභිසඤ්ඤාසි යථා අද්දස චුභ්මායු චුභ්මණො භගවතො කොසොහිතං වත්ථගුය්හං. අථ ඛො භගවා ජීවිතං නිත්තාමෙත්වා උභොපි කණ්ණසොතානි අනුමසි පටිමසි; උභොපි නාසිකසොතානි අනුමසි පටිමසි; කෙවලමසි නලාටමණ්ඩලං ජීවිතය ඡාදෙසි. අථ ඛො භගවා චුභ්මායුං චුභ්මණං ගාථාහි පච්චහාසි -

“යෙ තෙ ද්වත්තිංසාති සුතා, මහාපුරිසලක්ඛණා;

සඛිඛෙ තෙ මම කායස්මිං, මා තෙ කඤ්ඤාහු චුභ්මණ.

“අභිඤ්ඤෙය්හං අභිඤ්ඤාතං, භාවෙනඛිඛඤ්ඤව භාවිතං;

පහාතඛිඛං පහිතං මෙ, තස්මා චුද්ධොස්මි චුභ්මණ.

“දිට්ඨධම්මනිත්තථාය, සම්පරායසුඛාය ව;

කතාවකාසො පුච්ඡස්සු, යං කිඤ්ඤි අභිපත්ථිත”න්ති.

393. අථ ඛො චුභ්මායුස්ස චුභ්මණස්ස එතදභොසි - “කතාවකාසො ඛොමිහි සමණෙන ගොතමෙන. කිං නු ඛො අභං සමණං ගොතමං පුච්ඡෙය්හං - ‘දිට්ඨධම්මිකං වා අත්ථං සම්පරායිකං වා’”ති. අථ ඛො චුභ්මායුස්ස චුභ්මණස්ස එතදභොසි - “කුසලො ඛො අභං දිට්ඨධම්මිකානං අත්ථානං. අඤ්ඤෙපි මං දිට්ඨධම්මිකං අත්ථං පුච්ඡන්ති. යංනුනාභං සමණං ගොතමං සම්පරායිකංයෙව අත්ථං පුච්ඡෙය්හං”න්ති. අථ ඛො චුභ්මායු චුභ්මණො භගවත්තං ගාථාහි අජ්ඣහාසි

-

“කථං ඛො චුභ්මණො භොති, කථං භවති වෙදගු;

තෙවිජ්ජො භො කථං භොති, සොත්ථියො කිත්ති වුච්චති.

“අරභං භො කථං භොති, කථං භවති කෙවලී;

මුනි ව භො කථං භොති, චුද්ධො කිත්ති පචුච්චති”ති.

394. අථ ඛො භගවා චුභ්මායුං චුභ්මණං ගාථාහි පච්චහාසි -

“පුඛිඛෙතිවාසං යො වෙදි, සග්ගාපායඤ්ඤව පස්සති;

අථො ඡාතික්ඛයං පත්තො, අභිඤ්ඤා වොසිතො මුනි.

“විත්තං විසුද්ධං ජානාති, මුත්තං රාගෙනි සබ්බසො;

පභීනජාතිමරණො, බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලී;

පාරගු සබ්බධම්මානං, බුද්ධො තාදී පච්චවතී” ති.

එවං චුත්තෙ, බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා එකංසං උත්තරාසඬිගං කරිත්වා හගවතො පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා හගවතො පාදානි මුඛෙන ච පරිච්චිකති, පාණිහි ච පරිසම්බාහති, නාමඤ්ච සාවෙනි - “බ්‍රහ්මායු අහං, හො ගොතම, බ්‍රාහ්මණො; බ්‍රහ්මායු අහං, හො ගොතම, බ්‍රාහ්මණො” ති. අථ ඛො සා පරිසා අච්ඡරියබ්‍රහ්මචිත්තජාතා අහොසි - “අච්ඡරියං චත, හො, අබ්‍රහ්මං චත, හො! යනු හි නාමායං බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො ඤාතො යසස්සි එවරූපං පරමනිපච්චකාරං කරිස්සතී” ති. අථ ඛො හගවා බ්‍රහ්මායුං බ්‍රාහ්මණං එතදවොච - “අලං, බ්‍රාහ්මණ, උට්ඨහ නිසීද ත්වං සකෙ ආසනෙ යතො තෙ මයි විත්තං පසන්න” ති. අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො උට්ඨහිත්වා සකෙ ආසනෙ නිසීදි.

395. අථ ඛො හගවා බ්‍රහ්මායුස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි, සෙය්‍යථීදං - දානකථං, සීලකථං, සග්ගකථං; කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි. යදා හගවා අඤ්ඤාසි බ්‍රහ්මායුං බ්‍රාහ්මණං කල්ලචිත්තං මුදුචිත්තං විනීවරණචිත්තං උදග්ගචිත්තං පසන්නචිත්තං, අථ යා බුද්ධානං සාමුක්කංසිකා ධම්මදෙසනා තං පකාසෙසි - දුක්ඛං, සමුදයං, නිරොධං, මග්ගං. සෙය්‍යථාපි නාම සුද්ධං චත්ථං අපගතකාළකං සම්මදෙව රජනං පටිග්ගණ්භෙය්‍ය, එවමෙව බ්‍රහ්මායුස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස තස්මිංයෙව ආසනෙ විරජං විතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි - “යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මම” ති. අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො දිට්ඨධම්මො පත්තධම්මො විදිතධම්මො පරියොගාළ්භධම්මො තිණ්ණචිචිකිචිණො විගතකථංකථො වෙසාරජ්ජපත්තො අපරජ්ජච්චයො සත්ථුසාසනෙ හගවත්තං එතදවොච - “අහික්කත්තං, හො ගොතම, අහික්කත්තං, හො ගොතම! සෙය්‍යථාපි, හො ගොතම, නික්කුජ්ජිතං වා උක්කුජ්ජෙය්‍ය, පටිච්ඡන්තං වා විචරෙය්‍ය, මුල්භස්ස වා මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය, අන්ධකාරෙ වා තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය - චක්ඛුමන්තො

රූපානි දක්වන්නී - එවමෙවං හොතා ගොතමෙන අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතො. එසාහං භවන්තං ගොතමං සරණං ගච්ඡාමි ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඤ්ච. උපාසකං මං භවං ගොතමො ධාරෙතු අජ්ජතග්ගෙ පාණුපෙනං සරණං ගතං. අධිවාසෙතු ච මෙ භවං ගොතමො ස්වාතනාය භත්තං සද්ධිං භික්ඛුසඤ්චෙතා”ති. අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හීභාවෙන. අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො භගවතො අධිවාසනං විදිත්වා උට්ඨායාසනා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි. අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො තස්සා රත්තියා අච්චයෙන සකෙ නිවෙසනෙ පණිතං බාදනීයං හොජනීයං පටියාදාපෙත්වා භගවතො කාලං ආරොවාපෙසි - “කාලො, හො ගොතම, නිට්ඨිතං භත්ත”න්ති.

අථ ඛො භගවා පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තච්චරමාදාය යෙන බ්‍රහ්මායුස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නිවෙසනං තෙනුපසඤ්චිකම්; උපසඤ්චිකම්ත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි සද්ධිං භික්ඛුසඤ්චෙත. අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො සත්තාහං බ්‍රද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඤ්චං පණිතෙන බාදනීයෙන හොජනීයෙන සහත්ථා සත්තප්පෙසි සම්පවාරෙසි. අථ ඛො භගවා තස්ස සත්තාහස්ස අච්චයෙන විදෙහෙසු වාරිකං පක්කාමි. අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො අච්චරපක්කන්තස්ස භගවතො කාලමකාසි. අථ ඛො සම්බහුලා භික්ඛු යෙන භගවා තෙනුපසඤ්චිකම්සු; උපසඤ්චිකම්ත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. එකමන්තං නිසින්නා ඛො තෙ භික්ඛු භගවන්තං එතදවොචුං - “බ්‍රහ්මායු, භන්තෙ, බ්‍රාහ්මණො කාලඤ්චිකතො. තස්ස කා ගති, කො අභිසම්පරායො”ති? “පණ්ඩිතො, භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො පච්චපාදි ධම්මස්සානුධම්මං, න ච මං ධම්මාධිකරණං විහෙසෙසි. බ්‍රහ්මායු, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණො පඤ්චන්තං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති, තත්ථ පරිනිබ්බාසී, අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා”ති.

ඉදමවොච භගවා. අත්තමනා තෙ භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දුන්ති.

බ්‍රහ්මායුසුත්තං නිට්ඨිතං පයමං.

බ්‍රහ්මායුසුත්තවණ්ණනා (අට්ඨකථා)

383. එවං මෙ සුතන්ති බ්‍රහ්මායුසුත්තං. තත්ථ මහතා භික්ඛුසඤ්ඤාන සද්ධිත්ති මහතාති ගුණමහත්තෙනපි මහතා, සඤ්ඤාමහත්තෙනපි. සො හි භික්ඛුසඤ්ඤාන ගුණෙහිපි මහා අහොසි අප්පිච්ඡතාදිගුණසමන්තාගතත්තා, සඤ්ඤානපි මහා පඤ්චසතසඤ්ඤාත්තා. භික්ඛුනං සඤ්ඤාන භික්ඛුසඤ්ඤාන, දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤාසඤ්ඤානසඤ්ඤාන සමානගුණන්තා අත්ථො. සද්ධිත්ති එකතො. පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහිති පඤ්ච මත්තා එතෙසන්ති පඤ්චමත්තාති. මත්තාති පමාණං චූච්චති, තස්මා යථා භොජනෙ මත්තඤ්ඤාති චූත්තෙ භොජනෙ මත්තං ජානාති පමාණං ජානාතිති අත්ථො භොති, එවමිධාපි තෙසං භික්ඛුසතානං පඤ්චමත්තා පඤ්චපමාණන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. භික්ඛුනං සතාති භික්ඛුසතාති. තෙහි පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි.

විසවස්සසතිකොති විසාධිකවස්සසතිකො. තිණ්ණං වෙදානන්ති ඉරුවෙදයජුච්චෙදසාමච්චෙදානං. ඔට්ඨපහතකරණවසෙන පාරං ගතොති පාරගු. සහ නිසණ්ඩුනා ච කෙටුහෙන ච සනිසණ්ඩුකෙටුහානං, නිසණ්ඩුති නාමනිසණ්ඩුරුක්ඛාදීනං වෙච්චනජපකාසකං සත්ථං. කෙටුහන්ති කිරියාකජපවිකජපො කචීනං උපකාරාය සත්ථං. සහ අක්ඛරජපහෙදෙන සක්ඛරජපහෙදානං. අක්ඛරජපහෙදොති සික්ඛා ච නිරුත්ති ච. ඉතිහාසපඤ්චමානන්ති ආථබ්බණ්ණවෙදං චතුත්ථං කත්වා “ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසා”ති ඊදිසවච්චනජපට්ඨසංයුත්තො පුරාණකථාසඤ්ඤානො ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙසන්ති ඉතිහාසපඤ්චමා, තෙසං ඉතිහාසපඤ්චමානං. පදඤ්ච තදවසෙසඤ්ච ඛ්‍යාකරණං අධියති පච්චෙදති චාති පදකො වෙය්‍යාකරණො. ලොකායනං චූච්චති

විනශ්ඨවාදසත්ථං. මහාපුරිසලක්ඛණන්ති මහාපුරිසානං බුද්ධාදීනං ලක්ඛණදීපකං ද්වාදසසහස්සගන්ථජ්ජමාණං සත්ථං, යත්ථ සොළසසහස්සගාථාපරිමාණාය බුද්ධමන්තා නාම අභෙසුං, යෙසං වසෙන “ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්තාගතා බුද්ධා නාම භොන්ති, ඉමිනා පච්චෙකබුද්ධා නාම භොන්ති, ඉමිනා ද්වෙ අග්ගසාවකා, අසීතිමහාසාවකා, බුද්ධමාතා, බුද්ධපිතා, අග්ගපට්ඨාකො, අග්ගපට්ඨායිකා, රාජා චක්ඛවත්ති” ති අයං විසෙසො ඤායති. අනචයොති ඉමෙසු ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනුනො පරිපුරකාරී, අචයො න භොතීති චුත්තං භොති. අචයො නාම යො තාති අත්ථනො ච ගන්ථනො ච සන්ධාරෙතුං න සක්කොති. අස්සෙසි ඛොතිආදීසු යං චත්තබ්බං සියා, තං සාලොයාකසුත්තෙ (ම. නි. 1.439 ආදයො) චුත්තමෙව.

384. අයං තාතාති අයං මහල්ලකතාය ගන්තුං අසක්කොන්තො මාණවං ආමන්තෙත්වා එවමාහ. අපිච එස බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි “ඉමස්මිං ලොකෙ ‘අභං බුද්ධො අභං බුද්ධො’ ති උග්ගතස්ස නාමං ගභෙත්වා බහු ජනා විචරන්ති, තස්මා න මෙ අනුස්සවමන්තෙනෙව උපසඩ්ධිකම්තුං යුත්තං. එකච්චඤ්ඤි උපසඩ්ධිකමන්තස්ස අපක්කමනමිපි ගරු භොති, අනත්ථොපි උජ්ජජ්ජති. යංනුනාහං මම අන්තෙවාසිකං පෙසෙත්වා ‘බුද්ධො වා නො වා’ ති ජානිත්වා උපසඩ්ධිකමෙයා” ති තස්මා මාණවං ආමන්තෙත්වා “අයං තාතා” තිආදිමාහ. තං භවන්තන්ති තස්ස භවතො. තථා සන්තංසෙවාති තථා සතොසෙව. ඉදඤ්ඤි ඉත්ථමිභුතාධ්‍යානත්ථෙ උපයොගච්චනං. යථා කථං පනාහං, භොති එත්ථ කථං පනාහං, භො, තං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමි, යථා සක්කා සො ඤාතුං, තථා මෙ ආචික්ඛාති අත්ථො. යථාති වා නිපාතමන්තමෙවෙනං. කථන්ති අයං ආකාරප්‍රච්ඡා, කෙනාකාරෙනාහං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමිති අත්ථො.

එවං චුත්තෙ කිර නං උපජ්ඣායො – “කිං ත්වං, තාත, පථවියං යීතො පථවිං න පස්සාමිති විය චන්දිමසුරියානං ඔභාසෙ යීතො චන්දිමසුරියෙ න පස්සාමිති විය වදසි” තිආදීති වත්වා ජානනාකාරං දස්සෙත්තො ආගතාති ඛො තාතාතිආදිමාහ. තත්ථ මන්තෙසුති වෙදෙසු. තථාගතො කිර උජ්ජජ්ජස්සතීති පටිකච්චෙව

සුද්ධාවාසා දෙවා වෙදෙසු ලක්ඛණානි පක්ඛිපිත්වා “බුද්ධමත්තා නාම එතෙ”ති බ්‍රාහ්මණවෙසෙන වෙදෙ වාවෙන්ති “තදනුසාරෙන මහෙසක්ඛා සත්තා තථාගතං ජානිස්සන්ති”ති. තෙන පුබ්බෙ වෙදෙසු මහාපුරිසලක්ඛණානි ආගච්ඡන්ති. පරිනිබ්බුතෙ පන තථාගතෙ අනුක්කමෙන අන්තරධායන්ති, තෙන එතරහි නත්ථි. මහාපුරිසස්සාති පණ්ඩිසමාදානඤ්ඤාණකරුණාදිගුණමහතො පුරිසස්ස. ද්වෙයෙව ගතියොති ද්වෙ එව නිට්ඨා. කාමඤ්චායං ගතිසද්දො – “පඤ්ච බො ඉමා, සාරිපුත්ත, ගතියො”ති ආදීසු (ම. නි. 1.153) භවහෙදෙ වත්තති, “ගති මිගානං පවන”න්ති ආදීසු (පරි. 339) නිවාසට්ඨානො, “එවං අධිමත්තගතිමත්තො”ති ආදීසු (ම. නි. 1.161) පඤ්ඤාය, “ගතිගත”න්ති ආදීසු විසට්ඨාවො, ඉධ පන නිට්ඨායං වත්තතිති වෙදිතබ්බො. තත්ථ කිඤ්චාපි යෙහි සමන්තාගතො රාජා හොති, න තෙහෙව බුද්ධො හොති, ජාතිසාමඤ්ඤතො පන තානියෙව තානීති වුව්චන්ති. තෙන වුත්තං – “යෙහි සමන්තාගතස්සා”ති. සවෙ අගාරං අජ්ඣාචසතීති යදි අගාරෙ වසති, රාජා හොති චක්කවත්තී. චතුහි අච්ඡරියධම්මෙහි සඛිගභවත්ථුහි ව ලොකං රඤ්ජනතො රාජා. චක්කරතනං වත්තෙති, චතුහි සම්පත්තිචක්කෙහි වත්තෙති, තෙහි ව පරං වත්තෙති, පරහිතාය ව ඉරියාපථචක්කානං වත්තො එතස්මිං අත්ථිති චක්කවත්තී. එත්ථ ව රාජාති සාමඤ්ඤං, චක්කවත්තීති විසෙසනං. ධම්මෙන චරතීති ධම්මිකො, ඤායෙන සමෙන වත්තතීති අත්ථො. ධම්මෙන රජ්ජං ලහිත්වා රාජා ජාතොති ධම්මරාජා. පරහිතධම්මකරණෙන වා ධම්මිකො, අත්තහිතධම්මකරණෙන ධම්මරාජා. චතුරත්තාය ඉස්සරොති වාතුරන්තො, චතුසමුද්දන්තාය චතුබ්බිධදීපභූසිතාය ව පථවියා ඉස්සරොති අත්ථො. අජ්ඣත්තං කොපාදිපච්චත්ථිකෙ බහිද්ධා ව සබ්බරාජානො විජෙසීති විජ්ඣාථි. ජනපදත්ථාවරියජ්ජත්තොති ජනපදෙ ථාවරභාවං ධුවභාවං පත්තො, න සක්කා කෙනචි වාලොකුං, ජනපදො වා තමහි ථාවරියජ්ජත්තො අනුස්සුක්කො සකම්මනිරතො අවලො අසම්පවෙධීති ජනපදත්ථාවරියජ්ජත්තො. සෙය්‍යථීදන්ති නිපාතො, තස්ස තානි කතමානීති අත්ථො. චක්කරතනන්ති ආදීසු චක්කඤ්ච තං රතිජනනත්ථො රතනඤ්චාති චක්කරතනං. එසෙව නයො සබ්බත්ථං.

ඉමෙසු පන රතනෙසු අයං චක්කවත්තිරාජා චක්කරතනෙන අජිතං ජිනාති,
 හත්ථීඅස්සරතනෙහි විජිතෙ යථාසුඛං අනුච්චරති, පරිණායකරතනෙන
 විජිතමනුරක්ඛති, සෙසෙහි උපහොගසුඛමනුභවති. පඨමෙන චස්ස
 උස්සාහසත්තියොගො, හත්ථීඅස්සගහපතිරතනෙහි පභුසත්තියොගො, පච්ඡිමෙන
 මන්තසත්තියොගො සුපරිපුණ්ණො හොති, ඉත්ථිමණිරතනෙහි
 තිව්ඨසත්තියොගඵලං. සො ඉත්ථිමණිරතනෙහි හොගසුඛමනුභවති, සෙසෙහි
 ඉස්සරියසුඛං. විසෙසතො චස්ස පුරිමානි තිණි
 අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජන්ති, මජ්ඣමානි
 අලොභකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන, පච්ඡිමමෙකං
 අමොහකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති වෙදිතඛිඛං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො,
 විත්ථාරො පන ඛොජ්ඣංඛිගසංයුත්තෙ රතනසුත්තස්ස (සං. නි. 5.222-223)
 උපදෙසතො ගහෙතඛිඛො. අපිච ඛාලපණ්ඩිතසුත්තෙපි (ම. නි. 3.255) ඉමෙසං
 රතනානං උජ්ජත්තික්කමෙන සද්ධිං චණ්ණනා ආගමිස්සති.

පරොසහස්සන්ති අතිරෙකසහස්සං. සුරාති අභිරුකජාතිකා. වීරඞ්ගරූපාති
 දෙවපුත්තසදිසකායා, එවං තාව එකෙ චණ්ණයන්ති, අයං පනෙත්ථ සභාවො –
 වීරාති උත්තමසුරා වුච්චන්ති. වීරානං අඞ්ගං වීරඞ්ගං, වීරකාරණං වීරියන්ති වුත්තං
 හොති. වීරඞ්ගං රූපං එතෙසන්ති වීරඞ්ගරූපා, වීරියමයසරීරා වියාති වුත්තං හොති.
 පරසෙනප්පමද්දනාති සවෙ පටිමුඛං තිට්ඨෙය්‍ය පරසෙනා, තං මද්දිතුං සමත්ථාති
 අධිජ්ජායො. ධම්මෙනාති “පාණො න හන්තඛිඛො”තිආදිනා පඤ්චසීලධම්මෙන.

අරහං හොති සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ විචට්ඨච්ඡදොති එත්ථ
 රාගදොසමොහමානදිට්ඨිඅච්ඡජාදුච්චරිතජදනෙහි සත්තහි පටිච්ඡන්තෙ
 කිලෙසන්ධකාරලොකෙ තං ඡදනං විචට්ඨෙත්ථා සමන්තතො සඤ්ජාතාලොකො
 හුත්ථා ධිතොති විචට්ඨච්ඡදො. තත්ථ පඨමෙන පදෙන පුජාරහතා, දුතියෙන තස්සා
 හෙතු යස්මා සම්මාසම්බුද්ධොති, තතියෙන බුද්ධත්තහෙතුභූතා විචට්ඨච්ඡදනා
 වුත්තාති වෙදිතඛිඛො. අථ වා විචට්ඨො ච විච්ඡදො වාති විචට්ඨච්ඡදො, චට්ඨරහිතො
 ඡදනරහිතො වාති වුත්තං හොති. තෙන අරහං චට්ඨාභාවෙන, සම්මාසම්බුද්ධො

ජදනාභාවෙනාති එවං පුරිමපදද්වයස්සෙව හෙතුද්වයං චුත්තං හොති. දුතියවෙසාරජ්ජෙන වෙත්ථ පුරිමසිද්ධි, පයමෙන දුතියසිද්ධි, තතියචතුත්ථෙහි තතියසිද්ධි හොති. පුරිමඤ්ච ධම්මචක්ඛුං, දුතියං බුද්ධචක්ඛුං, තතියං සමන්තචක්ඛුං සාධෙතීතිපි වෙදිතබ්බං. ත්වං මන්තානං පටිග්ගහෙතාති ඉමිනාස්ස සුරභාවං ජනෙති.

385. සොපි තාය ආචරියකථාය ලක්ඛණෙසු විගතසම්මොහො එකොභාසජාතො විය බුද්ධමන්තෙ සම්පස්සමානො එවං, හොති ආහ. තස්සත්ථො - යථා, හො, මං ත්වං වදසි, එවං කර්ස්සාමීති. සමන්තෙසීති ගවෙසි, එකං ද්වෙති වා ගණයන්තො සමානයි. අද්දසා බොති කථං අද්දස? බුද්ධානඤ්චි නිසින්තානං වා නිපන්තානං වා කොචි ලක්ඛණං පරියෙසිතුං න සක්කොති, යිතානං පන වඩ්ඤමන්තානං වා සක්කොති. තස්මා ලක්ඛණපරියෙසනත්ථං ආගතං දිස්වා බුද්ධා උට්ඨායාසනා තිට්ඨන්ති වා වඩ්ඤමං වා අධිට්ඨන්ති. ඉති ලක්ඛණදස්සනානුරූපෙ ඉරියාපටෙ වත්තමානස්ස අද්දස. යෙභුයොනාති පායෙන, බහුකාති අද්දස, අප්පාති න අද්දසාති අත්ථො. තතො යාති න අද්දස, තෙසං දීපනත්ථං චුත්තං යපෙත්වා ද්වෙති. කඬ්ඛතීති “අහො වත පස්සෙය්‍ය”න්ති පත්ථනං උප්පාදෙති. විචිකිච්ඡතීති තතො තතො තාති විචිනන්තො කිච්ඡති න සක්කොති දට්ඨුං. නාධිමුච්චතීති තාය විචිකිච්ඡාය සන්තිට්ඨානං න ගච්ඡති. න සම්පසිදතීති තතො “පරිපුණ්ණලක්ඛණො අය”න්ති භගවති පසාදං නාපජ්ජති. කඬ්ඛාය වා දුබ්බලා විමති චුත්තා, විචිකිච්ඡාය මජ්ඣමා, අනධිමුච්චනතාය බලවතී, අසම්පසාදෙන තෙහි තීහි ධම්මෙහි විත්තස්ස කාලුස්සියභාවො. කොසොහිතෙති වත්ථිකොසෙන පටිච්ඡන්තො. වත්ථගුය්හෙති අඬ්චජාතො. භගවතො හි වාරණස්සෙව කොසොහිතවත්ථගුය්හං සුවණ්ණවණ්ණං පදුමගබ්භසමානං, තං සො වත්ථපටිච්ඡන්තත්තා, අන්තොමුඛගතාය ච ජීවිභාය පහුතභාවං අසල්ලක්ඛෙත්තො තෙසු ද්වීසු ලක්ඛණෙසු කඬ්ඛී අහොසි විචිකිච්ඡී.

අථ බො භගවාති අථ භගවා වින්තෙසි - “සවාහං ඉමස්ස එතාති ද්වෙ ලක්ඛණාති න දස්සෙස්සාමි, නික්කඬ්ඛො න භවිස්සති. එතස්ස කඬ්ඛාය සති ආචරියොපිස්ස නික්කඬ්ඛො න භවිස්සති, අථ මං දස්සනාය න ආගමිස්සති,

අනාගතො ධම්මං න සොස්සති, ධම්මං අසුණන්තො තීණි සාමඤ්ඤඵලානි න සච්ඡිකරිස්සති. එතස්මිං පන නික්කඨිඛෙ ආචරියොපිස්ස නික්කඨිඛො මං උපසඬකමිත්වා ධම්මං සුත්වා තීණි සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරිස්සති. එතදත්ථංයෙව ච මයා පාරමියො පුරිතා. දස්සෙස්සාමිස්ස තානි ලක්ඛණානී” ති.

තථාරූපං ඉද්ධාභිසඬ්ඛාරමකාසි. කථංරූපං? කිමෙත්ථ අඤ්ඤෙන චත්තඛිඛං? චුත්තමෙතං නාගසෙනත්ථෙරෙනෙව මිලින්දරඤ්ඤො පුට්ඨෙත -

ආහ ව දුක්කරං, හන්තෙ නාගසෙන, හගචතා කතන්ති. කිං මහාරාජාති? මහාජනෙන හිරිකරණොකාසං බ්‍රහ්මායුබ්‍රාහ්මණස්ස ච අන්තෙවාසිඋත්තරස්ස ච බාචරියස්ස අන්තෙවාසිනං සොළසබ්‍රාහ්මණානඤ්ච සෙලස්ස ච බ්‍රාහ්මණස්ස අන්තෙවාසිනං තිසතමාණවානඤ්ච දස්සෙසි, හන්තෙති. න, මහාරාජ, හගචා ගුය්හං දස්සෙති, ඡායං හගචා දස්සෙති, ඉද්ධියා අභිසඬ්ඛරිත්වා නිවාසනනිචත්ථං කායඛන්ධනඛද්ධං වීචරපාරුතං ඡායාරූපකමත්තං දස්සෙසි මහාරාජාති. ඡායං දිට්ඨෙ සති දිට්ඨොයෙව. නනු, හන්තෙති? තිට්ඨතෙතං, මහාරාජ, හදයරූපං දිස්වා බුජ්ඣනකසත්තො භවෙය්‍ය, හදයමංසං නීහරිත්වා දස්සෙය්‍ය සම්මාසම්බුද්ධොති. කල්ලොසි, හන්තෙ නාගසෙනාති.

නින්තාමෙත්ථාති නීහරිත්වා. අනුමසීති කථිනසුචිං විය කත්වා අනුමජ්ජී. තථා කරණෙන චෙත්ථ මුදුභාවො, කණ්ණසොතානුමසනෙන දීඝභාවො, නාසිකසොතානුමසනෙන තනුභාවො, නලාටච්ඡාදනෙන පුචුලභාවො පකාසිතොති චෙදිතඛිඛො. උභොපි කණ්ණසොතානීතිආදීසු චෙත්ථ බුද්ධානං කණ්ණසොතෙසු මලං වා ජල්ලිකා වා නත්ථී, ධොවිත්වා යපිතරජතපනාලිකා විය භොන්ති, තථා නාසිකසොතෙසු, තානිපි හී සුපරිකම්මකතකඤ්චනපනාලිකා විය ච මණ්ණපනාලිකා විය ච භොන්ති. තස්මා ජීවිහං නීහරිත්වා කථිනසුචිං විය කත්වා මුඛපරියන්තෙ උපසංහරන්තො දක්ඛිණකණ්ණසොතං පචෙසෙත්වා තතො නීහරිත්වා වාමකණ්ණසොතං පචෙසෙසි, තතො නීහරිත්වා දක්ඛිණනාසිකසොතං පචෙසෙත්වා තතො නීහරිත්වා වාමනාසිකසොතං පචෙසෙසි, තතො නීහරිත්වා පුචුලභාවං දස්සෙන්තො රත්තවලාහකෙන අඬ්ඪවන්දං විය ච සුවණ්ණපත්තං විය ච

රත්තකම්බලපටලෙන විජ්ජුජොතසදිසාය ජීවිභාය කෙවලකප්පං නලාටමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙසී.

යංනුනාහන්ති කස්මා චින්තෙසී? අහඤ්භි මහාපුරිසලක්ඛණානි සමන්තෙසීත්වා ගතො “දිට්ඨානි තෙ, තාත, මහාපුරිසලක්ඛණානී”ති ආචරියෙන පුච්ඡිතො “ආම, ආචරියා”ති වත්තුං සක්ඛිස්සාමි. සචෙ පන මං “කිරියාකරණමස්ස කීදිස”න්ති පුච්ඡිස්සති, තං වත්තුං න සක්ඛිස්සාමි, න ඡානාමීති චුත්තෙ පන ආචරියො කුප්ඤ්ඤිස්සති “නනු ත්වං මයා සබ්බමිපෙනං ඡානනත්ථාය පෙසිතො, කස්මා අඡානිත්වා ආගතොසී”ති, තස්මා යන්නුනාහන්ති චින්තෙත්වා අනුබන්ධි. භගවා න්භානට්ඨානං මුඛධොවනට්ඨානං සරීරපටිඡග්ගනට්ඨානං රාජරාජමහාමත්තාදීනං ඔරොධෙහි සද්ධිං පරිචාරෙත්වා නිසින්තට්ඨානන්ති ඉමානි වත්තාරි යානානි යපෙත්වා සෙසට්ඨානෙසු අන්තමසො එකගන්ධකුටියමපි ඔකාසමකාසී.

ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ - “අයං කිර ඛුභ්මායුඛුභ්මණස්ස මාණවො උත්තරො නාම ‘ඛුද්ධො වා නො වා’ති තථාගතස්ස ඛුද්ධභාවං වීමංසන්තො චරති, ඛුද්ධවීමංසකො නාමාය”න්ති පාකට්ටො ඡාතො. යමිහි යමිහි යානෙ ඛුද්ධා වසන්ති, පඤ්ච කිච්චානි කතානෙව භොන්ති, තානි හෙට්ඨා දස්සිතානෙව. තත්ථ පච්ඡාහත්තං අලඬිකතධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා දන්තබ්විතං චිත්තඛිජනිං ගහෙත්වා මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙත්තෙ භගවති උත්තරොපි අවිදුරෙ නිසීදති. ධම්මස්සවනපරියොසානෙ සද්ධා මනුස්සා ස්වාතනාය භගවත්තං නිමන්තෙත්වා මාණවමිපි උපසඬිකමිත්වා එවං වදන්ති - “තාත, අමිහෙහි භගවා නිමන්තිතො, ත්වමිපි භගවතා සද්ධිං ආගන්ත්වා අමිහාකං ගෙහෙ භත්තං ගණ්භෙය්‍යාසී”ති. පුනදිවසෙ තථාගතො භික්ඛුසඬිසපරිචුතො ගාමං පච්ඡති, උත්තරොපි පද්චාරෙ පද්චාරෙ පරිග්ගණ්භන්තො පදානුපදිකො අනුබන්ධති. කුලගෙහං පටිට්ඨකාලෙ දක්ඛිණොදකග්ගහණං ආදිං කත්වා සබ්බං ඔලොකෙත්තො නිසීදති. භත්තකිච්චාවසානෙ තථාගතස්ස පත්තං භූමියං යපෙත්වා නිසින්තකාලෙ මාණවකස්ස පාතරාසභත්තං සජ්ජෙත්ති. සො එකමන්තෙ නිසින්තො භුඤ්ජිත්වා

පුන ආගන්ත්වා සන්ථු සන්තිකෙ යත්වා හත්තානුමොදනං සුත්වා හගවතා සද්ධිංයෙව විහාරං ගච්ඡති.

තත්ථ හගවා භික්ඛූනං හත්තකිච්චපරියොසානං ආගමෙන්තො ගන්ධමණ්ඩලමාලෙ නිසීදති. භික්ඛූහි හත්තකිච්චං කත්වා පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා ආගම්ම වන්දිත්වා කාලෙ ආරොචිතෙ හගවා ගන්ධකුට්ටිං පවිසති, මාණුවොපි හගවතා සද්ධිංයෙව ගච්ඡති. හගවා පරිවාරෙත්වා ආගතං භික්ඛූසඬ්ඝං ගන්ධකුට්ටිපමුඛෙ ධීතො ඔවදිත්වා උයොපෙත්වා ගන්ධකුට්ටිං පවිසති, මාණුවොපි පවිසති. හගවා බුද්දකමඤ්චෙ අප්පමත්තකං කාලං නිසීදති, මාණුවොපි අවිදුරෙ ඔලොකෙන්තො නිසීදති. හගවා මුහුත්තං නිසීදිත්වා සීසොක්කමනං දස්සෙති, - “හොතො ගොතමස්ස විහාරවෙලා හවිස්සති” ති මාණුවො ගන්ධකුට්ටිචාරං පිදහන්තො නික්ඛමිත්වා එකමත්තං නිසීදති. මනුස්සා පුරෙහත්තං දානං දත්වා භුත්තපාතරාසා සමාදින්නඋපොසථඬීගා සුද්ධුත්තරාසඬීගා මාලාගන්ධාදිහත්ථා ධම්මං සුණ්ඝස්සාමාති විහාරං ආගච්ඡන්ති, වක්කවත්තිතො බන්ධාවාරට්ඨානං විය හොති.

හගවා මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙත්වා වුට්ඨාය පුබ්බහාගෙන පරිච්ඡන්දිත්වා සමාපත්තිං සමාපජ්ජති. සමාපත්තිතො වුට්ඨාය මහාජනස්ස ආගතභාවං ඤත්වා ගන්ධකුට්ටිතො නික්ඛම්ම මහාජනපරිවුතො ගන්ධමණ්ඩලමාලං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනගතො පරිසාය ධම්මං දෙසෙති. මාණුවොපි අවිදුරෙ නිසීදිත්වා - “කිං නු බො සමණො ගොතමො ගෙහස්සිතවසෙන පරිසං උස්සාදෙන්තො වා අපසාදෙන්තො වා ධම්මං දෙසෙති, උදාහු තො” ති අක්ඛරක්ඛරං පදං පදං පරිග්ගණ්හාති. හගවා තථාවිධං කථං අකථෙත්ථාව කාලං ඤත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙසී. මාණුවො ඉමිනා නියාමෙන පරිග්ගණ්හන්තො සත්ත මාසෙ එකතො විචරිත්වා හගවතො කායද්චාරාදීසු අණුමත්තම්පි අවක්ඛලිතං න අද්දස. අනච්ඡරියඤ්චෙතං, යං බුද්ධභූතස්ස මනුස්සභූතො මාණුවො න පස්සෙය්‍ය, යස්ස බොධිසත්තභූතස්ස ඡබ්බස්සානි පධානභූමියං අමනුස්සභූතො මාරො

දෙවපුත්තො ගෙහස්සිතවිතක්කමත්තමපි අදිස්වා බුද්ධභූතං එකසංවච්ඡරං
අනුබන්ධිත්වා කිඤ්චි අපස්සන්තො -

“සත්ත වස්සානි භගවන්තං, අනුබන්ධිං පදාපදං;

ඔතාරං නාධිගච්ඡිස්සං, සම්බුද්ධස්ස සතීමතො”ති. (සු. නි. 448) -

ආදිගාඨායො වත්වා පක්කාමි. තතො මාණුවො වින්තෙසි - “අහං භවන්තං
ගොතමං සත්ත මාසෙ අනුබන්ධමානො කිඤ්චි වජ්ජං න පස්සාමි. සචෙ පනාහං
අඤ්ඤෙපි සත්ත මාසෙ සත්ත වා වස්සානි වස්සසතං වා වස්සසහස්සං වා
අනුබන්ධෙය්‍යං, නෙවස්ස වජ්ජං පස්සෙය්‍යං. ආචරියො ඛො පනස්ස මෙ
මහල්ලකො, යොගක්ඛෙමං නාම න සක්කා ජානිතුං. සමණස්ස ගොතමස්ස
සභාවගුණෙනෙව බුද්ධභාවං වත්වා මය්හං ආචරියස්ස ආරොචෙස්සාමි”ති
භගවන්තං ආපුච්ඡිත්වා භික්ඛුසඬ්ඨං වන්දිත්වා නික්ඛමි.

ආචරියස්ස සන්තිකඤ්ච පන ගන්ත්වා - “කච්චි, තාත උත්තර, තං භවන්තං
ගොතමං තථාසන්තංයෙව සද්දො අබ්භුග්ගතො”ති පුච්ඡිතො, “ආචරිය, කිං වදෙසී?
චක්කවාළං අතිසම්බාධං, භවග්ගං අතිනීවං, තස්ස හි, භොතො ගොතමස්ස ආකාසං
විය අපරියන්තො ගුණගණො. තථාසන්තංයෙව, භො, තං භවන්තං
ගොතම”න්තිආදීනි වත්වා යථාදිට්ඨානි ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානි පටිපාටියා
ආචික්ඛිත්වා කිරියසමාවාරං ආචික්ඛි. තෙන චුත්තං - “අථ ඛො උත්තරො
මාණුවො...පෙ.... එදිසො ව එදිසො ව භවං ගොතමො තතො ව හියො”ති.

386. තත්ථ සුඡ්පතිට්ඨිතපාදොති යථා හි අඤ්ඤෙසං භූමියං පාදං ධපෙන්නානං
අග්ගතලං වා පණ්හි වා පස්සං වා පයමං චුසති, වෙමජ්ඣං වා පන ඡිද්දං භොති,
උක්ඛිපන්තානමපි අග්ගතලාදීසු එකකොට්ඨාසොව පයමං උට්ඨහති, න එවං තස්ස.
තස්ස පන සුවණ්ණපාදුකතලං විය එකඡ්පහාරෙනෙව සකලං පාදතලං භූමිං චුසති,
භූමිතො උට්ඨහති. තස්මා “සුඡ්පතිට්ඨිතපාදො ඛො පන සො භවං ගොතමො”ති
වදති.

තත්‍රිදං භගවතො සුඡ්පතිට්ඨිතපාදතාය - සචෙපි හි භගවා අනෙකසතපොරිසං
නරකං අක්කමිස්සාමිති පාදං නීහරති, තාවදෙව නින්තට්ඨානං වාතපුරිතං විය

කම්මාරහස්තං උන්නමිත්වා පථවීසමං හොති, උන්නතට්ඨානමිපි අන්තො පවිසති. දුරෙ අක්කමිස්සාමීති අභිනීභරන්තස්ස සිනෙරුප්පමාණොපි පබ්බතො සෙදිතවෙන්තඬකුරො විය නමිත්වා පාදසමීපං ආගච්ඡති. තථා හිස්ස යමකපාටිභාරියං කත්වා යුගන්ධරපබ්බතං අක්කමිස්සාමීති පාදෙ අභිනීභරතො පබ්බතො නමිත්වා පාදසමීපං ආගතො, සො තං අක්කමිත්වා දුතියපාදෙන තාවතිංසභවනං අක්කමී. න හි චක්කලක්ඛණෙන පතිට්ඨාතබ්බට්ඨානං විසමං භවිතුං සක්කොති. බාණු වා කණ්ඩකො වා සක්ඛරකථලා වා උච්චාරපස්සාවො වා බෙලසිඬසාණිකාදීනි වා පුරිමතරාව අපගච්ඡන්ති, තත්ථ තත්ථෙව ච පථවීං පවිසන්ති. තථාගතස්ස හි සීලතෙජෙන පඤ්ඤාතෙජෙන ධම්මතෙජෙන දසන්තං පාරමීතං ආනුභාවෙන අයං මහාපථවී සමා මුදු පුප්ඵාහිකිණ්ණා හොති. තත්ත තථාගතො සමං පාදං නික්ඛිපති, සමං උද්ධරති, සබ්බාවන්තෙහි පාදතලෙහි භූමිං ඵුසති.

චක්කානීති ද්වීසු පාදෙසු ද්වෙ චක්කානි. තෙසං අරා ච නෙමි ච නාහි ච පාලියං චුත්තාව. සබ්බාකාරපරිපූරානීති ඉමිනා පන අයං විසෙසො වෙදිතබ්බො - තෙසං කිර චක්කානං පාදතලස්ස මජ්ඣෙ නාහි දිස්සති, නාහිපරිච්ඡන්තා වට්ටලො දිස්සති, නාහිමුඛපරික්ඛෙපපට්ටො දිස්සති, පනාලිමුඛං දිස්සති, අරා දිස්සන්ති, අරෙසු වට්ටලො දිස්සන්ති, නෙමි දිස්සන්ති, නෙමිමණිකා දිස්සන්ති. ඉදං තාව පාලිආගතමෙව.

සම්බහුලවාරො පන අනාගතො, සො එවං දට්ඨබ්බො - සත්ති සිරි වච්ඡො නන්දි සොවත්තිකො වටංසකො වඩ්ඪමානකං මච්ඡයුගලං හද්දපීඨං අඬකුසං තොමරො පාසාදො තොරණං සෙතච්ඡත්තං බග්ගො තාලචණ්ටං මොරහත්ථකො වාලබ්ඡනී උණ්හීසං පත්තො මණි කුසුමදාමං නීලුප්පලං රත්තුප්පලං සෙතුප්පලං පදුමං පුණ්ඩරිකං පුණ්ණසට්ටො පුණ්ණපාති සමුද්දො චක්කවාලො හිමවා සිනෙරු වන්දිමසුරියා නක්ඛත්තානි වත්තාරො මහාදීපා ද්වෙපරිත්තදීපසභස්සානි, අන්තමසො චක්කවත්තිරඤ්ඤො පරිසං උපාදාය සබ්බො චක්කලක්ඛණස්සෙව පරිවාරො.

ආයතපණ්ණීති දීඝපණ්ණීති, පරිපුණ්ණපණ්ණීති අත්ථො. යථා හි අඤ්ඤෙසං අග්ගපාදො දීඝො භොති, පණ්ණිමත්ථකෙ ජඬ්ඝා පතිට්ඨාති, පණ්ණි තච්ඡේත්වා යපිතා විය භොති, න ඵ්වං තථාගතස්ස. තථාගතස්ස පන චතුසු කොට්ඨාසෙසු ද්වෙ කොට්ඨාසා අග්ගපාදො භොති, තතියෙ කොට්ඨාසෙ ජඬ්ඝා පතිට්ඨාති, චතුත්ථෙ කොට්ඨාසෙ ආරග්ගෙන වට්ටෙත්වා යපිතා විය රත්තකම්බලෙ ගණේඬුකසදිසා පණ්ණි භොති.

දීඝඬුලීති යථා අඤ්ඤෙසං කාවි අඬුලී දීඝො භොති, කාවි රස්සා, න ඵ්වං තථාගතස්ස. තථාගතස්ස පන මක්කට්ඨසෙව දීඝහත්ථපාදඬුලියො මූලෙ ටුලා අනුපුබ්බෙන ගන්ත්වා අග්ගෙ තනුකා නියාසතෙලෙන මද්දිත්වා වට්ටිතහරිතාලවට්ටිසදිසා භොන්ති. තෙන චුත්තං “දීඝඬුලී” ති.

මුදුතලුනහත්ථපාදොති සජ්ජිමණ්ඛෙ ඔසාදෙත්වා යපිතං සතචාරවිහතකජ්ජාසපටලං විය මුදු, ජාතමත්තකුමාරස්ස විය ච නිච්චකාලං තලුනා ච හත්ථපාදා අස්සාති මුදුතලුනහත්ථපාදො.

ජාලහත්ථපාදොති න වම්මෙන පටිඛද්ධඅඬුලන්තරො. ඵදිඝො හි ඵණහත්ථකො පුරිසදොසෙන උපහතො පබ්බජ්ජමිපි න ලහති. තථාගතස්ස පන චතස්සො හත්ථඬුලියො පඤ්චපි පාදඬුලියො ඵකජ්ජමාණා භොන්ති, තාසං ඵකජ්ජමාණත්තාය යවලක්ඛණං අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිච්ඡකිත්වා තිට්ඨති. අඵස්ස හත්ථපාදා කුසලෙන වඩ්ඪකිනා යොජිතජාලවාතපානසදිසා භොන්ති. තෙන චුත්තං “ජාලහත්ථපාදො” ති.

උද්ධං පතිට්ඨිතගොජ්ජකත්තා උස්සඬ්ඛා පාදා අස්සාති උස්සඬ්ඛපාදො. අඤ්ඤෙසඤ්ඤි පිට්ඨිපාදෙ ගොජ්ජකා භොන්ති. තෙන තෙසං පාදා ආණ්ඛද්ධා විය ඵද්ධා භොන්ති, න යථාසුඛං පරිචත්තන්ති, ගච්ඡන්තානං පාදතලානි න දිස්සන්ති. තථාගතස්ස පන අභිරුහිත්වා උපරි ගොජ්ජකා පතිට්ඨහන්ති. තෙනස්ස නාහිතො පට්ඨාය උපරිමකායො නාවාය යපිතසුවණ්ණපට්ඨා විය නිච්චලො භොති, අධොකායොව ඉඤ්ජති. සුඛෙන පාදා පරිචත්තන්ති. පුරතොපි පච්ඡතොපි

උභයපස්සෙසුපි යත්වා පස්සන්තානං පාදතලානි පඤ්ඤායන්ති, න හත්ථිනං විය පච්ඡතොයෙව.

එණිජඨසොති එණිමිගසදිසජඨසො මංසුස්සදෙන පරිපුණ්ණජඨසො, න එකතො ඛද්ධපිණ්ඩිකමංසො, සමන්තතො සමසණ්ඨිතෙන මංසෙන පරික්ඛිත්තාහි සුවට්ටිතාහි සාලිගඛ්භසදිසාහි ජඨසාහි සමන්තාගතොති අත්ථො.

අනොනමන්තොති අනමන්තො. එතෙනස්ස අබුජ්ජඅවාමනභාවො දීපිතො. අවසෙසජනා හි බුජ්ජා වා හොන්ති වාමනා වා, බුජ්ජානං උපරිමකායො අපරිපුණ්ණො හොති, වාමනානං හෙට්ඨිමකායො. තෙ අපරිපුණ්ණකායත්තා න සක්කොන්ති අනොනමන්තා ජණ්ණකානි පරිමජ්ජිතුං. තථාගතො පන පරිපුණ්ණඋභයකායත්තා සක්කොති.

උසභවාරණාදීනං විය සුවණ්ණපදුමකණ්ණිකසදිසෙ කොසෙ ඔහිතං පටිච්ඡන්තං වත්ථගුය්හං අස්සාති කොසොහිතවත්ථගුය්හො. වත්ථගුය්හන්ති වත්ථෙත ගුහිතඛිඛං අභිගජාතං වුව්චති.

සුවණ්ණවණ්ණොති ජාතිහිඨගුලකෙන මජ්ජිත්වා දීපිදායාය සංසිත්වා ගෙරුකපරිකම්මං කත්වා යපිතසනසුවණ්ණරූපකසදිසොති අත්ථො. එතෙනස්ස සනසිනිද්ධසණ්භසරිරතං දස්සෙත්වා ඡව්චණ්ණදස්සනත්ථං කඤ්චනසන්තිහත්තවොති වුත්තං, පුරිමස්ස වා වෙච්චනමෙච එතං.

රජොජල්ලන්ති රජො වා මලං වා. න උපලිම්පතීති න ලග්ගති, පදුමපලාසතො උදකඛිත්ථු විය විචට්ටති. හත්ථධොවනපාදධොවනාදීනි පන උතුග්ගභණ්ණත්ථාය වෙච දායකානං පුඤ්ඤඵලත්ථාය ව බුද්ධා කරොන්ති, වත්තසීසෙනාපි ව කරොන්තියෙව. සෙනාසනං පවිසන්තෙන හි හික්ඛුනා පාදෙ ධොචිත්වා පවිසිතඛිඛන්ති වුත්තමෙතං.

උද්ධග්ගලොමොති ආචට්ටපරියොසානෙ උද්ධග්ගානි හුත්වා මුඛසොභං උල්ලොකයමානානි විය ඨිතානි ලොමානි අස්සාති උද්ධග්ගලොමො.

බුන්චුපුගත්තොති බුන්මා විය උජුගත්තො, උජුමෙච උග්ගතදීසසරිරො. යෙභුයොන හි සත්තා ඛන්ධෙ කට්ඨං ජාණුසුති තීසු යානෙසු නමන්ති. තෙ කට්ඨං

නමන්තා පවිෂ්ණො නමන්ති, ඉතරෙසු ද්වීසු යානෙසු පුරතො. දීඝසරීරා පනෙකෙ පස්සවච්ඡා භොන්ති, එකෙ මුඛං උන්තාමෙත්වා නක්ඛන්තානි ගණයන්තා විය වරන්ති, එකෙ අප්පමංසලොහිතා සුලසදිසා භොන්ති, පවෙධමානා ගවිෂන්ති. තථාගතො පන උජුමෙව උග්ගන්ත්වා දීඝප්පමාණො දෙවනගරෙ උස්සිතසුවණ්ණතොරණං විය භොති.

සත්තුස්සදොති ද්වෙ භත්ථපිට්ඨියො ද්වෙ පාදපිට්ඨියො ද්වෙ අංසකුටානි ඛන්ධොති ඉමෙසු සත්තසු යානෙසු පරිපුණ්ණමංසුස්සදො අස්සාති සත්තුස්සදො. අඤ්ඤෙසං පන භත්ථපාදපිට්ඨියු න්භාරුජාලා පඤ්ඤායන්ති, අංසකුටඛන්ධෙසු අට්ඨිකොට්ඨියො, තෙ මනුස්සපෙතා විය බායන්ති, න තථාගතො. තථාගතො පන සත්තසු යානෙසු පරිපුණ්ණමංසුස්සදන්තා නිගුල්භන්භාරුජාලෙහි භත්ථපිට්ඨාදීහි වට්ටෙන්වා යපිතසුවණ්ණවණ්ණාලිඛිගසදිසෙන ඛන්ධෙන සිලාරූපකං විය විත්තකම්මරූපකං විය ව බායති.

සීහස්ස පුබ්බද්ධං විය කායො අස්සාති සීහපුබ්බද්ධකායො. සීහස්ස හි පුරත්ථිමකායොව පරිපුණ්ණො භොති, පවිෂ්මකායො අපරිපුණ්ණො. තථාගතස්ස පන සීහස්ස පුබ්බද්ධකායොව සබ්බො කායො පරිපුණ්ණො. සොපි සීහස්සෙව න තත්ථ තත්ථ විනතුන්තතාදිවසෙන දුස්සණ්ඨිතවිසණ්ඨිතො, දීඝයුත්තයානෙ පන දීඝො, රස්සකිසපුලඅනුවට්ටිතයුත්තට්ඨානෙසු තථාවිධොව භොති. චුත්තඤ්ඤෙතං

—

“මනාපියෙ ව බො, හික්ඛෙව, කම්මවිපාකෙ පච්චුපට්ඨිතෙ යෙහි අඬිගෙහි දීසෙහි සොහති, තානි අඬිගානි දීඝානි සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඬිගෙහි රස්සෙහි සොහති, තානි අඬිගානි රස්සානි සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඬිගෙහි චූලෙහි සොහති, තානි අඬිගානි චූලානි සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඬිගෙහි කිසෙහි සොහති, තානි අඬිගානි කිසානි සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඬිගෙහි වට්ටෙහි සොහති, තානි අඬිගානි වට්ටානි සණ්ඨහන්ති” ති.

ඉති නානාවිත්තෙන පුඤ්ඤවිත්තෙන විත්තිතො දසහි පාරමිහි සජ්ජිතො තථාගතස්ස අත්තභාවො, තස්ස ලොකෙ සබ්බසිප්පිනො වා ඉද්ධිමන්තො වා පටිරූපකම්පි කාතුං න සක්කොන්ති.

චිත්තන්තරංසොති අත්තරංසං වුච්චති ද්විත්තං කොට්ටානමන්තරං, තං චිතං පරිපුණ්ණමස්සාති චිත්තන්තරංසො. අඤ්ඤෙසඤ්ඤි තං යානං නිත්තං හොති, ද්වෙ පිට්ඨිකොට්ටා පාටියෙක්කං පඤ්ඤායන්ති. තථාගතස්ස පන කටිතො පටියාය මංසපටලං යාව ඛන්ධා උග්ගම්ම සමුස්සිතසුචණ්ණඵලකං විය පිට්ඨිං ඡාදෙත්වා පතිට්ඨිතං.

නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලොති නිග්‍රොධො විය පරිමණ්ඩලො. යථා පණ්ණාසහත්ථතාය වා සතහත්ථතාය වා සමක්ඛන්ධසාධො නිග්‍රොධො දීඝතොපි විත්ථාරතොපි එකජපමාණොව හොති, එවං කායතොපි බ්‍යාමතොපි එකජපමාණො. යථා අඤ්ඤෙසං කායො වා දීඝො හොති බ්‍යාමො වා, න එවං විසමජපමාණොති අත්ථො. තෙනෙව “යාවතක්චස්ස කායො”තිආදි වුත්තං. තත්ථ යාවතකො අස්සාති යාවතක්චස්ස.

සමච්චිට්ඨකන්ධොති සමච්චිතකන්ධො. යථා එකෙ කොඤ්ඤා විය ඛකා විය වරාහා විය ව දීඝගලා වඬිකගලා පුචුලගලා ව හොන්ති, කථනකාලෙ සිරාජාලං පඤ්ඤායති, මන්දො සරො නික්ඛමති, න එවං තස්ස. තථාගතස්ස පන සුච්චිතසුචණ්ණාලිඬිගසදිසො ඛන්ධො හොති, කථනකාලෙ සිරාජාලං න පඤ්ඤායති, මෙසස්ස විය ගජ්ජතො සරො මහා හොති.

රසග්ගසග්ගීති එත්ථ රසං ගසන්තීති රසග්ගසා, රසහරණිනමෙතං අධිච්චනං, තා අග්ගා අස්සාති රසග්ගසග්ගී. තථාගතස්ස හි සත්ත රසහරණිසහස්සාති උද්ධග්ගාති හුත්වා ගීවායමෙව පටිමුක්කාති. තිලඵලමත්තොපි ආහාරො ජීවිහග්ගෙ යපිතො සබ්බං කායං අනුඵරති, තෙනෙව මහාපධානං පදහන්තස්ස එකතණ්ඩුලාදීහිපි කාලායයුසපසතෙනාපි කායස්ස යාපනං අහොසි. අඤ්ඤෙසං පන තථා අභාවා න සකලකායං ඔජා ඵරති, තෙන තෙ ඛන්ධාබාධා හොන්ති. ඉදං ලක්ඛණං අජ්ජාබාධතාසඬ්ඛාතස්ස නිස්සන්දඵලස්ස වසෙන පාකටං හොති.

සිහස්සෙව හනු අස්සාති සීහහනු. තත්ථ සිහස්ස හෙට්ඨිමහනුමෙව පරිපුණ්ණං හොති, න උපරිමං. තථාගතස්ස පන සිහස්ස හෙට්ඨිමං විය ද්වෙපි පරිපුණ්ණානි ද්වාදසියං පක්ඛස්ස චන්දසදිසානි හොන්ති.

චන්තාලීසදන්තොතිආදීසු උපරිමහනුකෙ පතිට්ඨිතා වීසති, හෙට්ඨිමෙ වීසතිති චන්තාලීස දන්තා අස්සාති චන්තාලීසදන්තො. අඤ්ඤෙසඤ්ඤි පරිපුණ්ණදන්තානම්පි ද්වත්තිංස දන්තා හොන්ති, තථාගතස්ස චන්තාලීසං.

අඤ්ඤෙසඤ්ඤව කෙච්චි දන්තා උච්චා කෙච්චි නීචාති වීසමා හොන්ති, තථාගතස්ස පන අයපට්ටඡින්නසඛ්ඛපටලං විය සමා.

අඤ්ඤෙසං කුම්භීලානං විය දන්තා විරලා හොන්ති, මච්ඡමංසාදීනි බාදන්තානං දන්තන්තරං පුරති. තථාගතස්ස පන කතකලතාය සමුස්සාපිතච්ඡිරපන්ති විය අචිරලා තුලිකාය දස්සිතපරිච්ඡෙදා විය දන්තා හොන්ති.

සුසුක්කදායොති අඤ්ඤෙසඤ්ඤව පුනිදන්තා උට්ඨහන්ති, තෙන කාචි දායා කාලාපි විචණ්ණාපි හොන්ති. තථාගතො සුසුක්කදායො ඔසධිතාරකම්පි අතික්කම්ම විරොචමානාය පභාය සමන්තාගතදායො, තෙන චුත්තං “සුසුක්කදායො”ති.

පහුතඡ්චිහොති අඤ්ඤෙසං ඡ්චිහා ටුලාපි හොති කිසාපි රස්සාපි ට්ඨ්ඨාපි වීසමාපි, තථාගතස්ස පන මුදු දීසා පුටුලා චණ්ණසම්පන්නා හොති. සො තං ලක්ඛණං පරියෙසිතුං ආගතානං කඛ්ඛාවිනොදන්තත්ථං මුදුකත්තා තං ඡ්චිහං කථිනසුචිං විය චට්ටෙත්චා උභො නාසිකසොතානි පරාමසති, දීසත්තා උභො කණ්ණසොතානි පරාමසති, පුටුලත්තා කෙසන්තපරියොසානං කෙචලම්පි නලාටං පට්චිඡාදෙති. එචං තස්සා මුදුදීසපුටුලභාවං පකාසෙන්නො කඛ්ඛං විනොදෙති. එචං තිලක්ඛණසම්පන්නං ඡ්චිහං සන්ධාය “පහුතඡ්චිහො”ති චුත්තං.

බ්‍රහ්මස්සරොති අඤ්ඤෙ ඡින්නස්සරාපි හින්තස්සරාපි කාකස්සරාපි හොන්ති, තථාගතො පන මහාබ්‍රහ්මුනො සරසදිසෙන සරෙන සමන්තාගතො. මහාබ්‍රහ්මුනො හි පිත්තසෙම්භෙහි අපලිබුද්ධත්තා සරො විසුද්ධො හොති. තථාගතෙනාපි කතකම්මං චන්ටුං සොධෙති, චන්ටුස්ස සුද්ධත්තා නාහිතො පට්ඨාය

සමුට්ඨහන්තො සරො විසුද්ධො අට්ඨකභිගසමන්තාගතොව සමුට්ඨාති. කරවිකො විය හැකි කරවිකභාණී, මත්තකරවිකරුතමඤ්ජුසොසොති අත්ථො.

තත්‍රිදං කරවිකරුතස්ස මඤ්ජුතාය - කරවිකසකුණෙ කිර මධුරරසං අම්බපක්කං මුඛකුණ්ඩකෙන පහරිත්වා පඟ්ඝරිතං රසං සායිත්වා පක්ඛෙන තාලං දත්වා විකුජමානෙ චතුජ්ජදාදිති මත්තාති විය ලළිතුං ආරහන්ති. ගොවරජ්ජසුතාපි චතුජ්ජදා මුඛගතාතිපි තිණාති ජඩ්ඛෙත්වා තං සද්දං සුණන්ති, වාලමීගා බුද්දකමීගෙ අනුබන්ධමානා උක්ඛිත්තපාදං අනුක්ඛිපිත්වාල තිට්ඨන්ති, අනුබද්ධමීගාපි මරණභයං හිත්වාපි තිට්ඨන්ති, ආකාසෙ පක්ඛන්දපක්ඛිනොපි පක්ඛෙ පසාරත්වා තිට්ඨන්ති, උදකෙ මච්ඡාපි කණ්ණපටලං අජ්ථොටෙන්තා තං සද්දං සුණමානාව තිට්ඨන්ති. එවං මඤ්ජුරුතා කරවිකා.

අසන්ධිමිත්තාපි ධම්මාසොකස්ස දෙවී - “අත්ථී නු ඛො, හන්තෙ, බුද්ධසද්දෙන සදිසො කස්සවි සද්දො”ති සඬ්ඝං පුච්ඡි. අත්ථී කරවිකසකුණස්සාති. කුහිං, හන්තෙ, සකුණාති? හිමවන්තෙති. සා රාජානං ආහ, - “දෙව, කරවිකසකුණං දට්ඨුකාමා”ති. රාජා “ඉමස්මිං පඤ්ජරෙ නිසීදිත්වා කරවිකො ආගච්ඡතු”ති සුවණ්ණපඤ්ජරං විස්සජ්ජෙසි. පඤ්ජරො ගන්ත්වා එකස්ස කරවිකස්ස පුරතො අට්ඨාසි. සො “රාජාණාය ආගතො පඤ්ජරො, න සක්කා අගන්තු”න්ති තත්ථ නිසීදි. පඤ්ජරො ආගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතොව අට්ඨාසි. කරවිකං සද්දං කාරාපෙතුං න සක්කොන්ති. අථ රාජා “කථං හණෙ ඉමෙ සද්දං කරොන්ති”ති ආහ? ඤාතකෙ දිස්වා දෙවාති. අථ නං රාජා ආදාසෙහි පරික්ඛිපාපෙසි. සො අත්තනොව ඡායං දිස්වා “ඤාතකා මෙ ආගතා”ති මඤ්ඤමානො පක්ඛෙන තාලං දත්වා මඤ්ජුස්සරෙන මණ්ඩංසං ධම්මානො විය විරචි. සකලනගරෙ මනුස්සා මත්තා විය ලළිංසු. අසන්ධිමිත්තා වින්තෙසි - “ඉමස්ස තාව තිරච්ඡානස්ස එවං මධුරො සද්දො, කීදිසො නු ඛො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසිරිජ්ජත්තස්ස හගවතො අහොසි”ති පීතිං උජ්ජාදෙත්වා තං පීතිං අච්ඡන්ත්වා සත්තහි ජඩ්ඝසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. එවං මධුරො කරවිකසද්දො. තතො සතභාගෙන සහස්සභාගෙන ච

මධුරතරො තථාගතස්ස සද්දො, ලොකෙ පන කරවිකතො අඤ්ඤස්ස මධුරරස්ස අභාවතො “කරවිකභාණී”ති වුත්තං.

අභිනීලනෙත්තොති න සකලනීලනෙත්තොව, නීලයුත්තට්ඨානෙ පනස්ස උමාපුප්ඵසදිසෙන අතිවිසුද්ධෙන නීලවණ්ණෙන සමන්තාගතාති අක්ඛිති භොන්ති. පීතයුත්තට්ඨානෙ කණිකාරපුප්ඵසදිසෙන පීතවණ්ණෙන, ලොහිතයුත්තට්ඨානෙ ඛන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසෙන ලොහිතවණ්ණෙන, සෙනයුත්තට්ඨානෙ ඔසධිතාරකසදිසෙන සෙනවණ්ණෙන, කාළයුත්තට්ඨානෙ අද්දාරිට්ඨකසදිසෙන කාළවණ්ණෙන සමන්තාගතාති සුවණ්ණවිමානෙ උග්ඝාටිතමණිසිභපඤ්ජරසදිසාති බායන්ති.

ගොපඛුමොති එත්ථ පඛුමන්ති සකලං චක්ඛුභණ්ඩං අධිජ්ජෙතං. තං කාළචච්ඡකස්ස බහලධාතුකං භොති, රත්තචච්ඡකස්ස විජ්ජසන්තං, තංමුහුත්තජාතරත්තචච්ඡසදිසචක්ඛුභණ්ඩොති අත්ථො. අඤ්ඤෙසඤ්චි අක්ඛිභණ්ඩා අපරිපුණ්ණා භොන්ති, හත්ථිමුසිකකාකාදීනං අක්ඛිසදිසෙහි විනිග්ගතෙහි ගම්භිරෙහිපි අක්ඛිහි සමන්තාගතා භොන්ති. තථාගතස්ස පන ධොවිත්වා මජ්ජිත්වා යපිතමණිගුලිකා විය මුදුසිනිද්ධනීලසුඛුමපඛුමාවිතාති අක්ඛිති.

උණ්ණාති උණ්ණලොමං. හමුකන්තරෙති ද්විත්තං හමුකානං වෙමජ්ජෙඤ්ච නාසිකමත්ථකෙයෙව ජාතා. උග්ගන්ත්වා පන නලාටමජ්ජෙජාතා. ඔදාතාති පරිසුද්ධා ඔසධිතාරකවණ්ණා. මුදුනි සජ්ජිමණ්ඩෙ ඔසාදෙන්වා යපිතසතචාරවිභතකජ්ජාසපටලසදිසා. තුලසන්තිභාති සිම්බලිතුලලතාතුලසමානා, අයමස්සා ඔදාතතාය උපමා. සා පනෙසා කොටියං ගහෙන්වා ආකඨසීයමානා උපඨසිබාහුජ්ජමාණා භොති, විස්සට්ඨා දක්ඛිණාවට්ඨවසෙන ආවට්ඨිත්වා උද්ධග්ගා හුත්වා සන්තිට්ඨති, සුවණ්ණඵලකමජ්ජෙඤ්ච යපිතරජතපුප්ඵළකා විය සුවණ්ණසට්ඨො නික්ඛමමානා බීරධාරා විය අරුණජ්ජහාරඤ්ජිතෙ ගමනතලෙ ඔසධිතාරකා විය ච අතිමනොහරාය සිරියා විරොචති.

උණහීසසීසොති ඉදං පරිපුණ්ණනලාටනඤ්චෙව පරිපුණ්ණසීසනඤ්චාති ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච චුත්තං. තථාගතස්ස හි දක්ඛණකණ්ණචුලිකතො පටියාය මංසපටලං උට්ඨහිත්වා සකලං නලාටං ඡාදයමානං පුරයමානං ගන්ත්වා වාමකණ්ණචුලිකාය පතිට්ඨිතං, රඤ්ඤො ඛද්ධඋණහීසපට්ටො විය විරොචති. පච්ඡිමභවිකබොධිසත්තානං කිර ඉමං ලක්ඛණං විදිත්වා රාජුනං උණහීසපට්ටං අකංසු, අයං තාව එකො අත්ථො. අඤ්ඤො පන ජනා අපරිපුණ්ණසීසා හොන්ති, කෙචි කප්පසීසා, කෙචි ඵලසීසා, කෙචි අට්ඨිසීසා, කෙචි තුමබ්බසීසා, කෙචි පබ්භාරසීසා. තථාගතස්ස පන ආරග්ගෙන වට්ටෙත්වා යපිතං විය සුපරිපුණ්ණං උදකපුප්ඵලසදිසං සීසං හොති. තත්ථ පුරිමනයෙන උණහීසවෙයීතසීසො වියාති උණහීසසීසො. දුතියනයෙන උණහීසං විය සබ්බත්ථ පරිමණ්ඩලසීසොති උණහීසසීසො.

ඉමානි පන මහාපුරිසලක්ඛණානි කම්මං කම්මසරික්ඛකං ලක්ඛණං ලක්ඛණානිසංසන්ති ඉමෙ චත්තාරො කොටියාසෙ එකෙකස්මිං ලක්ඛණෙ දස්සෙත්වා කථිතානි සුකථිතානි හොන්ති. තස්මා භගවතා ලක්ඛණසුත්තෙ (දී. නි. 3.200-202) චුත්තානි ඉමානි කම්මාදීනි දස්සෙත්වා කථෙතබ්බානි. සුත්තවසෙන විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තෙන සුමඤ්චලවිලාසිනියා දීසනිකායට්ඨකථාය තස්සෙව සුත්තස්ස වණ්ණනාය චුත්තනයෙන ගභෙතබ්බානි.

ඉමෙහි බො, හො, සො භවං ගොතමොති, හො ආචරිය, ඉමෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සො භවං ගොතමො සමන්තාගතො දෙවනගරෙ සමුස්සිතරතනවිචිත්තං සුවණ්ණතොරණං විය යොජනසතුබ්බෙධො සබ්බපාලිචුල්ලො පාරිච්ඡත්තකො විය සෙලන්තරමිහි සුපුප්ඵිතසාලරුක්ඛො විය තාරාගණපටිමණ්ඩිතගගනතලම්ච ච අත්තනො සිරිච්චවෙන ලොකං ආලොකං කුරුමානො විය වරතීති ඉමත්ථමපි දීපෙත්වා කිරියාවාරං ආචික්ඛිතුං ගච්ඡන්තො බො පනාතිආදිමාහ.

387. දක්ඛණෙනාති බුද්ධානඤ්චි යත්වා වා නිසීදිත්වා වා නිපජ්ජිත්වා වා ගමනං අහිනීභරන්තානං දක්ඛණපාදොච පුරතො හොති. සතතපාටිභාරියං කිරෙතං. නාතිදුරෙ පාදං උද්ධරතීති තං දක්ඛණපාදං න අතිදුරෙ යපෙස්සාමීති උද්ධරති.

අතිදුරඤ්ඤි අභිභවියමානෙ දක්ඛිණපාදෙන වාමපාදො ආකඨසීයමානො ගච්ඡෙය්‍ය, දක්ඛිණපාදොපි දුරං ගන්තුං න සක්කුණෙය්‍ය, ආසන්නෙයෙව පතිට්ඨහෙය්‍ය, එවං සති පදවිච්ඡේදො නාම හොති. දක්ඛිණපාදෙ පන පමාණෙනෙව උද්ධතෙ වාමපාදොපි පමාණෙනෙව උද්ධරියති, පමාණෙන උද්ධතො පතිට්ඨහන්තොපි පමාණෙයෙව පතිට්ඨාති. එවමනෙන තථාගතස්ස දක්ඛිණපාදකිච්චං වාමපාදෙන නියමිතං, වාමපාදකිච්චං දක්ඛිණපාදෙන නියමිතන්ති වෙදිතබ්බං.

නාතිසීඝන්ති දිවා විහාරහත්තත්ථාය ගච්ඡන්තො භික්ඛු විය න අතිසීඝං ගච්ඡති. නාතිසණ්කන්ති යථා පච්ඡන්තො ආගච්ඡන්තො ඔකාසං න ලහති, එවං න අතිසණ්කං ගච්ඡති. අද්දුවෙන අද්දුවන්ති ජණ්ණුකෙන ජණ්ණුකං, න සත්ථිං උන්නාමෙතීති ගම්භීරෙ උදකෙ ගච්ඡන්තො විය න උගරුං උන්නාමෙති. න ඔනාමෙතීති රුක්ඛසාධාමෙදනදණ්ඩඛිකුසපාදො විය න පච්ඡන්තො ඔසක්කාපෙති. න සන්නාමෙතීති ඔබ්බදානාබ්බද්ධට්ඨානෙහි පාදං කොට්ටෙන්තො විය න ඊද්ධං කරොති. න විනාමෙතීති යන්තරුපකං කීලාපෙන්තො විය න ඉතො විතො ච වාලෙති. අධරකායොවාති හෙට්ඨිමකායොව ඉඤ්ජති, උපරිමකායො නාචාය යපිතසුවණ්ණපට්ඨා විය නිච්චලො හොති. දුරෙ යත්වා ඔලොකෙන්තො හි බුද්ධානං ඨිතභාවං වා ගමනභාවං වා න ජානාති. කායබලෙනාති බාහා බිපන්තො සරීරතො සෙදෙහි මුච්චන්තෙහි න කායබලෙන ගච්ඡති. සබ්බකායෙනෙවාති ගීවං අපරිචන්තෙත්වා රාහුලොවාදෙ චුත්තනාගාපලොකිතවසෙනෙව අපලොකෙති.

න උද්ධන්තිආදීසු නක්ඛන්තාති ගණෙන්තො විය න උද්ධං උල්ලොකෙති, නට්ඨං කාකණ්කං වා මාසකං වා පරියෙසන්තො විය න අධො ඔලොකෙති, න හත්ථිඅස්සාදයො පස්සන්තො විය ඉතො විතො ච විපෙක්ඛමානො ගච්ඡති. යුගමත්තන්ති නවවිදන්ථිමත්තෙ වක්ඛුති යපෙත්වා ගච්ඡන්තො යුගමත්තං පෙක්ඛති නාම, හගවාපි යුගෙ යුත්තො සුදන්තආජානීයො විය එත්තකං පස්සන්තො ගච්ඡති. තතො වස්ස උත්තරීති යුගමත්තතො පරං න පස්සතීති න වත්තබ්බො. න හි කුට්ටං වා කවාටං වා ගච්ඡො වා ලතා වා ආචරිතුං සක්කොති, අථ බ්වස්ස අනාවරණඤ්ඤාණස්ස අනෙකාති වක්කවාලසහස්සාති එකඨගණානෙව

හොන්නි. අන්තර්ජරන්ති හෙට්ඨා මහාසකුලුදායිසුත්තෙ ඉන්ද්‍රිලතො පට්ඨාය අන්තර්ජරං, ඉධ සරඋම්මාරතො පට්ඨාය වෙදිතඛ්ඛං. න කායන්තිආදි පකතිඉරියපථෙනෙව පවිසතීති දස්සනත්ථං චුත්තං. දලිද්දමනුස්සානං නිවසරකං පවිසන්තෙපි හි තථාගතෙ ඡදනං වා උග්ගච්ඡති, පථවී වා ඔගච්ඡති, භගවා පන පකතිගමනෙනෙව ගච්ඡති. නාතිදුරෙති අතිදුරෙ පරිවත්තන්තෙන හි එකං ද්වෙ පදවාරෙ පිට්ඨිභාගෙන ගන්ත්වා නිසීදිතඛ්ඛං හොති. නාව්වාසන්තෙති අව්වාසන්තෙ පරිවත්තන්තෙන එකං ද්වෙ පදවාරෙ පුරතො ගන්ත්වා නිසීදිතඛ්ඛං හොති. තස්මා යස්මිං පදවාරෙ යිතෙන පුරතො වා පච්ඡතො වා අගන්ත්වා නිසීදිතඛ්ඛං හොති, තත්ථ පරිවත්තති.

පාණිනාති කට්ඨාතාඛාධිකො විය න ආසනං හත්ථෙහි ගහෙත්වා නිසීදති. පක්ඛිපතීති යො කිඤ්චි කම්මං කත්වා කීලුන්තො යීතකොව පතති, යොපි ඔරිමං අඬිගං නිස්සාය නිසින්තො සංසන්තො යාව පාරිමඬිගා ගච්ඡති, පාරිමඬිගං වා නිස්සාය නිසින්තො තථෙව යාව ඔරිමඬිගා ආගච්ඡති, සඛ්ඛො යො ආසනෙ කායං පක්ඛිපති නාම. භගවා පන එවං අකත්වා ආසනස්ස මජ්ඣෙ ඔලම්ඛකං ධාරෙන්තො විය තුලපිචුං යථෙපන්තො විය සණ්කං නිසීදති. හත්ථකුක්කුච්චන්ති පත්තමුඛවට්ටියං උදකඛිත්ථුයපනං මක්ඛිකඛිජනියා පණ්ණච්ඡෙදනථාලනාදි හත්ථෙන අසංයතකරණං. පාදකුක්කුච්චන්ති පාදෙන භූමිසංසනාදි අසංයතකරණං.

න ඡම්භතීති න භායති. න කම්පතීති න ඔසීදති. න වෙධතීති න චලති. න පරිතස්සතීති භයපරිතස්සනායපි තණ්හාපරිතස්සනායපි න පරිතස්සති. එකච්චො හි ධම්මකථාදීනං අත්ථාය ආගන්ත්වා මනුස්සෙසු වන්දිත්වා යීතෙසු “සක්ඛිස්සාමි නු ඛො තෙසං විත්තං ගණ්හන්තො ධම්මං වා කථෙතුං, පඤ්භං වා පුච්ඡිතො විස්සජ්ජෙතුං, හත්තානුමොදනං වා කාතු”න්ති භයපරිතස්සනාය පරිතස්සති. එකච්චො “මනාපා නු ඛො මෙ යාගු ආගච්ඡිස්සති, මනාපං අන්තරඛජ්ජක”න්ති වා තණ්හාපරිතස්සනාය පරිතස්සති. තදුභයම්පි තස්ස නත්ථීති න පරිතස්සති. විවෙකාවට්ටොති විවෙකෙ නිඛ්ඛානෙ ආවට්ටමානසො හුත්වා. විවෙකචත්තොතිපි පායො, විවෙකචත්තයුත්තො හුත්වාති අත්ථො. විවෙකචත්තං නාම

කතහත්තකිව්වස්ස භික්ඛුනො දිවාචිභාරෙ සමථවිපස්සනාවසෙන මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා නිසීදනං. එවං නිසින්තස්ස භි ඉරියාපථො උපසන්තො හොති.

න පත්තං උන්තාමෙතීතිආදීසු එකච්චො පත්තමුඛවට්ටියා උදකදානං ආහරන්තො විය පත්තං උන්තාමෙති, එකො පාදපිට්ඨියං යපෙන්තො විය ඔනාමෙති, එකො බද්ධං කත්වා ගණ්හාති, එකො ඉතො චිතො ව එන්දාපෙති, එවං අකත්වා උහොභි හත්ථෙභි ගහෙත්වා ඊසකං නාමෙත්වා උදකං පටිග්ගණ්හාතීති අත්ථො. න සම්පරිවත්තකන්ති පරිවත්තෙත්වා පයමමෙව පත්තපිට්ඨියං න ධොවති. නාතිදුරෙති යථා නිසින්තාසනතො දුරෙ පතති, න එවං ඡඩ්ඛෙති. නාව්වාසන්තෙති පාදමුලෙයෙව න ඡඩ්ඛෙති. විච්ඡඩ්ඛයමානොති විකිරන්තො, යථා පටිග්ගාහකො තෙමති, න එවං ඡඩ්ඛෙති.

නාතිථොකන්ති යථා එකච්චො පාපිච්ඡො අප්පිච්ඡතං දස්සෙන්තො මුට්ඨිමත්තමෙව ගණ්හාති, න එවං. අතිබහුන්ති යාපනමත්තතො අතිරෙකං. බ්‍යඤ්ජනමත්තායාති බ්‍යඤ්ජනස්ස මත්තා නාම ඔදනතො චතුත්ථො භාගො. එකච්චො භි හත්තෙ මනාපෙ හත්තං බහුං ගණ්හාති, බ්‍යඤ්ජනෙ මනාපෙ බ්‍යඤ්ජනං බහුං. සත්ථා පන තථා න ගණ්හාති. න ච බ්‍යඤ්ජනෙනාති අමනාපඤ්චි බ්‍යඤ්ජනං යපෙත්වා හත්තමෙව භුඤ්ජන්තො, හත්තං වා යපෙත්වා බ්‍යඤ්ජනමෙව බාදන්තො බ්‍යඤ්ජනෙන ආලොපං අතිනාමෙති නාම. සත්ථා එකන්තරිකං බ්‍යඤ්ජනං ගණ්හාති, හත්තමිපි බ්‍යඤ්ජනමිපි එකතොව නිට්ඨන්ති. ද්වත්තික්ඛත්තුන්ති තථාගතස්ස භි පුට්ඨිච්චාය දන්තානං උපනීතහොජනං ද්වත්තික්ඛත්තුං දන්තෙභි පුට්ඨිමත්තමෙව සණ්භකරණියපිට්ඨවිලෙපනං විය හොති, තස්මා එවමාහ. න මුඛෙ අවසිට්ඨාති පොක්ඛරපත්තෙ පතිතඋදකබින්දු විය විනිවත්තිත්වා පරගලමෙව යාති, තස්මා අවසිට්ඨා න හොති. රසපට්ඨියංවෙදීති මධුරතිත්තකදුකාදිරසං ජානාති. බුද්ධානඤ්චි අන්තමසො පානීයෙපි දිබ්බොජා පක්ඛිත්තාව හොති, තෙන තෙසං සබ්බත්ථෙව රසො පාකථො හොති, රසගෙධො පන නත්ථී.

අටියඩගසමන්තාගතන්ති “නෙව දවායා”ති වුත්තෙහි අටියහි අඩගෙහි සමන්තාගතං. විසුද්ධිමග්ගෙ පනස්ස විනිච්ඡයො ආගතොති සබ්බාසවසුත්තෙ වුත්තමෙතං. භත්ථෙසු ධොතෙසුති සත්ථා කිං කරොති? පයමං පත්තස්ස ගහණට්ඨානං ධොවති. තත්ථ පත්තං ගහෙත්වා සුබ්බමජාලභත්ථං පෙසෙත්වා ද්වෙ වාරෙ සඤ්චාරෙති. එත්තාවතා පොක්ඛරපත්තෙ පතිතඋදකං විය විනිවත්තිත්වා ගච්ඡති. න ච අනත්ථිකොති යථා එකච්චො පත්තං ආධාරකෙ යථෙත්වා පත්තෙ උදකං න පුඤ්ජති, රජෙ පතත්තෙ අජ්ඣුපෙක්ඛති, න එවං කරොති. න ච අතිවෙලානුරක්ඛීති යථා එකච්චො පමාණාතික්කන්තං ආරක්ඛං යථෙති, භුඤ්ජීත්වා වා පත්තෙ උදකං පුඤ්ජීත්වා විචරහොගන්තරං පවෙසෙත්වා පත්තං උදරෙන අක්කමීත්වා ගණ්හාති, න එවං කරොති.

න ච අනුමොදනස්සාති යො හි භුත්තමත්තොව දාරකෙසු භත්තත්ථාය රොදන්තෙසු ඡාතජ්ඣන්තෙසු මනුස්සෙසු භුඤ්ජීත්වා අනාගතෙස්වෙව අනුමොදනං ආරහති, තතො සබ්බකම්මාති ඡඩ්ඨෙත්වා එකච්චො ආගච්ඡන්ති, එකච්චො අනාගතාව භොන්ති, අයං කාලං අතිනාමෙති. යොපි මනුස්සෙසු ආගන්ත්වා අනුමොදනත්ථාය වන්දිත්වා නිසින්තෙසු අනුමොදනං අකත්ථාව “කථං තිස්ස, කථං චුස්ස, කථං සුමන, කථං තිස්සෙ, කථං චුස්සෙ, කථං සුමනෙ, කච්චිත්ථ අරොගා, සස්සං සම්පන්න”න්තිආදිං පාටියෙක්කං කථං සමුට්ඨාපෙති, අයං අනුමොදනස්ස කාලං අතිනාමෙති, මනුස්සානං පන ඔකාසං ඤත්වා ආයාව්තකාලෙ කරොන්තො නාතිනාමෙති නාම, සත්ථා තථා කරොති.

න තං භත්තන්ති කිං භත්තං නාමෙතං උත්තණ්ඩුලං අතිකිලින්තන්තිආදීති වත්වා න ගරහති. න අඤ්ඤං භත්තන්ති ස්වාතනාය වා පුනදිවසාය වා භත්තං උජ්ජාදෙස්සාමීති හි අනුමොදනං කරොන්තො අඤ්ඤං භත්තං පටිකඬ්ඛති. යො වා - “යාව මාතුගාමානං භත්තං පච්චති, තාව අනුමොදනං කරිස්සාමි, අථ මෙ අනුමොදනාවසානෙ අත්තනො පක්කභත්තතොපි ථොකං දස්සන්ති”ති අනුමොදනං වඩ්ඨෙති, අයම්පි පටිකඬ්ඛති නාම. සත්ථා න එවං කරොති. න ච මුච්චිතුකාමොති එකච්චො හි පටිසංමුඤ්චිත්වා ගච්ඡති, වෙගෙන අනුබන්ධිතබ්බො

හොති. සත්ථා පන න ඵවං ගච්ඡති, පරිසාය මජ්ඣෙකෙ ධිතොව ගච්ඡති. අච්චුක්කට්ඨන්ති යො හි යාව හනුකට්ඨිතො උක්ඛිපිත්වා පාරුපති, තස්ස අච්චුක්කට්ඨං නාම හොති. යො යාව ගොජ්ඵකා ඕතාරෙත්වාව පාරුපති, තස්ස අච්චුක්කට්ඨං හොති. යොපි උභතො උක්ඛිපිත්වා උදරං විචරිත්වා යාති, තස්සපි අච්චුක්කට්ඨං හොති. යො ඵකංසං කත්වා ටනං විචරිත්වා යාති, තස්සපි අච්චුක්කට්ඨං. සත්ථා තං සබ්බං න කරොති.

අල්ලීනන්ති යථා අඤ්ඤෙසං සෙදෙන තිත්තං අල්ලීයති, න ඵවං සත්ථු. අපකට්ඨන්ති බලිසාටකො විය කායතො මුච්චිත්වාපි න තිට්ඨති. වාතොති වෙරම්භවාතොපි උට්ඨන්තිවා වාලොකුං න සක්කොති. පාදමණ්ඩනානුයොගන්ති ඉට්ඨකාය සංසනාදීහි පාදසොභානුයොගං. පක්ඛාලෙත්වාති පාදෙනෙව පාදං ධොවිත්වා. සො නෙව අත්තඛ්‍යාඛාධායාතිආදීනි න පුබ්බෙනිවාසවෙනොපරියඤාණානං අත්ථිතාය වදති, ඉරියාපථසන්තතං පන දිස්වා අනුමානෙන වදති. ධම්මන්ති පරියත්තිධම්මං. න උස්සාදෙතීති කිං මහාරට්ඨික, කිං මහාකුටුම්ඛිකාතිආදීනි වත්වා ගෙහස්සිතවසෙන න උස්සාදෙති. න අපසාදෙතීති “කිං, උපාසක, කථං තෙ විහාරමග්ගො ඤාතො? කිං භයෙන නාගච්ඡසි? න හි හික්ඛු කිඤ්චි අච්ඡන්දිත්වා ගණ්හන්ති, මා භායී”ති වා “කිං තුය්භං ඵවං මච්ඡරියජීවිතං නාමා”ති වා ආදීනි වත්වා ගෙහස්සිතවෙමෙන න අපසාදෙති.

විස්සට්ඨොති සිනිද්ධො අපලිබුද්ධො. විඤ්ඤෙයොයාති විඤ්ඤාපනීයො පාකටො, විස්සට්ඨන්තායෙව වෙස විඤ්ඤෙයො හොති. මඤ්ජුති මධුරො. සවනීයොති සොතසුඛො, මධුරන්තායෙව වෙස සවනීයො හොති. බිත්ථුති සම්පිණ්ඩිතො. අච්ඡාරීති අච්ඡටො, බිත්ථුන්තායෙව වෙස අච්ඡාරී හොති. ගම්භීරොති ගම්භීරසමුට්ඨිතො. නින්තාදීති නින්තාදවා, ගම්භීරන්තායෙව වෙස නින්තාදී හොති. යථාපරිසන්ති වක්කවාලපරියන්තමපි ඵකාබද්ධපරිසං විඤ්ඤාපෙති. බහිද්ධාති අභිගුලිමත්තමපි පරිසතො බහිද්ධා න ගච්ඡති. තස්මා? සො ඵවරුපො මධුරස්සරො අකාරණා මා නස්සිති. ඉති භගවතො සොසො පරිසාය මත්ථකෙනෙව වරති.

අවලෝකයමානාති සිරස්මිං අඤ්ජලිං යපෙත්වා භගවන්තං ඔලොකෙන්තාව පච්චොසක්කිත්වා දස්සනවිජහනට්ඨානෙ වන්දිත්වා ගච්ඡන්ති. අවිජහිතත්තාති යො හි කථං සුත්වා වුට්ඨිතො අඤ්ඤං දිට්ඨසුතාදිකං කථං කථෙත්තො ගච්ඡති, එස සභාවෙන විජහති නාම. යො පන සුතධම්මකථාය වණ්ණං කථෙත්තොව ගච්ඡති, අයං න විජහති නාම, එවං අවිජහන්තභාවෙන පක්කමන්ති. ගච්ඡන්තන්ති රජ්ජුයන්තවසෙන රතනසත්තුඛිඛෙධං සුවණ්ණඟ්ගිකං විය ගච්ඡන්තං. අද්දසාම ධීතන්ති සමුස්සිතකඤ්චනපඛිඛනං විය ධීතං අද්දසාම. තතො ච හියොයාති විත්ථාරෙත්වා ගුණෙ කථෙතුං අසක්කොන්තො අවසෙසෙ ගුණෙ සංඛිපිත්වා කලාපං විය සුත්තකඛද්ධං විය ච කත්වා විස්සජ්ජෙත්තො එවමාහ. අයමෙත්ථ අධිජ්ජායො - මයා කථිතගුණෙහි අකථිතාව ඛහුතරා. මහාපථවිමහාසමුද්දාදයො විය හි තස්ස භොතො අනන්තා අජ්ජමෙය්‍යා ගුණා ආකාසමිච විත්ථාරිතාති.

390. අජ්ජපට්ඨංවිදිතොති අවිඤ්ඤාතආගමනො. පඛිඛජ්ජෙන උපසඬකමන්තෙන හි විචරපරිකම්මාදිසමයෙ චා එකං නිවාසෙත්වා සරීරභඤ්ජනසමයෙ චා උපසඬකමිත්වා තතොව පටිනිවත්තිතඛිඛං භොති, පටිසන්ථාරමත්තමපි න ජායති. පුරෙතරං පන ඔකාසෙ කාරිතෙ දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා විචරං පාරුපිත්වා හික්ඛු විචිත්තෙ යානෙ නිසීදති, තං ආගන්ත්වා පස්සන්තා දස්සනෙනපි පසීදන්ති, පටිසන්ථාරො ජායති, පඤ්ඤාභ්‍යාකරණං චා ධම්මකථා චා ලඛිහති. තස්මා පණ්ඩිතා ඔකාසං කාරෙත්ති. සො ච නෙසං අඤ්ඤතරො, තෙනස්ස එතදභොසි. ජිණ්ණො වුඬ්ඨිභොති අත්තනො උග්ගතභාවං අකථෙත්වා කස්මා එවමාහ? බුද්ධා නාම අනුද්දයසම්පන්නා භොන්ති, මහල්ලකභාවං ඤ්ඤත්වා සීසං ඔකාසං කරිස්සතිති එවමාහ.

391. ඔරමීය ඔකාසමකාසීති වෙගෙන උට්ඨාය ද්විධා හිජ්ජිත්වා ඔකාසමකාසි.

යෙ මෙති යෙ මයා. නාරීසමානසවිභයාති නාරීසමානනාමං ඉත්ථිලිඬිගං, තෙන අවිභාතඛිඛාති නාරීසමානසවිභයා, ඉත්ථිලිඬිගෙන වත්තඛිඛාති වොභාරකුසලතාය එවං වදති. පහුතජ්ජිභොති පුටුලජ්ජිභො. නින්තාමයෙනන්ති නිහර එතං.

393. කෙවලීති සකලගුණසම්පන්නො.

394. පව්වහාසිති එකප්පහාරෙන පුච්ඡිතෙ අට්ඨ පඤ්ඤෙ ඛ්‍යාකරොන්තො පතිඅහාසි. යො වෙදීති යො විදති ඡානාති, යස්ස පුබ්බෙනිවාසො පාකටො. සග්ගාපායඤ්ච පස්සතීති දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණං කථිතං. ඡාතික්ඛයං පත්තොති අරහත්තං පත්තො. අභිඤ්ඤා වොසිතොති තං අරහත්තං අභිඡානිත්වා වොසිතො වොසානප්පත්තො. මුතීති අරහත්තඤ්ඤාණමොනෙය්‍යන සමන්තාගතො.

විසුද්ධන්ති පණ්ඩරං. මුත්තං රාගෙහීති කිලෙසරාගෙහි මුත්තං. පහීනඡාතිමරණොති ඡාතික්ඛයප්පත්තත්තා පහීනඡාතිකො, ඡාතිපහානෙනෙව පහීනමරණො. බුඡ්මවරියස්ස කෙවලීති යං බුඡ්මවරියස්ස කෙවලී සකලභාවො, තෙන සමන්තාගතො, සකලචතුමග්ගබුඡ්මවරියවාසොති අත්ථො. පාරගු සබ්බධම්මානන්ති සබ්බෙසං ලොකියලොකුත්තරධම්මානං අභිඤ්ඤාය පාරං ගතො, සබ්බධම්මෙ අභිඡානිත්වා ධීතොති අත්ථො. පාරගුති වා එත්තාවතා පරිඤ්ඤාපාරගු පඤ්චන්තං ඛන්ධානං, පහානපාරගු සබ්බකිලෙසානං, භාවනාපාරගු චතුන්තං මග්ගානං, සච්ඡිකිරියාපාරගු නිරොධස්ස, සමාපත්තිපාරගු සබ්බසමාපත්තීනන්ති අයමත්ථො චුත්තො. පුන සබ්බධම්මානන්ති ඉමිනා අභිඤ්ඤාපාරගු චුත්තොති. බුද්ධො තාදී පච්චවතීති තාදියො ඡහි ආකාරෙහි පාරං ගතො සබ්බාකාරෙන චතුන්තං සච්චානං බුද්ධත්තා බුද්ධොති පච්චවතීති.

කිං පන එත්තාවතා සබ්බෙ පඤ්ඤා විස්සජ්ජිතා හොන්තීති? ආම විස්සජ්ජිතා, විත්තං විසුද්ධං ඡානාති, මුත්තං රාගෙහීති ඉමිනා තාව බාහිතපාපත්තා බුඡ්මණොති පඨමපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො හොති. පාරගුති ඉමිනා වෙදෙහි ගතත්තා වෙදගුති දුතියපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො හොති. පුබ්බෙනිවාසන්තිආදීහි ඉමාසං තිස්සන්තං විජ්ජානං අත්ථිතාය තෙවිජ්ජොති තතියපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො හොති. මුත්තං රාගෙහි සබ්බෙසොති ඉමිනාව නිස්සටත්තා පාපධම්මානං සොත්තියොති චතුත්ථපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො හොති. ඡාතික්ඛයං පත්තොති ඉමිනා පන අරහත්තස්සෙව චුත්තත්තා පඤ්චමපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො හොති. වොසිතොති ච බුඡ්මවරියස්ස කෙවලීති ච ඉමෙහි ඡට්ඨපඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො හොති. අභිඤ්ඤා

වොසිතො මුනිති ඉමිනා සත්තමපඤ්ඤා විස්සජ්ජිතො භොති. පාරගු සබ්බධම්මානං, බුද්ධො තාදී පච්චිවතීති ඉමිනා අට්ඨමපඤ්ඤා විස්සජ්ජිතො භොති.

395. දානකථන්තිආදීති හෙට්ඨා සුත්තෙ විත්ථාරිතානෙව. පච්චපාදීති පටිපජ්ජි. ධම්මස්සානුධම්මන්ති ඉමස්මිං සුත්තෙ ධම්මො නාම අරහත්තමග්ගො, අනුධම්මො නාම හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා තීණි ව සාමඤ්ඤඵලානි, තානි පටිපාටියා පටිලභීති අත්ථො. න ව මං ධම්මාධිකරණං විභෙසෙසීති මඤ්ච ධම්මකාරණා න කිලමෙසි, න පුනඡ්ඡනං කථාපෙසීති වුත්තං භොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. තත්ථ පරිනිබ්බාසීති පන පදෙන දෙසනාය අරහත්තෙනෙව කුටං ගහිතන්ති.

පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය
බ්‍රහ්මායුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බ්‍රහ්මායුජ්ජත්තවණ්ණනා (ටීකා)

383. “මහාසත්තො මහිද්ධිකො මහානුභාවො” තිආදීසු (මහාව. 38) උළාරතා විසයො, “මහාජනකායො සන්නිපතී” තිආදීසු සම්බහුලභාවවිසයො, ඉධ පන තදුහයම්පිස්ස අත්ථොති “මහතාති ගුණමහත්තෙනපි මහතා” තිආදී වුත්තං. අප්පිච්ඡතාදීති ආදි-සද්දෙන සන්තුවධීසල්ලෙඛපව්වෙකඅසංසග්ගවීරියාරම්භාදීනං සඬගහො. දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤසඬසාතසඬබාතෙනාති එත්ථ “නියතො සම්බොධිපරායණො” (සං. නි. 2.41; 3.998, 1004) – “අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාති තෙනං යානං විජ්ජතී” තිආදීවචනතො දිට්ඨිසීලානං නියතසභාවත්තා සොතාපන්නාපි අඤ්ඤමඤ්ඤං දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංභතා, පගෙව සකදාගාමිආදයො. “තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරති (දී. නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.11; පරි. 274) තථාරූපෙහි සීලෙහි සීලසාමඤ්ඤගතො විහරතී” ති (දී. නි. 3.324; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.12; පරි. 274) වචනතො පුච්ඡජ්ජනානම්පි දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංභතභාවො ලබ්භතියෙව.

ඔට්ඨපහතකරණවසෙන අත්ථවිභාගවසෙන. සනිසණ්ඩුකෙටුභානන්ති එත්ථ නිසණ්ඩුති වචනීයවාචකභාවෙන අත්ථං සද්දඤ්ච බණ්ඩති විහජ්ජ දස්සෙතීති නිබණ්ඩු. සො එව ඉධ බ-කාරස්ස ස-කාරං කත්වා “නිසණ්ඩු” ති වුත්තො. කිට්ති ගමෙති කිරියාදිවිභාගං, තං වා අනවසෙසපරියාදානතො ගමෙත්තො පුරෙතීති කෙටුභං. වෙච්චනජ්ජකාසකන්ති පරියායසද්දදීපකං, එකෙකස්ස අත්ථස්ස අනෙකපරියායවචනවිභාවකන්ති අත්ථො. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං අනෙකෙසම්පි අත්ථානං එකසද්දවචනීයතාවිභාවනවසෙනපි තස්ස ගන්ථස්ස පවත්තත්තා. වච්චෙදාදිලක්ඛණා කිරියා කප්පියති එතෙනාති කිරියාකප්පො, සො පන

විශේෂපදසම්බන්ධපදත්ථවිභාගතො බහුවිකප්පොති ආහ

“කිරියාකප්පවිකප්පො”ති. ඉදඤ්ච මූලකිරියාකප්පගන්ථං සන්ධාය චුත්තං. සො හි සතසහස්සපරිමාණො නලවරියාදිපකරණං. යානකරණාදිවිභාගතො නිබ්බවනවිභාගතො ච අක්ඛරා පහෙදියන්ති එතෙහීති අක්ඛරප්පහෙදා, සික්ඛානිරුත්තියො. එතෙසන්ති වෙදානං. තෙ එව වෙදෙ පදසො කායතීති පදකො. තං තං සද්දං තදත්ථඤ්ච ඛ්‍යාකරොති ඛ්‍යාවික්ඛති එතෙනාති ඛ්‍යාකරණං, සද්දසත්ථං. ආයතිං හිතං තෙන ලොකො න යතති න ඊහතීති ලොකායතං. තඤ්ඤි ගන්ථං නිස්සාය සත්තා පුඤ්ඤකිරියාය විත්තමිපි න උප්පාදෙන්ති. වයතීති වයො, න වයො අවයො, න අවයො අනවයො, ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු කත්ථවි අපරිකිලන්තො අවිත්ථායන්තො තෙ ගන්ථෙ සන්ධාරොති පුරොතීති අත්ථො. ද්වෙ පටිසෙධා පකතිං ගමෙන්තීති දස්සෙන්තො “අවයො න හොති”ති වත්ථා තත්ථ අවයං දස්සෙන්තුං “අවයො...පෙ.... න සක්කොති”ති චුත්තං.

384. ගරුති භාරියං අත්තානං තතො මොචෙත්ථා ගමනං දුක්කරං හොති.

අනත්ථොපි උප්පජ්ජති නින්දාඛ්‍යාරොසඋපාරම්භාදි. අබ්භුග්ගතොති එත්ථ අහිසද්දයොගෙන ඉත්ථම්භුතාඛ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනං.

ලක්ඛණානීති ලක්ඛණදීපනානි මන්තපදානි. අන්තරධායන්තීති න කෙවලං ලක්ඛණමන්තානියෙව, අඤ්ඤානිපි බ්‍රාහ්මණානං ඤාණබලාභාවෙන අනුක්කමෙන අන්තරධායන්ති. තථා හි වදන්ති “එකසතං අද්ධරියං දිපඤ්ඤාසමන්තතො සාමා”තිආදි. පණ්ඩිමහතො සමාදානමහතොතිආදිනා පච්චෙකං මහ-සද්දො යොජෙතබ්බො. පණ්ඩිමහන්තතාදි වස්ස බුද්ධවංසවරියාපිටකවිශේෂණාදිවසෙතෙව වෙදිතබ්බො. නිට්ඨාති නිප්ඵන්තියො. ජාතිසාමඤ්ඤතොති ලක්ඛණජාතියා ලක්ඛණභාවෙන සමානභාවතො. යථා හි බුද්ධානං ලක්ඛණානි සුවිසුද්ධානි සුපරිඛ්‍යාත්තානි පරිපුණ්ණානි ච හොන්ති, න එවං වක්කවත්තීනං. තෙනාහ “න තෙහෙව බුද්ධො හොති”ති.

අහිරුපතා දීඝායුකතා, අප්පාතඪකතා බ්‍රාහ්මණාදීනං පියමනාපතාති වතුහී අච්ඡරියධම්මෙහි. දානං පියවචනං අත්ථවරියා සමානත්තතාති ඉමෙහි වතුහී

සඬගභවත්ථුහි. රඤ්ජනතොති ජිතිජනනතො. වක්කං වක්කරතනං වත්තෙති
 පවත්තෙතිති වක්කවත්තී, සම්පත්තිවක්කෙහි සයං වත්තෙති, තෙහි ච පරං
 සත්තනිකායං වත්තෙති පවත්තෙතිති වක්කවත්තී, පරහිතාවභො
 ඉරියාපථවක්කානං වත්තො වත්තනං එතස්ස අත්ථිති වක්කවත්තී, අප්පට්භනං වා
 ආණාසඬබාතං වක්කං වත්තෙතිති වක්කවත්තී, අප්පට්භනං වා ආණාසඬබාතං වක්කං
 වත්තෙතිති වක්කවත්තී, ඛත්තියමණ්ඩලාදිසඤ්ඤිතං වක්කං සමුභං අත්තනො
 වසෙ වත්තෙතිති වක්කවත්තී. ධම්මං චරතීති ධම්මිකො. ධම්මතො අනපෙතත්තා
 ධම්මො රඤ්ජනත්ථෙත රාජාති ධම්මරාජා. කොපාදීති ආදි-සද්දෙන
 කාමලොභමානමදාදිකෙ සඬගණ්භාති. විජ්ජාවිති විජ්ජවා. කෙනවි අකම්පියට්ඨෙන
 ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො. දළ්භහත්තිභාවතො වා ජනපදො ථාවරියං පත්තො
 එත්ථාති ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො. විත්තීකතභාවාදිනාපි (බු. පා. අට්ඨ. 6.3; දී. නි.
 අට්ඨ. 2.33; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.223; සු. නි. අට්ඨ. 1.226; මහානි. අට්ඨ. 50)
 වක්කස්ස රතනට්ඨො වෙදිතඬබ්බො. එස නයො සෙසෙසුපි. රතීනිමිත්තතාය වා
 විත්තීකතාදිභාවස්ස රතීජනනට්ඨෙන එකසඬගභතාය විසුං අග්ගභණං.

ඉමෙහි පන රතනෙහි රාජා වක්කවත්තී යං යමත්ථං පච්චන්තොති, තං තං
 දස්සෙතුං “ඉමෙසු පනා”තිආදි වුත්තං. අජිතං ජිනාති
 මහෙසක්ඛතාසංවත්තනියකම්මනිස්සන්දභාවතො. විජ්ජෙ යථාසුඛං අනුච්චරති
 හත්ථීරතනං අස්සරතනඤ්ච අහිරුහිත්වා තෙසං ආනුභාවෙන
 අන්තොපාතරාසෙයෙව සකලං පථවිං අනුසංයායිත්වා රාජධානියං පච්චාගමනතො.
 පරිණායකරතනෙන විජ්ජමනුරක්ඛති තෙන තත්ථ තත්ථ කත්තඬබ්බකිච්චස්ස
 සංවිධානතො. සෙසෙහීති මණ්ඩරතනඉත්ථීරතනගභපතිරතනෙහි. තත්ථ
 මණ්ඩරතනෙන යොජනප්පමාණෙ දෙසෙ අන්ධකාරං විධමිත්වා
 ආලොකදස්සනාදිනා සුඬමනුභවති, ඉත්ථීරතනෙන
 අතික්කන්තමානුසරුපසම්පත්තිදස්සනාදිවසෙන, ගභපතිරතනෙන
 ඉච්ඡිතිච්ඡිතමණ්ඩකතකරජතාදිධනප්පට්ඨලාභවසෙන. උස්සාභසත්තියොගො යෙන
 කෙනවි අප්පට්භනාණාවක්කභාවසිද්ධිතො. හත්ථීඅස්සරතනාදිතං මහානුභාවත්තා

කොසසම්පත්තියාපි පභාවසම්පත්තියිද්ධිතො “භත්ථී...පෙ.... යොගො”ති චුත්තං.
 කොසො හි නාම සති උස්සාහසම්පත්තියං (උග්ගතෙජස්ස සුකුමාරපරක්කමස්ස
 පසන්තමුඛස්ස සම්මුඛෙ පාපුණාති). පච්ඡිමෙනාති පරිණායකරතනෙන. තඤ්ඤි
 සබ්බරාජකිච්චෙසු කුසලං අවිරජ්ඣනපයොගං. තෙනාහ “මන්තසත්තියොගො”ති.
 තිවිධසත්තියොගඵලං පරිපුණ්ණං හොතීති සම්බන්ධො. සෙසෙහීති සෙසෙහි
 පඤ්චහි රතනෙහි. අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති අදොසසඬ්ඛාතෙන
 කුසලමූලෙන සහජාතාදිපච්චයවසෙන උප්පාදිතකම්මස්ස ආනුභාවෙන
 සම්පජ්ජන්ති සොම්මතරරතනජාතිකත්තා. මජ්ඣිමානි මණ්ණිඉත්ථිගහපතිරතනානි.
 අලොභ...පෙ.... කම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජන්ති උළාරධනස්ස
 උළාරධනපටිලාභකාරණස්ස ච පරිච්චාගසම්පදාහෙතුකත්තා. පච්ඡිමන්ති
 පරිණායකරතනං. තඤ්ඤි අමොභ...පෙ.... කම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජන්ති
 මහාපඤ්ඤෙනෙව චක්කවත්තිරාජකිච්චස්ස පරිණෙතබ්බත්තා.

සරණතො පටිපක්ඛවිධමනතො සුරා. තෙනාහ “අභීරුකජාතිකා”ති. අසුරෙ
 විජ්ජිත්ථා ධීතත්තා වීරො, සක්කො දෙවානමින්දො, තස්ස අඬ්ඛං දෙවපුත්තො
 සෙනඬ්ඛහාවතොති චුත්තං “වීරඬ්ඛරුපාති දෙවපුත්තසදිසකායා”ති. සභාවොති
 සභාවභූතො අත්ථො. වීරකාරණන්ති වීරභාවකාරණං. වීරියමයසරීරා වියාති
 සවිග්ගහවීරියසදිසා සවිග්ගහඤ්ඤෙව වීරියං සියා, තංසදිසාති අත්ථො. නනු රඤ්ඤො
 චක්කවත්තිස්ස පටිසෙනා නාම නත්ථී, යමස්ස පුත්තා පමද්දෙය්‍යුං, අථ කස්මා
 “පරසෙනපමද්දනා”ති චුත්තන්ති වොදනං සන්ධායාහ “සචෙ”තිආදි. තෙන
 පරසෙනා හොතු වා මා වා, තෙ පන ඵ්චං මහානුභාවාති දස්සෙති. ධම්මෙනාති
 කතුපච්චෙන අත්තනො පුඤ්ඤධම්මෙන. තෙන හි සඤ්ඤොදිතා පථවියං
 සබ්බරාජානො පච්චුග්ගන්ත්ථා “ස්වාගතං තෙ මහාරාජා”තිආදිං චත්ථා අත්තනො
 රජ්ජං රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස නිය්‍යාදෙන්ති. තෙන චුත්තං “සො ඉමං...පෙ....
 අජ්ඣාචසති”ති. අට්ඨකථායං පන තස්ස යථාචුත්තධම්මස්ස වීරතරං විපච්චිතුං
 පච්චයභූතං චක්කවත්තිචත්තසමුදාගතං පයොගසම්පත්තියඬ්ඛාතං ධම්මං දස්සෙතුං
 “පාණො න භන්තබ්බොතිආදිතා පඤ්චස්සිලධම්මෙනා”ති චුත්තං. ඵ්චඤ්ඤි

“අදුක්ඛෙන අසත්ථෙතා”ති ඉදං වචනං සුට්ඨකරං සමත්ථිතං හොති, යස්මා රාගාදයො පාපධම්මා උප්පජ්ජමානා සත්තසත්තානං ඡාදෙත්වා පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨන්ති, කුසලපවත්තිං නිවාරෙන්ති, තස්මා තෙ “ඡදනා, ඡදා”ති ව චුත්තා.

විචට්ටෙත්වා පරිචත්තෙත්වා. පූජාරහතා චුත්තා “අරහතීති අරහ”න්ති. තස්සාති පූජාරහතාය. යස්මා සම්මාසම්බුද්ධො, තස්මා අරහන්ති. බුද්ධත්තහෙතුභූතා විචට්ටච්ඡදනා චුත්තා සවාසනසබ්බකිලෙසප්පහානපුබ්බකත්තා බුද්ධභාවසිද්ධියා. අරහං වට්ටාභාවෙනාති ඵලෙන හෙතුඅනුමානදස්සනං. සම්මාසම්බුද්ධො ඡදනාභාවෙනාති හෙතුනා ඵලානුමානදස්සනං. හෙතුද්වයං චුත්තං “විචට්ටො විච්ඡදො වා”ති. දුතියවෙසාරජ්ජෙනාති “බ්බිකාසවස්ස තෙ පට්ඨානතො”තිආදිනා (ම. නි. 1.150) ආගතෙන වෙසාරජ්ජෙන. පුරිමසිද්ධීති පුරිමස්ස පදස්ස අත්ථසිද්ධි. පයමෙනාති “සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පට්ඨානතො”තිආදිනා (ම. නි. 1.150) ආගතෙන වෙසාරජ්ජෙන. දුතියසිද්ධීති බුද්ධත්තසිද්ධි. තතියවතුත්ථෙහීති “යෙ බො පන තෙ අන්තරායිකා ධම්මා”තිආදිනා (ම. නි. 1.150), “යස්ස බො පන තෙ අත්ථායා”තිආදිනා (ම. නි. 1.150) ව ආගතෙහි තතියවතුත්ථෙහී වෙසාරජ්ජෙහි. තතියසිද්ධීති විචට්ටච්ඡදනතා සිද්ධි. යාථාවතො අන්තරායිකනියානිකධම්මාපදෙසෙන හි සත්ථු විචට්ටච්ඡදභාවො ලොකෙ පාකටො අහොසි. පුරිමං ධම්මවක්ඛුන්ති පුරිමපදං භගවතො ධම්මවක්ඛුං සාධෙති කිලෙසාරීනං සංසාරවක්කස්ස ව අරානං භතභාවදීපනතො. දුතියං පදං බුද්ධවක්ඛුං සාධෙති සම්මාසම්බුද්ධස්සෙව තං සම්භවතො. තතියං පදං සමන්තවක්ඛුං සාධෙති සවාසනසබ්බකිලෙසප්පහානදීපනතො. “සම්මාසම්බුද්ධො”ති හි වත්වා “විචට්ටච්ඡදො”ති වචනං බුද්ධභාවාවභමෙව සබ්බකිලෙසප්පහානං විභාවෙතිති. සුරභාවන්ති ලක්ඛණවිභාවනෙන විසදඤාණතං.

385. ගවෙසීති (දී. නි. ටී. 1.287) ඤාණෙන පරියෙසනං අකාසි. සමානයිති ඤාණෙන සඬකලෙන්තො සමානං ආනයි සමාහරි. න සක්කොති සංකුචිතෙ ඉරියාපථෙ යෙභුයොන තෙසං දුබ්බිභාවනතො. කඬ්ඛතීති පදස්ස ආකඬ්ඛතීති අයමත්ථොති ආහ – “අහො වත පස්සෙය්‍යන්ති පත්ථනං උප්පාදෙතී”ති. කිච්ඡතීති

කිලමති. “කඩබතී” ති පදස්ස පුබ්බෙ ආසිසනත්ථතං වත්වා ඉදානි තස්ස සංසයත්ථත්තමෙව විකප්පන්තරවසෙන දස්සෙන්තො “කඩබාය වා දුබ්බලා විමති වුත්තා” තිආදි වුත්තං. තීහි ධම්මෙහි තිප්පකාරෙහි සංසයධම්මෙහි.

කාලුස්සියභාවොති අප්පසන්තතාය හෙතුභූතො ආවිලභාවො. යස්මා භගවතො කොසොහිතං සබ්බබුද්ධාවෙණිකං වත්ථගුය්හං

සුච්චුද්ධකඤ්චනමණ්ඩලසන්තිකාසං අත්තතො සණ්ඨානසන්තිවෙසසුන්දරතාය ආජානෙය්‍යගන්ධහත්ථිතො වරඪගවාරුභාවං

විකසමානතපනියාරවින්දසමුප්පලකෙසරාවත්තවිලාසං

සඤ්ඤාපභානුරඤ්ඡිතජලවනන්තරාහිලක්ඛිත-සම්පුණ්ණවන්දමණ්ඩලසොභඤ්ච අත්තතො සිරියා අහිභුය්‍ය විරාජති, යං බාහිරබහන්තරමලෙහි අනුපක්කිලිට්ඨතාය විරකාලං සුපරිචිතබුභ්මවරියාධිකාරතාය සුසණ්ඨිතසණ්ඨානසම්පත්තියා ව කොපිනම්පි සන්තං අකොපිනමෙව, තස්මා වුත්තං “භගවතො හී” තිආදි.

පහුතභාවන්ති පුටුලභාවං. එත්ථෙව හී තස්ස සංසයො, තනුමුදුසුකුමාරතාදීසු පනස්ස ගුණෙසු තස්ස විචාරණා එව නාහොසි.

හිරිකරණොකාසන්ති හිරිසිතබ්බට්ඨානං. ඡායන්ති පටිබ්බිමං. කීදිසන්ති ආභ “ඉද්ධියා” තිආදි. ඡායාරූපන්ති භගවතො පටිබ්බිමරූපං. තඤ්ච ඛො

බුද්ධසන්තානතො විනිමුත්තං රූපකමත්තං භගවතො සරීරවණ්ණසණ්ඨානාවයවං ඉද්ධිමයං බිම්බකමත්තං, තං පන දස්සෙන්තො භගවා යථා අත්තතො බුද්ධරූපං න දිස්සති, තථා කත්වා දස්සෙති. නීහරිත්වානි එරිත්වා.

කණ්ණසොතානං උපචිතතනුතම්බලොමතාය ධොතරජතපනාලිකාසදිසතා වුත්තා. මුඛපරියන්තෙති කෙසන්තෙ.

කිරියාකරණන්ති කිරියාය කාශිකස්ස වාවසිකස්ස පටිපත්ති. තත්ථානි තෙසු කිච්චෙසු. ධම්මකථිකානං වත්තං දස්සෙතුං බීජනිග්ගහණං කතං. න හී අඤ්ඤථා සබ්බස්සපි ලොකස්ස අලඪිකාරභූතං පරමුක්කංසගතං සික්ඛාසංයමානං බුද්ධානං මුඛවන්දමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙනබ්බං හොති.

පත්ථරිතවිතානමලම්බිතගන්ධදාමකුසුමදාමකෙ ගන්ධමණ්ඩලමාළෙ.

පුබ්බභාගෙන පරිච්ඡින්නදිත්වාති “එත්තකං වෙලං සමාපත්තියා වීතිනාමෙස්සාමී” ති එවං පවත්තෙන පුබ්බභාගෙන කාලං පරිච්ඡින්නදිත්වා. පච්චයදායකෙසු අනුරොධවසෙන පරිසං උස්සාදෙන්තො වා පග්ගණ්හන්තො, අදායකෙසු විරොධවසෙන පරිසං අපසාදෙන්තො වා.

යොගක්ඛෙමං අන්තරායාභාවං. සභාවගුණෙනෙවාති යථාචුත්තගුණෙනෙව. භොතො ගොතමස්ස ගුණං සවිග්ගහං චක්කවාළං අතිසම්බාධං විත්ථාරෙන සන්ධාරෙතො අප්පභොන්තතො. භවග්ගං අතිනීවං උපරුපරි සන්ධාරෙතො අප්පභොන්තතො.

386. යානගමනාදීසු (දී. නි. ටී. 2.35) භූමියං සුට්ඨු සමංපතිට්ඨිතා පාදා එතස්සාති සුප්පතිට්ඨිතපාදො. තං පන භගවතො සුප්පතිට්ඨිතපාදතං බ්‍යාතිරෙකමුඛෙන විභාවෙතො “යථා භී” තිආදි චුත්තං. තත්ථ අග්ගතලන්ති අග්ගපාදතලං. පණ්ඨිති පණ්ඨිතලං. පස්සන්ති පාදතලස්ස ද්විසු පස්සෙසු එකෙකං, උභයමෙව වා පරියන්තං පස්සං. සුවණ්ණපාදුකතලං විය උජුකං නික්ඛිපියමානං. එකප්පභාරෙතෙවාති එකක්ඛණෙයෙව. සකලං පාදතලං භූමී චුසති නික්ඛිපනෙ. එකප්පභාරෙතෙව සකලං පාදතලං භූමිතො උට්ඨහතිති යොජනා.

තත්‍රාති තාය සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය අනුපුබ්බනින්නාව අච්ඡරියබ්භතං ඉදං චුවචමානං නිස්සන්දඵලං. චුත්තමෙවත්ථං සත්ථු තිදිවගමනෙන සුපාකටං කාතො “තථා භී” තිආදිං වත්වා “න භී” තිආදිනා තං සමත්ථෙති. තෙන පඨමලක්ඛණතොපි දුතියලක්ඛණං මහානුභාවන්ති දස්සෙති. තථා භී චක්ඛති “අන්තමසො චක්කවත්තිරඤ්ඤො පරිසං උපාදාය සබ්බොපි චක්කලක්ඛණස්සෙව පරිවාරො” ති. යුගන්ධරපබ්බතස්ස තාවතිංසභවනස්ස ව පකතිපදනික්ඛෙපට්ඨානුපසඬිකමනෙ නෙව බුද්ධානං, න දෙවතානං ආනුභාවො, අථ බො බුද්ධානං ලක්ඛණානුභාවොති ඉමමත්ථං නිදස්සිතං. සීලතෙජ්ජන...පෙ.... දසන්තං පාරමීතං ආනුභාවෙනාති ඉදම්පි ලක්ඛණනිබ්බත්තකම්මවිසෙසකිත්තනමෙවාති දට්ඨබ්බං. සබ්බාවන්තෙහීති සබ්බපදෙසවන්තෙහි.

නාභිපරිච්ඡින්නාති නාභියං පරිච්ඡින්නා පරිච්ඡේදවසෙන යිතා.

නාභිමුඛපරික්ඛේපපට්ටොති පකතිවක්කස්ස අක්ඛබ්බාහතපරිහරණත්ථං නාභිමුඛෙ
යපෙනබ්බපරික්ඛේපපට්ටො. නෙමීමණිකාති නෙමියං ආවලිභාවෙන
යිතමණිකාලොකා.

සම්බහුලවාරොති බහුවිධලෙඛභිගවිභාවනවාරො. සත්තීති ආවුධසත්ති.
සිරිවච්ඡොති සිරිමුඛං. නන්දීති දක්ඛිණාවට්ටං. සොවත්තිකොති සොවත්තිඅභිකො.
වටංසකොති ආවෙලුං. වච්ඡමානකන්ති පුරිසහාරි පුරිසභිගං. මොරහත්ථකොති
මොරපිඤ්ඡකලාපො, මොරපිඤ්ඡ පරිසිබ්බිතො වා බීජනිවිසෙසො. වාලබීජනීති
වාමරිවාලං. සිද්ධත්ථාදි පුණ්ණසට්ඨපුණ්ණපාතියො. “වක්කවාලො”ති වත්ථා තස්ස
පධානාවයවෙ දස්සෙතුං “හිමවා සිනෙරු...පෙ.... සහස්සානී”ති වුත්තං.

ආයතපණ්ණීති ඉදං අඤ්ඤෙසං පණ්ණිතො දීඝතං සන්ධාය වුත්තං, න පන
අතිදීඝතන්ති ආහ “පරිපුණ්ණපණ්ණී”ති. යථා පන පණ්ණිලක්ඛණං පරිපුණ්ණං නාම
හොති, තං ඛ්‍යාතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං “යථා හී”තිආදි වුත්තං. ආරග්ගෙනාති
මණ්ඩලාය සිඛාය. වට්ටෙත්ථාති යථා සුවට්ටං හොති, එවං වට්ටෙත්ථා.
රත්තකම්බලගෙණ්ඩුකසදිසාති රත්තකම්බලමයගෙණ්ඩුකසදිසා.

මක්කටස්සෙවොති වානරස්ස විය. දීඝභාවෙන සමතං සන්ධායෙනං වුත්තං.
නියාසතෙලෙනාති ඡදිකනියාසාදිනියාසසම්මිස්සෙන තෙලෙන.

තලුනාති සුකුමාරා.

වම්මෙනාති අභිගුලන්තරවෙයීතවම්මෙන. පට්ඨද්ධඅභිගුලන්තරොති එකතො
සම්බද්ධඅභිගුලන්තරො. එකප්පමාණාති දීඝතො සමානප්පමාණා. යවලක්ඛණන්ති
අබ්හන්තරතො අභිගුලිපබ්බේයීතං යවලක්ඛණං. පට්ඨිජ්ඣිත්ථාති තංතංපබ්බානං
සමානදෙසනාය අභිගුලීනං පසාරිතකාලෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං විජ්ඣිතාති විය චුසිත්ථා
තිට්ඨන්ති.

සඞ්ඛා වුච්චන්ති ගොජ්ජකා, උද්ධං සඞ්ඛා එතෙසන්ති උස්සඞ්ඛා, පාදා.

පිට්ඨිපාදෙති පිට්ඨිපාදසම්පෙ. සුඛෙන පාදා පරිවත්තන්ති පාදනාමනාදීසු, තෙනෙව
ගච්ඡන්තානං තෙසං හෙට්ඨා පාදතලාති දිස්සන්ති. තෙනාති ගොජ්ජකානං

පිටිධීපාදතො උද්ධං පතිට්ඨිතත්තා. චතුරඛගුලමත්තඤ්ඤි තානි උද්ධං ආරොහිත්වා පතිට්ඨහත්ති, නිගුල්භානි ච භොන්ති, න අඤ්ඤෙසං විය පඤ්ඤායමානානි. සතිපි දෙසන්තරජ්ජවත්තියං නිච්චලොති දස්සනත්ථං නාහිග්ගහණං.

යස්මා එඤ්ඤිගස්ස සමන්තතො එකසද්දිසමංසා අනුක්කමෙන උද්ධං ඵුලා ජඬ්ඝා භොන්ති, තස්මා චුත්තං “එඤ්ඤිගසද්දිසජඬ්ඝා” ති. පරිපුණ්ණජඬ්ඝොති සමන්තතො මංසුපවයෙන පරිපුණ්ණජඬ්ඝො. තෙනාහ “න එකතො” තිආදි.

එතෙනානි “අනොනමන්තො” තිආදිවචනෙන, ජාණුඵාසුභාවදීපනෙනානි අත්ථො. අවසෙසජනානි ඉමිනා ලක්ඛණෙන රහිතා ජනා. බුජ්ජා වා භොන්ති හෙට්ඨිමකායතො උපරිමකායස්ස රස්සතාය. වාමනා වා උපරිමකායතො හෙට්ඨිමකායස්ස රස්සතාය. එතෙන ධූපෙත්වා සම්මාසම්බුද්ධං චක්කවත්තිනඤ්ච ඉතරෙ සත්තා බුජ්ජා වාමනා වානි දස්සෙති.

ඔහිතන්ති සමොහිතං අන්තොගධං. තථාභුතං පන තං තෙන ජන්තං භොතීති ආහ “පට්චජන්ත” ති.

සුවණ්ණවණ්ණොති සුවණ්ණවණ්ණවණ්ණොති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ “ජාතිහිඬ්ගුලකෙනා” තිආදි. ස්වායමත්ථො ආචුත්තිඤ්ඤායෙන ච වෙදිතඛිඛො. සරීරපරියායො ඉධ වණ්ණසද්දොති අධිජ්ජායෙන පඨමචිකජ්ජං වත්වා තථාරූපාය පන රුල්භියා අභාවං මනසි කත්වා වණ්ණධාතුපරියායමෙව වණ්ණසද්දං ගහෙත්වා දුතියචිකජ්ජො චුත්තො.

රජොති සුබුමරජො. ජල්ලන්ති මලීනභාවාවහො රෙණුසඤ්චයො. තෙනාහ “මලං වා” ති. යදි විචට්ඨති, කථං න්භානාදිති ආහ “හත්ථධොවනා” තිආදි.

ආචට්ඨපරියොසානෙති පදක්ඛිණාවට්ඨාය අන්තෙ.

බුහ්මුනො සරීරං පුරතො වා පච්ඡතො වා අනොනමිත්වා උජුකමෙව උග්ගතන්ති ආහ “බුහ්මා විය උජුගත්තො” ති. පස්සවඬ්ඝානි දක්ඛිණපස්සෙන වා වාමපස්සෙන වා වඬ්ඝා.

හත්ථපිට්ඨිආදිවසෙන සත්ත උස්සදා එතස්සානි සත්තුස්සදො.

සිහස්ස පුබ්බද්ධං සීහපුබ්බද්ධං, පරිපුණ්ණාවයවතාය සීහපුබ්බද්ධං විය සකලො කායො අස්සාති සීහපුබ්බද්ධකායො. සීහස්සෙවාති සීහස්ස විය. සණ්ඨන්තීති සණ්ඨන්තීති. නානාවිත්තෙනාති විවිධවිත්තෙන. පුඤ්ඤවිත්තෙනාති පාරමිතාපුඤ්ඤවිත්තරූපෙන. විත්තීතොති සඤ්ජාතවිත්තභාවො.

ද්විත්තං කොට්ටානමන්තරන්ති ද්විත්තං පිට්ඨිබාහානං වෙමජ්ඣං, පිට්ඨිමජ්ඣස්ස උපරිභාගො. චිතං පරිපුණ්ණන්ති අනිත්තභාවෙන චිතං, ද්විභි කොට්ටෙහි සමතලතාය පරිපුණ්ණං. උග්ගම්මාති උග්ගන්ත්වා.

නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො විය පරිමණ්ඩලො නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො එකස්ස පරිමණ්ඩලසද්දස්ස ලොපං කත්වා. න හි සබ්බො නිග්‍රොධො මණ්ඩලො. තෙනාහ “සමක්ඛන්ධසාබ්බො නිග්‍රොධො” ති. පරිමණ්ඩලසද්දස්සන්තිධානෙන වා පරිමණ්ඩලොව නිග්‍රොධො ගස්හතීති පරිමණ්ඩලසද්දස්ස ලොපෙන විනාපි අයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ “නිග්‍රොධො විය පරිමණ්ඩලො” ති. යාවතක්ඛස්සාති ඔ-කාරස්ස ව-කාරාදෙසං කත්වා චුත්තං.

සමවට්ටිතක්ඛන්ධොති සමං සුවට්ටිතක්ඛන්ධො. කොඤ්ඤා විය දීසගලා, බකා විය වඬිකගලා, වරාහා විය පුචුලගලාති යොජනා. සුවණ්ණාලිඛිගසදිසොති සුවණ්ණමයබුද්දකමුදිඛිගසදිසො.

රසග්ගසග්ගීති මධුරාදිහෙදං රසං ගසන්ති අන්තො පවෙසන්තීති රසග්ගසා, රසග්ගසානං අග්ගා රසග්ගසග්ගා, තා එතස්ස සන්තීති රසග්ගසග්ගී. තෙනාති ඔජාය අඵරණෙන, භීතධාතුකත්තා තෙ බන්වාබාධා භොන්ති.

“හනු” ති සන්තිස්සයදන්තාධාරස්ස සමඤ්ඤා, තං හගවතො සීහහනුසදිසං, තස්මා හගවා සීහහනු. තත්ථ යස්මා බුද්ධානං රූපකායස්ස ධම්මකායස්ස ව උපමා නාම නිභීනුපමාව, නත්ථි සමානුපමා, කුතො අධිකුපමා, තස්මා අයම්පි නිභීනුපමාති දස්සෙතුං “තත්ථා” තිආදි චුත්තං. තිභාගවසෙන මණ්ඩලතාය ද්වාදසියං පක්ඛස්ස වන්දසදිසාති.

දන්තානං උච්චතීවතා අබ්භන්තරබාහිරපස්සවසෙනපි වෙදිතබ්බා, න අග්ගවසෙනෙව. තෙනාහ “අයපට්ඨන්තසඛබ්බපටලං වියා”ති. අයපට්ඨන්ති ච කකචං අධිප්පෙනං. විසමාති විසමසණ්ඨානා.

විච්ඡන්දිත්වා විච්ඡන්දිත්වා පවත්තසරතාය ඡන්තස්සරාපි. අනෙකාකාරතාය භින්නස්සරාපි. කාකස්ස විය අමනුඤ්ඤසරතාය කාකස්සරාපි. අපලිබුද්ධත්තාති අනුපද්දුතචත්ථුකත්තා. චත්ථුන්ති ච අක්ඛරුප්පත්තිට්ඨානමාහ. අට්ඨච්චගසමන්තාගතොති එත්ථ අට්ඨච්චගාති පරතො ආගමිස්සන්ති. මඤ්ජුසොසොති මධුරස්සරො.

කරවීකසද්දො යෙසං සත්තානං සොතපථං උපගච්ඡති, තෙ අත්තනො සරසම්පත්තියා පකතිං ඡභාපෙත්වා අවසෙ කරොන්තො අත්තනො වසෙ චත්තෙති, එවං මධුරොති දස්සෙත්තො “තත්තිද්”න්තිආදිමාහ. තං ජීතින්ති තං බුද්ධගතං ජීතිං. තෙනෙව නීභාරෙන පුනස්පුනං පවත්තන්තං අච්ඡන්තිවා වික්ඛම්භිතකිලෙසා ට්ඨරානං සන්තිකෙ ලද්ධම්මස්සවනසප්පායා උපනිස්සයසම්පත්තියා පරිපක්කඤ්ඤාණතාය “සත්තභි...පෙ.... පතිට්ඨාසී”ති. සත්තසතමත්තෙන ඔරොධපතෙන සද්ධිං පදසාව ට්ඨරානං සන්තිකං උපගතත්තා “සත්තභි ජඬ්ඝාසතෙභි සද්ධි”න්ති චුත්තං.

අභිනීලනෙත්තොති අධිකනීලනෙත්තො. අධිකනීලතා ච සාතිසයං නීලභාවෙන වෙදිතබ්බා, න නෙත්තෙ නීලවණ්ණස්සෙව අධිකභාවතොති ආහ “න සකලනීලනෙත්තොවා”තිආදි. පිතලොභිතවණ්ණා සෙතමණ්ඩලගතරාජ්වසෙන, නීලසෙතකාලවණ්ණා පන තංතංමණ්ඩලවසෙනෙව වෙදිතබ්බා.

චක්ඛුභණ්ඩන්ති අක්ඛිදලන්ති කෙච්චි, අක්ඛිදලපත්තන්ති අඤ්ඤෙ. අක්ඛිදලෙහි පන සද්ධිං අක්ඛිබ්බිමඛන්ති වෙදිතබ්බං. එවඤ්ඤි විනිග්ගතගම්භිරඡොතනාපි යුත්තා හොති.

උණ්ණාසද්දො ලොකෙ අවිසෙසතො ලොමපරියායො, ඉධ පන ලොමවිසෙසවාචකොති ආහ “උණ්ණලොම”න්ති. නලාටමජ්ඣානාති නලාටමජ්ඣගතා. ඔදාතතාය උපමා, න මුද්දතාය. රජතපුබ්බුලකාති රජතමයතාරකා.

ද්වේ අත්ඵවසෙ පටිච්ච චුක්ඛන්ති යස්මා බුද්ධා චක්ඛවත්තිනො ච පරිපුණ්ණනලාඨතාය පරිපුණ්ණසිසබ්බිමබ්බතාය ච “උණ්භීසසීසා”ති වුච්චන්ති, තස්මා තෙ ද්වේ අත්ඵවසෙ පටිච්ච “උණ්භීසසීසො”ති ඉදං චුක්ඛං. ඉදානි තං අත්ඵද්වයං භගවති සුප්පතිට්ඨිතන්ති දස්සෙතුං “තථාගතස්සභී”ති ආදි චුක්ඛං. සණ්භතමතාය සුචණ්ණචණ්ණතාය ච රඤ්ඤො බද්ධඋණ්භීසපට්ටො විය විරොචති. කප්පසීසාති ද්විධාභුතසීසා. ඵලසීසාති ඵලසදිසසීසා. අට්ඨිසීසාති මංසස්ස අභාවතො තවොපරියොනද්ධඅට්ඨිමත්තසීසා. තුම්බසීසාති ලාබුසදිසසීසා. පබ්භාරසීසාති පිට්ඨිභාගෙන ඔලම්බමානසීසා. පුරිමනසෙනාති පරිපුණ්ණනලාඨතාපක්ඛෙන. උණ්භීසවෙධිතසීසො වියාති උණ්භීසපට්ටෙන වෙධිතසීසපදෙසො විය. උණ්භීසං වියාති ඡෙකෙන සිප්පිනා විරචිතඋණ්භීසමණ්ඩලං විය.

කම්මන්ති යෙන යෙන කම්මෙන යං යං ලක්ඛණං නිබ්බත්තං, තං තං කම්මං. කම්මසරික්ඛකන්ති තස්ස තස්ස ලක්ඛණස්ස තංකම්මානුරූපතා. ලක්ඛණන්ති තස්ස මහාපුරිසලක්ඛණස්ස අවිපරිතසභාවො. ලක්ඛණානිසංසන්ති තං ලක්ඛණපටිලාභෙන ලද්ධබ්බගුණො. ඉමානි කම්මාදීනීති ඉමානි අනන්තරං චුක්ඛානි කම්මකම්මසරික්ඛකාදීනි දස්සෙත්වා තං සරූපතො විභාවෙත්වා කථෙතබ්බානි සංචණ්ණකෙන.

රතනවිචිත්තසුචණ්ණතොරණං තස්මිං කාලෙ මනුස්සලොකෙ නත්ථීති චුක්ඛං “දෙවනගරෙ”ති. සබ්බසො සුපුප්ඵිතසාලරුක්ඛො අසාධාරණසොභො මනුස්සපචාරෙ න ලබ්භතීති ආභ “සෙලන්තරම්භී”ති. කිරියාචාරන්ති කායිකචාවසිකකිරියාපචත්තිං.

387. සතතපාටිභාරියන්ති සතතං චරිමභවෙ සබ්බකාලං ලක්ඛණනිබ්බත්තකකම්මානුභාවභෙතුකං බුද්ධාවෙණිකං පාටිභාරියං. බුද්ධානං අනිදුරෙ පාදං නික්ඛිපිතුකාමානම්පි නානිදුරෙ ඵච නික්ඛිපනං භොතීති “න අනිදුරෙ ධපෙස්සාමීති උද්ධරතී”ති චුක්ඛං. පකතිසඤ්චරණවසෙනෙතං චුක්ඛං, තාදිසෙන පාදෙන අනෙකයොජනෙ ධපෙස්සාමීති උද්ධරණම්පි භොතියෙව. අනිදුරං භීතිආදි

පමාණානික්කමෙ දොසදස්සනං. එවං සතීති එවං දක්ඛිණපාදවාමපාදානං
යථාධිජ්ජෙතපතිට්ඨිතට්ඨානෙ සති. පදවිච්ඡේදොති පදවාරවිච්ඡේදො. යාදිසං
පසාරෙන්තො වාමපාදස්ස උද්ධරණං පතිට්ඨානඤ්ච, දක්ඛිණපාදස්ස තාදිසමෙව,
ඉති නෙසං උද්ධරණපතිට්ඨානානං සමානතො අඤ්ඤමඤ්ඤභාවෙන
අනුනානධිකතාය චුත්තං “දක්ඛිණපාදකිච්චං වාමපාදෙන නියමිතං, වාමපාදකිච්චං
දක්ඛිණපාදෙන නියමිත”න්ති.

දිවාති උපකට්ඨාය වෙලාය. විහාරභත්තත්ථායාති විහාරෙ යථාචුද්ධං
ගහෙනබ්බභත්තත්ථාය. පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොති පකතිගමනෙන පච්ඡතො
ආගච්ඡන්තො. ඔකාසං න ලභතීති පදනික්ඛෙපට්ඨානං න ලභති. ඌරුපරියායො
ඉධ සත්ථී-සද්දොති ආහ “න ඌරුං උන්තාමෙති”ති. දණ්ඩඬකුසං චූච්චති
දීසදණ්ඩො අඬකුසො, තෙන රුක්ඛසාඛං ඡන්දතො පුරිසස්ස යථා පච්ඡාහාගෙන
පාදානං ඔසක්කනං භොති, එවං භගවතො පාදා න ඔසක්කන්තීති ආහ
“රුක්ඛසාඛාමෙදන...පෙ.... ඔසක්කාපෙති”ති. ඔඛද්ධානාඛද්ධට්ඨානෙහි පාදං
කොට්ටෙන්තො වියාති ආඛද්ධට්ඨානෙන අනාඛද්ධට්ඨානෙන ච පාදඛණ්ඩං
කොට්ටෙන්වා ඵද්ධං කරොන්තො විය. න ඉතො චිතො ච වාලෙතීති අපරාපරං න
වාලෙති. උස්සඬ්ඛපාදතාය සුඛෙනෙව පාදානං පරිචත්තනතො නාභිතො පට්ඨාය
උපරිමකායො න ඉඤ්ජතීති හෙට්ඨිමකායොව ඉඤ්ජති. තෙනාහ “උපරිම...පෙ....
නිච්චලො භොති”ති. න ඡානාති අනිඤ්ජනතො. කායඛලෙනාති
ගමනපයොගසඬ්ඛාතෙන කායගතෙන විසෙසඛලෙන. ජවගමනභෙතුභූතෙන වා
කායඛලෙන. තෙනාහ “බාහා බ්චන්තො”තිආදී. ජවෙන ගච්ඡන්තො හි බාහා බ්චති,
සරීරතො සෙදා මුච්චන්ති. නාගාපලොකිතවසෙනාති නාගස්ස අපලොකනමිච
සකලකායෙනෙව පරිචත්තෙන්වා අපලොකනවසෙන.

අනාවරණඤ්ඤාණස්සාති අනාවරණඤ්ඤාණඛලෙන දස්සනස්ස. අනාවරණවාරො
පන කායෙ පතිට්ඨිතරුපදස්සනමපි අනාවරණමෙවාති දස්සනත්ථං චුත්තො.
ඉන්ද්ඛිලතො පට්ඨායාති නගරද්වාරෙ ඉන්ද්ඛිලතො පට්ඨාය.
පකතිඉරියාපට්ඨෙනෙවාති ඔනමනාදිං අකත්වා උජුකගමනාදිනා එව. යදි එවං

කොට්ඨකද්වාරගෙහප්පවෙසෙ කථන්ති ආහ “දලිද්දමනුස්සාන”න්තිආදි.

පරිවත්තෙන්තෙනාති නිපජ්ජනත්ථං කායං පරිවත්තෙන්තෙන.

හත්ථෙහි ගහෙන්වාති උභොහි හත්ථෙහි උභොසු කට්ඨපදෙසෙසු පරිග්ගහෙන්වා. පතති නිසිදනට්ඨානෙ නිපජ්ජනවසෙන පතති. ඔරිමං අභිගං නිස්සාය නිසින්තොති පල්ලඤ්ඤාමාභුජ්න්වා උක්කුටිකනිසජ්ජාය උපරිමකායං හෙට්ඨිමකායෙ පතිට්ඨපෙන්නොයෙව භාරිකරණවසෙන ඔරිමභිගං නිස්සාය නිසින්තො. සංසන්තොති ආනිසදදෙසෙන ආසනට්ඨානං සංසන්තො. පාරිමභිගන්ති සත්ථිහාගසම්මද්දං ආනිසදපදෙසං. තථෙවාති සංසන්තො ඵව. ඔලම්බකං ධාරෙන්තො වීයාති ඔලම්බකසුත්තං ඔතාරෙන්තො වීය. තෙන උජුකමෙව නිසිදනමාහ. සරිරස්ස ගරුකභාවහෙතුනං දුරතො සමුපායිතභාවෙන පල්ලභුකභාවතො තුලපිචුං යපෙන්නො වීය.

අප්පෙසක්ඛානං මහානුභාවගෙහප්පවෙසෙ සීයා ඡම්භිතත්තං, විත්තක්ඛොහො, දරථවසෙන නානප්පකාරකප්පනං, හයවසෙන තණ්හාවසෙන පරිතස්සනං, තං සබ්බං භගවතො නත්ථිති දස්සෙතුං පාළියං “න ඡම්භතී”තිආදි (ම. නි. 2.387) චුත්තන්ති ආහ “න ඡම්භතී”තිආදි.

උදකං දීයති ඵතෙනාති උදකදානං, හිඬිකාරාදි උදකභාජනං. බද්ධං කත්ථාති හත්ථගතමත්තිකං වීය අත්තතො වසෙ අවත්තන්තං කත්ථා. පරිවත්තෙන්වාති කුජ්ජන්වා. විජඬ්ඛයමානො උදකස්ස වික්ඛිපනවසෙන ඡඬ්ඛයමානො.

තථා න ගණ්හාති, බ්‍යඤ්ජනමත්තාය ඵව ගණ්හන්තො. හත්තං වා අමනාපන්ති ආනෙන්වා යොජනා. බ්‍යඤ්ජනෙන ආලොපඅතිනාමනං, ආලොපෙන බ්‍යඤ්ජනඅතිනාමනන්ති ඉමෙසු පන ද්වීසු පයමමෙව අසාරුජ්ජතාය අනිට්ඨං වජ්ජෙතබ්බන්ති පාළියං පටික්ඛිත්තන්ති දට්ඨබ්බං. සබ්බත්ථෙවාති සබ්බස්මිං ආහරිතබ්බවත්ථුස්මිං සුපණිතභාවෙන රසො පාකටො හොති ඤාණෙන පරිඤ්ඤාතත්තා. රසගෙධො පන නත්ථි සෙතුසාතත්තා.

අස්සාති “නෙව දවායා”තිආදිපදස්ස. චුත්තමෙතන්ති “විසුද්ධිමග්ගෙ විනිවජයො ආගතො”ති සබ්බාසවසුත්තෙ (ම. නි. 1.23) සංවණ්ණයන්තෙන

වුත්තමෙතං, තස්මා න එත්ථ තං වත්තබ්බන්ති අධිප්පායො, තස්මා යො තස්මිං තස්මිං විනිච්ඡයෙ විසෙසවාදො ඉච්ඡිතබ්බො. සො පරමත්ථමඤ්ඡුසාය විසුද්ධිමග්ගවණ්ණනාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. පත්තස්ස ගහණට්ඨානන්ති හත්ථෙන පත්තස්ස ගහණපදෙසං. විනිවත්තිත්වාති පත්තෙ සබ්බං ආමිසගතං සද්ධිං හත්තෙන විනිවත්තිත්වා ගච්ඡති. පමාණාතික්කන්තන්ති කෙලායනවසෙන අතික්කන්තපමාණං ආරක්ඛං යපෙනි. වීචරභොගන්තරන්ති වීචරපටලන්තරං. උදරෙන අක්කමිත්වාති උදරෙනෙව සන්තිරුමහිත්වා.

අප්පත්තකාලං අභිමුඛං නාමෙති උපනාමෙතීති අතිනාමෙති, පත්තකාලං අතික්කාමෙන්තො නාමෙති අපනෙතීති අතිනාමෙති. උභයමපි එකජ්ඣං ගහෙන්වා පාළියං “න ව අනුමොදනස්ස කාලමතිනාමෙති” ති වුත්තන්ති දස්සෙන්තො “යො හී” තිආදිමාහ.

වෙගගමනෙන පටිසංමුඤ්චිත්වා ධාවිත්වා ගච්ඡති. අච්චුක්කට්ඨන්ති අතිවිය උද්ධං කත්වා කඨ්ඨිතපාරුතං. තෙනාහ “යො හී යාව හනුකට්ඨිතො...පෙ.... භොති” ති. අච්චොක්කට්ඨන්ති අතිවිය හෙට්ඨා කත්වා කඨ්ඨිතපාරුතං. තෙනාහ “යාව ගොජ්ජකා ඔතාරෙත්වා” ති. උභතො උක්ඛිපිත්වාති දක්ඛිණතො වාමතොති උභොසු පස්සෙසු උත්තරාසඬගං උක්ඛිපිත්වා. ටනන්ති දක්ඛිණථනං.

විස්සට්ඨොති විමුත්තො. තෙනාහ “විස්සට්ඨන්තායෙව වෙස විඤ්ඤෙයො” ති. යස්මා අමුත්තවාදිතො වචනං අවිස්සට්ඨතාය න සිනිස්හති, න එවං මුත්තවාදිතොති ආහ “සිනිද්ධො” ති. විඤ්ඤෙයොති සුපරිබ්බන්තතාය අක්ඛරතො ව බ්බාඤ්ඡනතො ව විඤ්ඤාතුං සක්කුණෙයො. තෙනාහ “පාකටො” ති. විඤ්ඤාපනියොති විජානිතබ්බො. බ්බාඤ්ඡනවසෙනෙව වෙන්ථ විඤ්ඤෙයොතා වෙදිතබ්බො සොසස්ස අධිප්පෙතත්තා. මධුරොති පියො පෙමනීයො අපලිබුද්ධො. සචනමරහති, සචනස්ස සොතස්ස හිතොති වා සචනීයො. සම්පිණ්ඩිතොති සහිතො. භගවතො හි සද්දො උප්පත්තිට්ඨානකතාසඤ්චිතත්තා සහිතාකාරෙනෙව ආපාථමාගච්ඡති, න අයොසලාකාය පහටකංසථාලං විය විජ්ජකිණ්ණො. තෙනාහ “අවිසාරී” ති. ගම්භීරොති යථා ගම්භීරවත්ථුපරිච්ඡන්දනෙන ඤාණස්ස ගම්භීරසමඤ්ඤා, එවං

ගම්හීරට්ඨානසම්භවතො සද්දස්ස ගම්හීරසමඤ්ඤාති ආහ “ගම්හීරොති ගම්හීරසමුට්ඨිතො” ති. නින්නාදවාති සවිසෙසං නින්නාදවා. ස්වායං විසෙසො ගම්හීරභාවසිද්ධොති ආහ “ගම්හීරත්තායෙව වෙස නින්නාදී” ති. එවමෙත්ථ වත්තාරි අඬගානි චතුරඬගනිජ්ජාදීනි වෙදිතඛ්ඛානි. අකාරණා මා නස්සීති බුද්ධානුභාවෙන විය සරස්ස පරිසපරියන්තතා වුත්තා, ධම්මතාවසෙනෙව පන සා වෙදිතඛ්ඛා තස්ස මූලකාරණස්ස තථා අවට්ඨිතත්තා.

පච්චොසක්කිත්ථාති පටිනිවත්තිත්ථා. සමුස්සිතකඤ්චනපඛ්ඛතං විය උපරි ඉන්ද්‍රීලරතනවිතතසිඛං විජ්ජුල්ලතාභූසිතං. මහාපථවීආදයො සත්ථුගුණපටිභාගතාය නිදස්සනං, කෙවලං මහන්තතාමත්තං උපාදාය නිදස්සිතා.

390. අජ්ජපට්ඨිතොති අනාරොචිතො. ආගමනවසෙන වෙත්ථ පට්ඨංවෙදිතන්ති ආහ “අවිඤ්ඤාතආගමනො” ති. උග්ගතභාවන්ති කුලභොගවිජ්ජාදීහි උළාරභාවං. අනුද්දයසම්පන්නාති කාරුණිකා.

391. සහසාව ඔකාසකරණෙන උච්චකුලීනතා දීපිතා භොතීති ආහ “වෙගෙන උට්ඨාය ද්විධා හිජ්ජිත්ථා” ති ආදි.

නාරිසමානනාමන්ති ඉත්ථිඅත්ථජොතකනාමං. තෙනාහ “ඉත්ථිලීඬග” ති. අවිභාතඛ්ඛාති කථෙතඛ්ඛා.

394. එකනිභාරෙනෙව අට්ඨ පඤ්ඤෙ ඛ්‍යාකරොන්තො. “පුඛ්ඛෙතිවාසං...පෙ... පවුච්චති” ති ඉමිනා පුඛ්ඛෙතිවාසස්ස විදිතකාරණං වුත්තන්ති ආහ “තස්ස පුඛ්ඛෙතිවාසො පාකට්ඨො” ති. දිඛ්ඛවක්ඛුඤ්ඤාණං කථිතං තස්ස පරිභණ්ඩඤ්ඤාණභාවතො යථාකම්මුපගඤ්ඤාණස්ස. “ජාතික්ඛයං පත්තො, අභිඤ්ඤා වොසිතො” ති ච වුත්තත්තා මුනීති අසෙක්ඛමුනි ඉධාධිජ්ජෙතොති ආහ “අරහත්තඤ්ඤාණමොනෙයොන සමන්තාගතො” ති.

කිලෙසරාගෙහි කිලෙසවිචණ්ණතාහි. ජාතික්ඛයජ්ජත්තත්තා “අථො ජාතික්ඛයං පත්තො” ති වුත්තත්තා. අභිජානිත්ථාති අභිවිසිට්ඨතාය අග්ගමග්ගපඤ්ඤාය ඤ්ඤත්ථා. ඉදානි පට්ඨමහිදායං ආගතනෙයෙන පරිඤ්ඤාපභානභාවනාසවිජ්ජිතිරියාසමාපත්තීනං පාරගමනෙන පාරගුති අයමෙත්ථ

අත්පොති දස්සෙතුං “පාරගුති වා” තිආදි වුත්තං. අභිඤ්ඤායාධම්මානං ජානනවසෙන අභිඤ්ඤාපාරගු. තාදිසොති යාදිසො “පාරගු සබ්බධම්මාන” න්ති පදද්වයෙන වුත්තො, තාදිසො. ඡනි ආකාරෙහිති පජානනාදීහි යථාවුත්තෙහි ඡනි ආකාරෙහි.

කාමඤ්ඤවත්ථ ද්වෙ ඵච පුච්ඡාගාථා ද්වෙ ච විස්සජ්ජනාගාථා, පුච්ඡාපටිපාටියා පන අසඬ්ඤාතො ච විස්සජ්ජනං පවත්තති, තං නිද්ධාමරතුං කිං පනාතිආදි වුත්තං. වෙදෙහි ගතත්තාති වෙදෙහි මග්ගඤ්ඤාණෙහි පාරඬ්ගතත්තා. පුබ්බෙතිවාසන්තිආදීහි විජ්ජානං අත්ථිතාය බොධිතත්තා. පාපධම්මානන්ති ඡත්තිංසපාපධම්මානං සොත්ථානං මග්ගං පාපනෙන නිස්සෙසතො සොධිතත්තා.

395. ධම්මො නාම අරහත්තමග්ගො කුසලධම්මෙසු උක්කංසපාරම්ප්පත්තියා උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන. තස්ස අනුරූපධම්මභාවතො අනුධම්මො නාම හෙට්ඨිමග්ගඵලධම්මො. යො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා යථානුසිට්ඨං න පටිපජ්ජති, සො තථාගතං ධම්මාධිකරණං විහෙයෙති නාම. යො පන පටිපජ්ජන්තො ච දන්ධාහිඤ්ඤාතාය කම්මට්ඨානසොධනත්ථං අන්තරන්තරා භගවන්තං උපසඬ්ඤාමිත්වා අනෙකචාරං කථාපෙති, සො ඵත්තාවතා ධම්මාධිකරණං තථාගතං විහෙයෙතීති න වත්තබ්බො. න හි භගවතො ධම්මදෙසනාය පරිස්සමො අත්ථි, අයඤ්ච අත්පො මහාසුදස්සනසුත්තාදීහි (දී. නි. 2.241 ආදයො) දීපෙනබ්බො, තස්මා – “සච්චධම්මස්ස අනුධම්ම” න්ති වත්තබ්බෙ වුත්තමෙව ඛානිරෙකමුඛෙන විභාවෙතුං “න ච මං ධම්මාධිකරණං විහෙසෙසී” ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තත්ථ පරිනිබ්බාසීති පරකාලෙ වෙත්ථ පරිනිබ්බානම්පි සඬ්ගය්හති, තං පන ඉමස්මිං ගහිතමෙව හොතීති ආහ “දෙසනාය අරහත්තෙනෙව කුටං ගහිත” න්ති.

බුඡ්ඡායුසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

රත්නසුත්තවණ්ණනා (අට්ඨකථා)

(කොටසක්)

න නො සමං අත්ථී තථාගතෙනාති න-ඉති පටිසෙධෙ. නො-ඉති අවධාරණෙ. සමන්ති තුලාං. අත්ථීති විජ්ජති. තථාගතෙනාති බුද්ධෙන. කිං චුත්තං හොති? යං එතං චිත්තඤ්ච රත්නඤ්ච පකාසිතං, එත්ථ එකමපි බුද්ධරත්නෙන සදිසං රත්තං නෙවත්ථී. යමපි හි තං චිත්තීකතට්ඨෙන රත්තං, සෙය්‍යථීදං – රඤ්ඤො චක්ඛවත්තිස්ස චක්ඛරත්තං මණිරත්නඤ්ච, යමහි උප්පන්තෙ මහාජනො න අඤ්ඤත්ථ චිත්තීකාරං කරොති, න කොචි පුප්ඵගන්ධාදීති ගහෙත්වා යක්ඛට්ඨානං වා භූතට්ඨානං වා ගච්ජති, සබ්බොපි ජනො චක්ඛරත්තමණිරත්නමෙව චිත්තීකාරං කරොති පුප්ඵති, තං තං වරං පත්ථෙති, පත්ථීතපත්ථීතඤ්චස්ස එකච්චං සමිජ්ඣති, තමපි රත්තං බුද්ධරත්නෙන සමං නත්ථී. යදි හි චිත්තීකතට්ඨෙන රත්තං, තථාගතොව රත්තං. තථාගතෙ හි උප්පන්තෙ යෙ කෙචි මහෙසක්ඛා දෙවමනුස්සා න තෙ අඤ්ඤත්ථ චිත්තීකාරං කරොන්ති, න කඤ්චි අඤ්ඤං පුප්ඵන්ති. තථා හි බ්‍රහ්මා සහමපති සිනෙරුමත්තෙන රත්තදාමෙන තථාගතං පුප්ඵසි, යථාබලඤ්ච අඤ්ඤෙ දෙවා මනුස්සා ව බිම්බිසාරකොසලරාජඅනාථපිණ්ඩිකාදයො. පරිනිබ්බතමපි හගවන්තං උද්දිස්ස ඡන්තචුතිකොට්ඨනං විස්සජ්ජෙත්වා අසොකමහාරාජා සකලජම්බුදීපෙ චතුරාසිති විහාරසහස්සානි පතිට්ඨාපෙසි, කො පන වාදො අඤ්ඤෙසං චිත්තීකාරානං. අපිච කස්සඤ්ඤස්ස පරිනිබ්බතස්සාපි ජාතිබොධිධම්මචක්ඛජ්ජවත්තනපරිනිබ්බානට්ඨානානි පටිමාවෙතියාදීති වා උද්දිස්ස එචං චිත්තීකාරගරුකාරො පවත්ති යථා හගවතො. එචංචිත්තීකතට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රත්තං නත්ථී.

තථා යමපි තං මහග්ග්ඵෙයන රත්තං. සෙය්‍යථීදං – කාසිකං වත්ථං. යථාහ – “ඡිණ්ණමපි, හික්ඛවෙ, කාසිකං වත්ථං වණ්ණවත්තඤ්චෙව හොති සුඛසම්ඵස්සඤ්ච මහග්ග්ඵෙයන” ති (අ. නි. 3.100), තමපි බුද්ධරත්නෙන සමං නත්ථී. යදි හි මහග්ග්ඵෙයන රත්තං, තථාගතොව රත්තං. තථාගතො හි යෙසං පංසුකමපි පටිග්ගණ්හාති, තෙසං තං

මහජළුලං හොති මහානිසංසං සෙය්‍යාථාපි අසොකරඤ්ඤො, ඉදමස්ස මහග්ගතාය. එවං මහග්ගතාවචනෙන චෙත්ථ දොසාභාවසාධකං ඉදං සුත්තපදං චෙදිතබ්බං -

“යෙසං ඛො පන සො පටිග්ගණ්හාති

චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, තෙසං තං මහජළුලං හොති මහානිසංසං. ඉදමස්ස මහග්ගතාය වදාමි. සෙය්‍යාථාපි තං, භික්ඛචෙ, කාසිකං වත්ථං මහග්ගං, තථුපමාහං, භික්ඛචෙ, ඉමං පුග්ගලං වදාමි”ති (අ. නි. 3.100).

එවං මහග්ගට්ඨෙතපි තථාගතසමං රතනං නත්ථී.

තථා යමිපි තං අතුලට්ඨෙත රතනං. සෙය්‍යාථීදං - රඤ්ඤො චක්ඛවත්තිස්ස චක්ඛරතනං උජ්ජජ්ජති ඉන්ද්‍රිඤ්ඤමණිමයනාහි සත්තරතනමයසහස්සාරං පවාලමයනෙමි රත්තසුචණ්ණමයසන්ධි, යස්ස දසන්තං දසන්තං අරානමුපරි එකං මුණ්ණධාරං හොති වාතං ගභෙත්වා සද්දකරණත්ථං, යෙන කතො සද්දො සුකුසලජ්ජනාලිතපඤ්චඩ්ඨිකතුරියසද්දො විය හොති, යස්ස නාහියා උභොසු පස්සෙසු ද්වෙ සිහමුඛාති හොන්ති, අබ්භන්තරං සකටචක්ඛස්සෙව සුසිරං. තස්ස කත්තා වා කාරොතා වා නත්ථී, කම්මපච්චයෙන උතුතො සමුට්ඨාති. යං රාජා දසවිධං චක්ඛවත්තිවත්තං පුරෙත්වා තදහුපොසටෙ පුණ්ණමදිවසෙ සීසංන්භාතො උපොසථීකො උපරිපාසාදවරගතො සීලාති සොධෙත්තො නිසින්තො පුණ්ණචන්දං විය සුරියං විය ච උට්ඨෙත්තං පස්සති, යස්ස ද්වාදසයොජනතො සද්දො සුය්‍යාති, යොජනතො චණ්ණො දිස්සති, යං මහාජනෙන “දුතියො මඤ්ඤෙ චන්දො සුරියො වා උට්ඨීතො”ති අතිවිය කොතුහලජාතෙන දිස්සමානං නගරස්ස උපරි ආගන්ත්වා රඤ්ඤො අන්තෙපුරස්ස පාචීනපස්සෙ නාතිඋච්චං නාතිනීචං හුත්වා මහාජනස්ස ගන්ධපුජ්ජාදීහි පුජෙතුං, යුත්තට්ඨානෙ අක්ඛාහතං විය තිට්ඨති.

තදෙව අනුබන්ධමානං හත්ථීරතනං උජ්ජජ්ජති, සබ්බසෙතො රත්තපාදො සත්තජ්ජතිට්ඨො ඉද්ධිමා චෙභාසඞ්ගමො උපොසථකුලා වා ඡද්දන්තකුලා වා ආගච්ඡති, උපොසථකුලා ච ආගච්ඡන්තො සබ්බපෙට්ඨො ආගච්ඡති, ඡද්දන්තකුලා සබ්බකනිට්ඨො සික්ඛිතසික්ඛො දමුට්ඨපෙතො, සො ද්වාදසයොජනං පරිසං ගභෙත්වා සකලජම්බුදීපං අනුසංයායිත්වා පුරෙපාතරාසමෙව සකං රාජධානීං ආගච්ඡති.

තමයි අනුබන්ධමානං අස්සරතනං උප්පජ්ජති, සබ්බසෙනො රත්තපාදො කාලසීසො මුඤ්ජකෙසො චලාභකස්සරාජකුලා ආගච්ඡති. සෙසමෙත්ථ හත්ථීරතනසදිසමෙව.

තමයි අනුබන්ධමානං මණ්ණිරතනං උප්පජ්ජති. සො හොති මණි වෙඨරියො සුභො ජාතිමා අට්ඨංසො සුපරිකම්මකතො ආයාමතො චක්කනාභිසදිසො, වෙපුල්ලපබ්බතා ආගච්ඡති. සො චතුරඛිගසමන්තාගතෙපි අන්ධකාරෙ රඤ්ඤො ධජග්ගං ගතො යොජනං ඔභාසෙති, යස්සොභාසෙන මනුස්සා “දිවා” ති මඤ්ඤමානා කම්මන්තෙ පයොජෙත්ති, අන්තමසො කුන්ථකිපිල්ලිකං උපාදාය පස්සන්ති.

තමයි අනුබන්ධමානං ඉත්ථීරතනං උප්පජ්ජති, පකතිඅග්ගමහෙසී වා හොති, උත්තරකුරුතො වා ආගච්ඡති මද්දරාජකුලතො වා, අතිදීසනාදිජදොසවිචජ්ජිතා අතික්කන්තා මානුසවණ්ණං අප්පත්තා දිබ්බවණ්ණං, යස්සා රඤ්ඤො සීතකාලෙ උණ්භාති ගත්තාති හොත්ති, උණ්භකාලෙ සීතාති, සතධා ඵොට්ඨ තුලපිචුනො විය සම්ඵස්සො හොති, කායතො චන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො උප්පලගන්ධො, පුබ්බුට්ඨායිනිතාදිඅනෙකගුණසමන්තාගතා ච හොති.

තමයි අනුබන්ධමානං ගහපතිරතනං උප්පජ්ජති රඤ්ඤො පකතිකම්මකාරො සෙට්ඨී, යස්ස චක්කරතනෙ උප්පන්තමත්තෙ දිබ්බං චක්ඛු පාතුභවති, යෙන සමන්තතො යොජනමත්තෙ නිධිං පස්සති අසාමිකම්පි සසාමිකම්පි, සො රාජානං උපසඬකම්ත්වා පචාරෙති “අප්පොස්සුක්කො ත්වං, දෙව, හොහි, අහං තෙ ධනෙන ධනකරණීයං කරිස්සාමි” ති.

තමයි අනුබන්ධමානං පරිණායකරතනං උප්පජ්ජති රඤ්ඤො පකතිජෙට්ඨපුත්තො. චක්කරතනෙ උප්පන්තමත්තෙ අතිරෙකපඤ්ඤාවෙයාත්තියෙන සමන්තාගතො හොති, ද්වාදසයොජනාය පරිසාය වෙතසා චිත්තං පරිජානිත්වා නිග්ගහපග්ගහසමත්ථො හොති, සො රාජානං උපසඬකම්ත්වා පචාරෙති “අප්පොස්සුක්කො ත්වං, දෙව, හොහි, අහං තෙ රජ්ජං අනුසාසිස්සාමි” ති. යං වා පනඤ්ඤම්පි එවරූපං අතුලට්ඨෙන රතනං, යස්ස න සක්කා තුලයිත්වා තීරයිත්වා අග්ගො කාතුං “සතං වා සහස්සං වා අග්ගති කොට්ඨං වා” ති. තත්ථ එකරතනම්පි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථී. යදි හි අතුලට්ඨෙන රතනං, තථාගතොච රතනං. තථාගතො හි න සක්කා සීලතො වා සමාධිතො වා පඤ්ඤාදීනං වා

අක්කරනො කෙනවි තුලයිත්වා තීරයිත්වා “එත්තකගුණො වා ඉමිනා සමො වා සප්පට්ඨාගො වා” ති පරිච්ඡින්නදිතුං. එවං අතුලට්ඨොනපි තථාගතසමං රතනං නත්ථී.

තථා යමිපි තං දුල්ලභදස්සනට්ඨොන රතනං, සෙය්‍යාපීදං දුල්ලභපාතුභාවො රාජා චක්කචත්ති, චක්කාදීනි ච තස්ස රතනානි, තමිපි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථී. යදි හි දුල්ලභදස්සනට්ඨොන රතනං, තථාගතොච රතනං, කුතො චක්කචත්තිආදීනං රතනත්තං. තානි හි එකස්මිංයෙව කප්පෙ අනෙකානි උප්පජ්ජන්ති. යස්මා පන අසඬ්ඛොයොපි කප්පෙ තථාගතසුක්ඛො ලොකො හොති, තස්මා තථාගතොච කදාවි කරහවි උප්පජ්ජනතො දුල්ලභදස්සනො. චුත්තමිපි වෙනං භගවතා පරිනිබ්බානසමයෙ –

“දෙවතා, ආනන්ද, උජ්ඣායන්ති ‘දුරා ච චතම්භ ආගතා තථාගතං දස්සනාය, කදාවි කරහවි තථාගතා ලොකෙ උප්පජ්ජන්ති අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, අප්පෙච රත්තියා පච්ඡිමෙ යාමෙ තථාගතස්ස පරිනිබ්බානං භවිස්සති, අයඤ්ච මහෙසක්ඛො භික්ඛු භගවතො පුරතො යීතො ඔවාරෙන්තො, න මයං ලභාම පච්ඡිමෙ කාලෙ තථාගතං දස්සනායා” ති (දී. නි. 2.200).

එවං දුල්ලභදස්සනට්ඨොනපි තථාගතසමං රතනං නත්ථී.

තථා යමිපි තං අනොමසත්තපරිභොගට්ඨොන රතනං. සෙය්‍යාපීදං – රඤ්ඤො චක්කචත්තිස්ස චක්කරතනාදි තඤ්ඤි කොට්ඨසතසහස්සධනානමිපි සත්තභූමිකපාසාදචරතලෙ චසත්තානමිපි චණ්ඩාලචෙනෙනසාදරථකාරපුක්කුසාදීනං නීචකුලිකානං ඔමකපුරිසානං සුපිනන්තෙපි පරිභොගත්ථාය න නිබ්බත්තති. උභතො සුජාතස්ස පන රඤ්ඤො ඛත්තියස්සෙව පරිපුරිතදසවිධචක්කචත්තිචත්තස්ස පරිභොගත්ථාය නිබ්බත්තනතො අනොමසත්තපරිභොගංයෙව හොති, තමිපි බුද්ධරතනසමං නත්ථී. යදි හි අනොමසත්තපරිභොගට්ඨොන රතනං, තථාගතොච රතනං. තථාගතො හි ලොකෙ ඔමකසත්තසම්මතානං අනුපනිස්සයසම්පන්නානං විපරිතදස්සනානං පුරණකස්සපාදීනං ඡන්තං සත්ථාරානං අඤ්ඤෙසඤ්ච එචරුපානං සුපිනන්තෙපි අපරිභොගො. උපනිස්සයසම්පන්නානං පන චතුප්පදායපි ගාථාය පරියොසානෙ අරහත්තමධිගන්තුං සමත්ථානං නිබ්බේධිකඤ්ඤාණදස්සනානං බාහියදාරුචීරියප්පභුතීනං අඤ්ඤෙසඤ්ච මහාකුලප්පසුතානං මහාසාවකානං

පරිභෝගය, තෙ හි තං දස්සනානුත්තරියසවනානුත්තරියපාරිවරියානුත්තරියාදීනි සාධෙත්තා තථාගතං පරිභුඤ්ජන්ති. එවං අනොමසත්තපරිභෝගට්ඨෙතාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථී.

යම්පි තං අවිසෙසතො රතිජනනට්ඨෙත රතනං. සෙය්‍යථිදං – රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස චක්කරතනං. තඤ්ඤි දිස්වාච රාජා චක්කවත්ති අත්තමනො හොති, එවම්පි තං රඤ්ඤො රතිං ජනෙති. පුන චපරං රාජා චක්කවත්ති වාමෙන හත්ථෙත සුවණ්ණහිඬිකාරං ගහෙත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙත චක්කරතනං අඛ්භුක්කිරති “පවත්තතු හවං චක්කරතනං, අභිච්ඡිනාතු හවං චක්කරතන” න්ති. තතො චක්කරතනං පඤ්චඩ්ඞිකං විය තුරියං මධුරස්සරං නිච්ඡරන්තං ආකාසෙන පුරත්ථීමං දිසං ගච්ඡති, අන්වදෙව රාජා, චක්කවත්ති චක්කානුභාවෙන ද්වාදසයොජනවිත්ථිණ්ණාය චතුරඩ්ඞිනියා සෙනාය නාතිඋච්චං නාතිනීචං උච්චරුක්ඛානං හෙට්ඨාභාගෙන, නීචරුක්ඛානං උපරිභාගෙන, රුක්ඛෙසු පුප්ඵඵලපල්ලවාදිපණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ආගතානං හත්ථතො පණ්ණාකාරඤ්ච ගණ්හන්තො “එහි ඛො, මහාරාජා” ති එවමාදිනා පරමනිපච්චකාරෙන ආගතෙ පටිරාජානො “පාණො න හන්තඛිඛො” තිආදිනා නයෙන අනුසාසන්තො ගච්ඡති. යත්ථ පන රාජා භුඤ්ජිතුකාමො වා දිවාසෙය්‍යං වා කප්පෙතුකාමො හොති, තත්ථ චක්කරතනං ආකාසා ඔරොහිත්වා උදකාදිසඛ්ඛකිච්චක්ඛමෙ සමෙ භූමිභාගෙ අක්ඛාහතං විය තිට්ඨති. පුන රඤ්ඤො ගමනවිත්තෙ උප්පන්තෙ පුරිමනයෙනෙව සද්දං කරොන්තං ගච්ඡති, තං සුත්වා ද්වාදසයොජනිකාපි පරිසා ආකාසෙන ගච්ඡති. චක්කරතනං අනුපුඛිඛෙන පුරත්ථීමං සමුද්දං අප්ඤ්ඤාගාහති, තස්මිං අප්ඤ්ඤාගාහන්තෙ උදකං යොජනප්පමාණං අපගන්ත්වා හින්තීකතං විය තිට්ඨති. මහාජනො යථාකාමං සත්ත රතනානි ගණ්හාති. පුන රාජා සුවණ්ණහිඬිකාරං ගහෙත්වා “ඉතො පට්ඨාය මම රජ්ජ” න්ති උදකෙන අඛ්භුක්කිරිත්වා නිවත්තති. සෙනා පුරතො හොති, චක්කරතනං පච්ඡතො, රාජා මප්ඤ්ඤං චක්කරතනෙන ඔසක්කිතොසක්කිතට්ඨානං උදකං පරිපුරති. එතෙනෙව උපායෙන දක්ඛිණපච්ඡිමුත්තරෙපි සමුද්දෙ ගච්ඡති.

එවං චතුද්දිසං අනුසංයායිත්වා චක්කරතනං තියොජනප්පමාණං ආකාසං ආරොහති. තත්ථ ඨීතො රාජා චක්කරතනානුභාවෙන විජිතවිජයො පඤ්චසතපරිත්තදීපපට්ඨණ්ඩිතං

සත්තයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං පුබ්බවිදෙහං, තථා අට්ඨයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං
උත්තරකුරුං, සත්තයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලංයෙව අපරගොයානං,
දසයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං ජම්බුදීපඤ්චාති එවං
චතුමහාදීපද්වීපහස්සපරිත්තදීපපටිමණ්ඩිතං එකං චක්කවාලං සුචුල්ලපුණ්ඩරීකචනං විය
ඔලොකෙති. එවං ඔලොකයතො වස්ස අනඡපකා රති උඡ්ඡජ්ජති. එවම්පි තං
චක්කරතනං රඤ්ඤො රතිං ජනෙති, තම්පි බුද්ධරතනසමං නත්ථී. යදි හි
රතිජනනට්ඨෙත රතනං, තථාගතොච රතනං, කිං කරස්සති එතං චක්කරතනං?
තථාගතො හි යස්සා දිබ්බාය රතියා චක්කරතනාදීහි සබ්බෙහිපි ජනිතා චක්කචත්තිරති
සඬ්ඛම්පි කලම්පි කලභාගම්පි න උපෙනි, තතොපි රතීතො උත්තරිතරඤ්ච පණිතතරඤ්ච
අත්තතො ඔවාදඡ්ඡටිකරානං අසඬ්ඛොයානානම්පි දෙවමනුස්සානං පට්ඨමඡ්ඤානරතිං
දුතියතතියචතුත්ථපඤ්චමඡ්ඤානරතිං, ආකාසානඤ්චායතනරතිං,
විඤ්ඤාණඤ්චායතනආකිඤ්චඤ්ඤායතනනෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනරතිං,
සොතාපත්තිමග්ගරතිං, සොතාපත්තිඵලරතිං,
සකදාගාමීඅනාගාමීඅරහත්තමග්ගඵලරතිඤ්ච ජනෙති. එවං රතිජනනට්ඨෙතාපි
තථාගතසමං රතනං නත්ථීති.